

תהילים - רש"י

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז
יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל
לא לב לג לד לה לו לז לח לט מ מא מב מג
מד מה מו מז מח מט נ נא נב נג נד נה נו
נז נח נט ס סא סב סג סד סה סו סז סח סט
ע עא עב עג עד עה עו עז עח עט פ פא פב
פג פד פה פו פז פח פט צ צא צב צג צד צה
צו צז צה צט ק קא קב קג קד קה קו קז קח
קט קי קיא קיב קיג קיד קטו קטז קיז קיח קיט
קכ קכא קכב קכג קכד קכה קכו קכז קכח קכט
קל קלא קלב קלג קלד קלה קלו קלז קלח קלט
קמ קמא קמב קמג קמד קמה קמו קמז קמח קמט
קנ

תהילים פרק-א

[א] אשרי האיש. בעשרה לשונות של זמר נאמר ספר זה, בנצוח, בנגון, במזמור, בשיר, בהלל, בתפלה, בברכה, בהודאה, באשרי, בהללויה, כנגד עשרה בני אדם שאמרוהו, אדם, מלכי צדק, אברהם, משה, דוד, שלמה, אסף, ושלשה בני קרח, וחלוקין על ידותון י"א אדם היה כמשי"כ בד"ה, וי"א אין ידותון שבספר זה אלא ע"ש הדתות והדינים של גזירות שעברו עליו ועל ישראל (אשרי האיש לישפלישמניץ בלעז). אשריו של איש ותהלותיו של אדם אלו הם אשר לא הלך כי מתוך שלא הלך לא עמד ומתוך שלא עמד לא ישב : **[ב] כי אם בתורת ה' חפצו.** הא למדת שמושב הלצים מביאו לידי בטול תורה : **ובתורתו יהגה.** בתחלה היא נקראת

תורת ה' ומשעמל בה היא נקראת תורתו : **יהגה**. כל ל' הגה בלב הוא כד"א (לקמן יט) והגיון לבי (ישע"י לג) לבך יהגה אימה, (משלי כד) כי שוד יהגה לבם : **ג** **שתול**. פלנדייץ בלעז : **פלגי**. ראויארו"ש בלעז : **ועלהו לא יבול**. אפילו הפסולת שבו לצורך היא שיחתן של תלמידי חכמים לצורך היא וצריכה לימוד : **לא יבול**. לשון כמוש פלישטי"ר בלעז : **ד** **כמוץ**. ל' קש קומבל"א בלעז : **ה** **על כן וגו'**. דבוק הוא למקרא של אחריו : **ו** **כי יודע ה' וגו'**. לפי שהוא יודע דרך צדיקים ולפניו הוא להכירה תמיד ודרך רשעים שנואה בעיניו ומעבירה מלפניו על כן לא תהא הקמת רגל לרשעים ליום הדין ולחטאים ליכתב בעדת צדיקים :

תהילים פרק-ב

א **למה רגשו גוים**. רבותינו דרשו את הענין על מלך המשיח ולפי משמעו יהיה נכון לפותרו על דוד עצמו כעין שנאמר (ש"ב א) וישמעו פלשתים כי משחו ישראל את דוד למלך עליהם ויקבצו פלשתים את מחניהם ונפלו בידו ועליהם אמר למה רגשו גוים ונתקבצו כולם : **ולאומים יהגו**. בלבם ריק, ולאומים מנחם פתר לאומים ואומים וגוים כלם קרובי ענין : **ב** **יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד וגו'**. ורוזנים שיניור"ש בלעז : **נוסדו**. לשון סוד פורקונשילרווי"ט בלע"ז ומה היא העצה : **ג** **ננתקה את מוסרותימו**. דישרונפרוימ"ש לויקוראנגל"ש בלעז, אלו רצועות שקושרין העול בהם : **עבותימו**. לויקורדו"ש בלעז : **ד** **ישחק ילעג ידבר**. לשון הוה הם משמשין : **ה** **אז ידבר אלימו**. כמו עליהם ומה הוא הדבור : **ו** **ואני נסכתי מלכי**. למה רגשתם ואנכי מניתי לי את זה לנסוך ולמלוך על ציון הר קדשי : **ז** **אספרה אל חוק**. אמר דוד חוק קצוב הוא ומקבל עלי לספר זאת ולהודיע : **ה' אמר אלי**. על ידי נתן וגד ושמואל : **בני אתה**. ראש לישראל הקרוין בתורה בני בכורי והם יתקיימו על ידך כמו שנאמר באבנר (שם ב ג) כה אמר ה' ביד דוד עבדי אושיע את עמי ישראל ובשבילם אתה לפני כבן שכולם תלויין בך : **אני היום**. שהמלכתך עליהם : **ילדתיך**. להיות קרוי בני וחביב עלי כבן בשבילם כמו שנאמר (דה"א יד) וידע דוד כי הכינו ה' למלך על ישראל וכי נשאת מלכותו בעבור עמו ישראל ומצינו במלכי ישראל החביבין לפניו שקרוין בנים כמו שנאמר (ש"ב כז) בשלמה הוא יהיה לי לבן ואני אהיה לו לאב ועוד מצינו בדוד במזמור פ"ט הוא יקראני אבי אתה אלי וצור ישועתי : **ח** **שאל ממני**. התפלל אלי בכל עת שאתה בא להלחם באויביך : **ט** **תרועם**. תרוצצם : **בשבט ברזל**. היא החרב : **תנפצם**. תשברם והוא ל' נפוץ בכל המקרא חרס המשובר לשברים דקים : **י** **ועתה מלכים השכילו**. נביאי ישראל אנשי רחמים ומוכיחים אומות העולם לסור מרעתם שהקב"ה פושט יד לרשעים ולצדיקים : **יא** **וגילו ברעדה**. כשתבוא אותה רעדה שכתוב בה (ישע"י לג) אחזה רעדה חנפים תגילו

ותשמחו אם עבדתם את ה' : **[יב]** נשקו בר. זרזו עצמכם בבר לב (ני"א) נשקו בר ארנישמנט בלעז, ומנחם פתר אותו ל' תאוה כמו (בראשית ג) ואל אישך תשוקתך : **פן יאנף**. פן יקצוף : **ותאבדו דרך**. כענין שנאמר ודרך רשעים תאבד (לעיל א) : **כי יבער כמעט אפו**. כי ברגע מועט יבער אפו עליכם פתאום ואותה שעה אשרי כל חוסי בו יהיו ניכרים אשורי החוסים בו :

תהילים פרק-ג

[א] מזמור לדוד בברחו. הרבה דרשות דרשו בני אגדה בדבר ורבותינו אמרו משאמר לו הנביא (ש"ב יא) הנני מקים עליך רעה מתוך ביתך היה לבו סוער שמא עבד או ממזר יקום עלי שאינו מרחם עלי כיון שידע שבנו הוא שמח ומדרש אגדה על שראה טכסיסו קיימת שהיו עבדיו והכרתי והפלתי שהם סנהדרין מחזיקים אדנותו עליהם כשאמר להם (שם טו) קומו ונברחה מפני אבשלום מה כתיב שם כל אשר יבחר אדוני המלך הנה עבדיך וכשבא מחנים (שם יז) ושובי בן נחש ומכיר בן עמיאל וברזילי הגלעדי יצאו לקראתו וכלכלוהו שם : **[ב]** רבים קמים עלי. בני אדם גדולים בתורה גדולים בחכמה גדולים בעושר גדולים בקומה כגון שאול וילידי הרפה דואג ואחיתופל : **[ג]** אומרים לנפשי. על נפשי : **אין ישועתה לו באלהים סלה**. לפי שבא על אשת איש : **[ו]** אני שכבתי ואישנה. לבי אטום בדאגה ופחד : **הקיצותי**. מדאגתי כי בטחתי כי ה' יסמכני : **[ז]** שתו. לשון שאיה גאטירנ"ט בלעז ויש אומרים שתו כמו שמו כמו (שמות י) למען שיתי אותותי : **[ח]** כי הכית את כל אויבי לחי. מכת בזיון היא כד"א (איכה ג) יתן למכהו לחי, (מיכה ד) בשבט יכו על הלחי, ומ"א מכת הפה כד"א (ש"ב יז) ויצו אל ביתו ויחנק : **שני רשעים**. גבורתם : **[ט]** לה' הישועה וגו'. עליו להושיע את עבדיו ואת עמו ועל עמו מוטל לברך ולהודות לו סלה :

תהילים פרק-ד

[א] למנצח בנגינות. מזמור זה יסד דוד שיאמרוהו בני לוי המנצחין בנגינות בשיר על הדוכן, לשון נצוח נופל במתחזקים בעבודה כענין שנא' (עזרא ג) יעמדו הלויים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית ה' : **[ב]** בצר הרחבת לי. בימים שעברו עלי ומעתה חנני ושמע תפלתי : **[ג]** בני איש. בני אברהם יצחק ויעקב הקרוים איש, באברהם נאמר (בראשית כ) השב את אשת האיש, ביצחק נאמר (שם כד) מי האיש הלזה

ביעקב נאמר (שם כה) איש תם : **עד מה כבודי לכלימה**. עד מתי אתם מבזים אותי (ש"א כב) הראיתם את בן ישי, (שם כה) מי דוד ומי בן ישי, (שם כב) בכרות בני עם בן ישי, (שם כ) כי בוחר אתה לבן ישי, אין לי שם : **תבקשו כזב**. תרדפו למצוא כזבים כגון הזיפים שמלשינים עלי ולי היו מראים שלום וכיוצא בהם דילטורין שהיו בימי שאול (שם כג) הלא דוד מסתתר בגבעת החכילה וכן הרבה : **[ד] הפלה**. הבדיל : **[ה] רגזו**. חרדו מלפני הקב"ה ואל תחטאו : **אמרו בלבבכם על משכבכם**. השיבו על לבבכם שהזהיר הקב"ה על כך : **[ו] זבחו זבחי צדק**. הצדיקו מעשיכם והרי אתם כמקריבים זבחים : **ובטחו אל ה'**. שישפיע לכם טובה ואל תחטאו לו בשביל ממון שאתם מצפים לקבל שכר מאת שאול : **[ז] רבים אומרים מי יראנו טוב**. רבים מישראל יש שרואין רשעים בעושר ובשלוה ואומרים מי יראנו טוב להיות עשירים ומשיגי תאוה כאלו : **נסה עלינו**. הרם עלינו לנס את אור פניך לשון הרימו נס (ישעי' סב) ארים ניסי ל"א נסה עלינו רפנבל"ר בלעז כמו (זכרי' ט) אבני נזר מתנוססות אבל אני אני מקנא בהם כי שמחה נתונה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו בטוח אני אם למכעיסים כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה לעתיד לבא שהוא יום קבול שכרם : **[ט] בשלום יחדו אשכבה ואישן**. אם היו ישראל בשלום יחדו עמי הייתי שוכב וישן בטח ולא הייתי ירא מכל צר ואויב : **לבדד לבטח**. כמו (דברים לג) בטח בדד עין יעקב לשון מבטח ושקט הוא שאינו צריך להושיב גייסות עמו :

תהילים פרק-ה

[א] אל הנחילות. מנחם פתר בכולן נחילות ועלמות גיתות ידותון כלם שמות כלי זמר הם ונעימות המזמור היתה לפי שיר הראוי לאותו כלי ומדרש אגדה יש מפרשים נחילות לשון נחלה ואין זה משמעות התיבה וגם ענין המזמור אינו מדבר בנחלה ויתכן לפתור נחילות גייסות כמו נחיל של דבורים וכמו (תהלים יח) ונחלי בליעל ות"י סיעת חייבין תפלה בשביל גייסות אויבים הבאים על ישראל ואומר המשורר מזמור הזה בשביל כל ישראל : **[ב] אמרי האזינה ה'**. כשיש בי כח לשאול צרכי לפניך וכשאין בי כח להתפלל לפניך והדאגה עצורה בלבי בינה הגיגי הבן הגיון לבי כך מפורש במדרש כל בינה שבמקרא הטעם תחת הנון חוץ מזה וחבירו (באיוב לה) ואם בינה שמעה זאת שאינו שם דבר אלא לשון הבן כמו (משלי כג) בין תבין את אשר לפניך לפיכך הטעם תחת הבי"ת : **[ד] בקר תשמע קולי**. בבוקר אני קורא לך עליהם שהוא עת משפט ברשעי כמו שנאמר לבקרים אצמית כל רשעי ארץ (לקמן קא) היה זרועם לבקרים (ישעי' לג) כי בבקר בבקר יעבור (שם כח) : **בקר אערך לך**. תפלתי על זאת, אערך ל' מערכה הוא כך חברו מנחם : **ואצפה**. שתעשה בהם משפטים : **[ה] כי לא אל חפץ רשע אתה**. ונאה לך לאבד הרשעה מן העולם : **לא**

יגורך רע. לא יגור אצלך : **[ו]** **הוללים.** משתטים ובלשון משנה מעורבבין
[ז] **איש דמים ומרמה.** זה עמלק וזרעו : **[ח]** **ואני.** אבא ביתך להודות
לך ברב חסדך שהפלת עלינו להראותינו נקמה מהם : **[ט]** **שוררי.** עויני
המצפים שאבגוד בך ותעזבני, שוררי כמו (במדבר כד) אשורנו ולא קרוב
: **[י]** **כי אין בפיהו נכונה.** נראים כאוהבים והם אויבים : **קרבים הוות.**
מחשבותם מרמה : **קבר פתוח גרונם.** לבלוע יגיע אחרים כקבר הבולע
את הגוף : **יחליקון.** דברי חלקקו' : **[יא]** **ממועצותיהם.** שהם יועצים
על ישראל, ואז ישמחו כל חוסי בך : **[יב]** **ותסך עלימו.** תגונן ותסוכך
עלימו : **ויעלצו בך.** כשיראו שאתה תברך רעידך ואוהביך : **[יג]** **כצנה.**
המקפת שלש רוחותיו של אשם : **רצון.** נחת רוח אפימני"ט בלעז :
תעטרנו. תסובבנו כמו (ש"א כג) ושאלו ואנשיו עוטרם אל דוד ואל
אנשיו :

תהילים פרק-ו

[א] **על השמינית.** כינור של שמונה נימין ושמינית שמו וכן מצינו (בד"ה
א טו) פלוני ובניו על השמינית לנצח : **[ג]** **אומלל.** נשחת ודל כח (קופנדוין
בלעז) כמו היהודים האמללים דעזרא (נחמיה ג) : **[ד]** **ואתה ה' עד מתי.**
תביט ואינך רופא : **[ה]** **שובה ה'.** מחרונך : **חלצה נפשי.** מחוליי :
[ז] **אשחה בכל לילה מטתי.** לשון סחי ומאוס (איכ"ג) והיתה נבלתם
כסוחה (ישעי' ה) ממאס אני מטתי בדמעות ומנחם חברו עם כאשר יפרש
השוחה לשחות (שם כה) ועם מי שחו (יחזקאל מז) : **בדמעתי ערשי**
אמסה. אלחלח וארטיב כמו מים : **[ח]** **עשה.** לי עשית עין שמאורה
כהה ודומה לו כאלו הוא רואה דרך זכוכית שכנגד עיניו ומנחם פירשו
לשון רקבון כמו (לקמן לא) ועצמי עששו וכן כל לשון עש : **עתקה.** נתישנה
ונזדקנה עיני בכהיית אור ומנחם חברו עם ויעתק משם ההרה (בראשית
יב) : **בכל צוררי.** בשביל צרות שמצירין לי : **[יא]** **יבושו ויבהלו וגו'.** מהו
ישובו יבושו פעם שנייה אמר רבי יוחנן לעתיד לבוא הקב"ה דן את
הרשעים ומחייבן לגיהנם והם מתרעמין עליו והקב"ה מחזירן וחוזר
ומראה גיליונין שלהם ודן אותם ומתחייבין והוא מחזירן לגיהנם הרי
בושה כפולה, ר' שמואל בר נחמני אומר לעתיד לבא כל אומה קוראה
לאלהיה ואין עונה וחוזרין וקוראין להקב"ה ואומר להם אילו אלי
קראתם תחילה הייתי עונה אתכם עכשיו עשיתם עבודת גלולים עיקר
ואותי טפילה לפיכך איני עונה שנאמר ישועו ואין מושיע זו עבודת גלולים
ואחר כך אל ה' ולא ענם (לקמן יח) לכך נאמר ישובו יבושו. רגע. במעט
זמן :

תהילים פרק-ז

[א] **שגיון לדוד**. מנחם אמר שגם זה אחד משמות הזמר ע"ש הכלי וכן פי' על שגיונות, ורבותינו פירשו ל' משגה שנתודה ונתפלל על השגיון שאמר שירה על מפלתו של שאול כמו שנאמר וידבר דוד לה' וגו' (ש"ב כב) אבל ענין המזמור אינו מוכיח על כך, ואומר אני שאמרו על עסקי ישבי בנוב (שם כא) שבא עליו על עונשו של שאול כמו שפירשו רבותינו שאמר לו הקב"ה על ידך נטרד דואג האדומי על ידך נהרג שאול ובניו כו' (כדאית' בחלק שגיאות שבקש דוד להקב"ה להמסר ביד שונא ולא יכלה זרעו, סא"א) והפך דוד את תפלתו והתפלל שלא יפול ביד אויב וכן פתרונו משגה שר דוד לה' על ששגג לומר להקב"ה למוסרו ביד אויב על דברי שאול שנהרג על ידו, ד"א על שגיון כנף המעיל אשר כרת לשאול : **כוש**. מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו : **[ג]** **פורק**. ל' פרקו נזמי הזהב (שמות לב) : **[ד]** **אם עשיתי זאת**. מה שמפורש אחריו : **[ה]** **אם גמלתי שולמי רע**. אם גמלתיו כגמולו : **ואחלצה צוררי ריקם**. שיחתי את חליצתו בכרתי את כנף מעילו אם להשחית ולחלצו ולהעמידו ריקם ובשנאה עשיתי אלא להודיעו שהיה מסור בידי להרגו ולא הרגתיו ואחלצה ל' הפשטה : **[ז]** **קומה ה' באפך**. על שונאי כגון ישבי ואחיו ופלשתים שלא אמסר בידם : **הנשא**. התפאר להראות נקמת עברה בהתעברך עליהם : **ועורה אלי**. שאוכל לעשות בהם משפט נקמה אשר צוית והיכן צוית תרועם בשבט ברזל (לעיל ב) ואיבתי את אויביך (שמות כג) זה מצאתי במדרש : **[ח]** **ועדת לאמים תסובבך**. אם יחזרו אחריך להושיעם אל תשמע לקולם, התרחק מעליהם ושוב ושב במקומך במרום רפישי"א בלעז ד"א למרום שובה להראות להם שידך עליונה : **[ט]** **ה' ידין עמים**. הפוך הדין מעלינו ותנהו על הרשעים, ידין לשון יסורין. שפטני ה' כצדקי. שפוט לפי מעשים טובים שבידם ולא לפי העבירות : **[י]** **יגמר**. ל' כליון וכן פתר מנחם גמר אמר (לקמן טז) גמר חסיד (לקמן יב) וכן כלם (סא"א) : **ותכונן צדיק ובוהן לבות**. אתה יודע מי הוא הצדיק שתכוננהו : **אלהים צדיק**. כן שמך : **[יב]** **שופט צדיק**. אתה לשפוט צדק : **זועם בכל יום**. כשרואה את מעשה הרשעים : **[יג]** **אם לא ישוב**. הרשע מרשעו : **חרבו ילטוש**. הקב"ה עליו ילטוש פורביר"א בלעז וידרוך קשתו : **[יד]** **ולו**. ולרשע הכין הקב"ה כלי מות : **לדלקים**. לרודפים כמו כי דלקת אחרי (בראשית לא) וכן פירושו חציו להרוג את הרשעים הדולקים את הצדיקים יפעל הקב"ה ויזמינם להמיתם, כל דליקה ל' רדיפה היא : **[טו]** **יחבל**. ל' הריון ולידה כמו (שיר ח) שמה חבלתך אמך : **והרה עמל וילד שקר**. כל מה שהוא מוליד ויגע הכל משקר בו שאינו מתקיים בידו מתלא אמר כל מה דשקרא מוליד פחתא נסבא : **[יח]** **אודה ה' כצדקו**. כשיצדיק הדין הגמור לשפוט הרשעים כרשעם :

תהילים פרק-ח

[א] הגתית. כלי זמר שבא מגת שם מצוים אומנים לעשותם ורבותינו אמרו על אדום שעתידה לידרך כגת כמו שנאמר פורה דרכתי לבדי (ישעי' סג) אך ענין המזמור אינו מוכיח : **[ב] מה אדיר שמך.** יותר מכדי כח מדת התחתונים לא היו התחתונים כדאי שתשרה שכינתך ביניהם : **אשר תנה הודך על השמים.** ראוי שתתנהו על השמים ואתה בענותך הגדולה יסדת עוז מפי עוללים ויונקים השרית שכינתך במקדש ותקנת להודות לך עוז מפי הלויים והכהנים שהם בני אדם גדלים בליכלוך, כעוללים ויונקי שדים, עוללים לשון ועוללתי בעפר קרני (איוב טז) וע"ש הלכלוך נקראו כל תינוקות עוללים : **[ג] למען צורריך.** להודיעם כי עמך אנחנו להשבית חרפת אויב ומתנקם האומר לא טובים אתם מהאומי ואני כשאני רואה שמידך וגוי אני תמה בלבי מה אנוש כי תזכרנו : **[ו] ותחסרהו מעט מאלהים וגוי.** מאלהים ל' מלאכים שנתת כח ביהושע להדמים החמה וליבש את הירדן במשה לקרוע מי ים סוף ולעלות למרום ובאליהו להחיות את המת : **[ח] צנה ואלפים.** צאן ובקר כמו (דברים כה) שגר אלפיד, צנה לשון פעולה הוא כמו (במדבר לב) וגדרות לצנאכם, אוביילדייץ בלעז, יש מדרשי אגדה ואינם מתיישבין לפי המקראות :

תהילים פרק-ט

[א] על מות לבן. יש פותרין על מות לבן על מת בנו אבשלום ולא יתכן פתרונו מפני אומי לבן ולא אמר הבן ואין לו במזמור עדות וזכרון לאמץ זה הפתרון ויש פותרין על מות לבן נבל ואף זה לא יתכן להפוך את השם ואין במזמור זכרונו (סא"א) וראיתי במסורה הגדולה שהיא תיבה אחת שהרי חיבר לה (לקמן מח) והוא ינהגנו עלמות פתרו מנחם ודונש מה שפתרו ואינו נראה בעיני, וראיתי בפסיקת' שהענין מדבר בעמלק גערת גוים שמם מחית ואומר אני למנצח על מות לבן שיר זה לעתיד לבא כשיתלבן ילדותן ושחרותן של ישראל ותגלה צדקתם ותקרב ישועתם שימחה עמלק וזרעו, עלמות ילדות, לבן כמו ללבן, ומנחם פתר עלמות לבן, נגינות ללמד וכה פתרונו למנצח על מות לבן למשורר נגינות ללמד, ויהי לבן כמו להבין ולבונן, עלמות ע"ש כלי שיר ששמו עלמות כמו שאמר (להלן מו) על עלמות שיר ודונש פתר לבן שם אדם שהי' שמו לבן שהי' נלחם בדוד בימים ההם ומה שהוא אומר גערת גוים אבדת רשע הרשע הזה הוא לבן ההורג עם נקיים ואע"פ שאין אתה רואה במקום אחר אדם שהי' שמו לבן רק במקום הזה כן אתה מוצא בשמות אחרים שאינן נכתבים במקרא רק פעם א' : **[ב] כל נפלאותיך.** גאולה האחרונה ששקולה כנגד כל הנסים כמו שנאמי' (ירמי' טז) לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה וגוי' : **[ה] משפטי ודיני.** תיבות כפולות במקרא ואין חילוק ביניה'

כמו עדי וסהדי במרומים (איוב טז) עצמיו אפיקי נחושה גרמיו כמטיל ברזל (שם מ) : **משפטי ודיני**. בשמים : **ישבת לכסא**. כסא המשפט : **[ו] גערת גוים**. עמלק ראשית גוים (במדבר כד) : **אבדת רשע**. אבותיו : **שם מחית**. כי מחה אמחה (שמות יז) : **[ז] האויב תמו**. כי חרבות השנאה לנצח הם עליו כחרב חדה, ד"א חרבות לנצח אותו אויב שחרבות שנאתו היתה עלינו לנצח וזהו עמלק שנאמ' בו ועברתו שמרה נצח (עמוס א) חרבות לשון חרבן וכן פתרונו האויב תמו חרבות לנצח, וכן נאמר (ביחזקאל לה) שממות עולם אתנך ועריך לא תשובנה : **וערים נתשת**. כי תאמר אדום רששו וגו' ונשוב ונבנה חרבות כה אמר ה' צבאות המה יבנו ואני אהרוס (מלאכי א) : **אבד זכרם**. אותה השעה : **[ח] וה' לעולם ישב וגו'**. שם שלם וכסא שלם כמו שנאמר כסאו, אבל קודם שימחה כתוב כי יד על כס יה (שמות יז) כס חסר ושם חלוק : **[ט] והוא ישפט תבל בצדק ידין לאמים במישרים**. עד בא הקץ הי' רגיל לשפטם ברחמים לפי מישרים המצווין בהם דן אותם בלילה כשהם ישנים מן העבירות : **[י] ויהי ה' משגב לדך**. לשון דכא אילאמינשי"ה בלעז לעתיד כשיכונן למשפט כסאו יהי משגב לישראל שהם דכים : **לעתות בצרה**. עתים של צרה : **[יב] זמרו לה' יושב ציון**. כשיחזיר ישיבתו לציון יזמרו לו כן : **[יג] אותם זכר**. את הדמים שנשפכו בישראל : **[יד] חננני ה'**. עתה בגולה : **מרוממי**. בגאולתך : **[טז] טבעו גוים**. זו היא התהלה אשר אספר : **[יז] נודע ה'**. כל זה מן התהלה נודע ה' לבריות כי שליט הוא ומושל ונוקם לאויביו שהרי משפט עשה בהם יושטיצ"א בלעז : **נוקש רשע**. נכשל רשע : **הגיון**. נהגה זאת סלה : **[יח] לשאולה**. אמר רבי נחמ"י כל תיבה הצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה כגון (בראשית יב) מצרימה מדברה התיבון ל"י והכתיב ישובו רשעים לשאולה א"ר אבא בר זבדי למדריגה התחתונה של שאול ומהו ישובו לאחר שיצאו מגיהנם ויעמדו בדין ויתחייבו ישובו למדריגה תחתית של גיהנם : **[יט] כי לא לנצח ישכח**. ישראל האביון מלפקוד עליהם מה ששיעבדו בו, ותקות עניים לא תאבד לעד : **[כ] קומה ה'**. דוד הי' מתפלל לפני הקב"ה שיקום וימהר לעשות זאת : **אל יעז**. עמלק לאורך ימים בגדולתו : **על פניך**. בשביל הכעס שהכעיסוך במקדשך : **[כא] מורה**. מרות ועול ד"א מורה לשון השלכה לשון ירה בים (שמות טו) וי"א מורה לשון תער (סא"א) : **ידעו גוים**. שהם אנוש ולא אלהות להיות גבורתם שולטת :

תהילים פרק-י

[א] תעלים לעתות בצרה. תעלים עינים לעתות הצרה : **[ב] ידלק**. ירדוף כמו כי דלקת אחרי : **יתפשו במזמות זו חשבו**. נתפסים הם העניים במזמות שהרשעים חושבים עליהם : **[ג] כי הלל רשע**. מוסב על למה ה' תעמוד ברחוק כי עתה עמלק הרשע מתהלל שמיג כל תאות נפשו :

ובוצע ברך נאץ ה'. והגזלן שבח את עצמו לאמר נאץ ה' ושלום יהיה לי, ברך כמו ברך לשון פעל ותדע שאילו ה' שם דבר ה' הטעם למעלה באות הראשונה והיה נקוד פתח וזה נקוד קמץ קטן וטעמו למטה ברי"ש, ואל תתמה על ברך שלא אמר ברך שהרבה תיבות של רי"ש משמשות כך כגון אויב חרף ה' (לקמן עד) ולא נאמר חרף : **נאץ**. כמו חרף וכן כל ל' ניאוצ כך פתר מנחם : **[ד] רשע כגובה אפו**. שהוא גבה רוח ומגביה וזוקף פניו ואפו בגבהותו : **בל ידרוש**. כל מזימותיו אומרות לו בל ידרוש הקב"ה כל מה שאעשה כי אין משפט : **אין אלהים**. לית דין ולית דין : **[ה] יחילו**. יצליחו ודומה לו (אויב כ) על כן לא יחיל טובו, וי"מ יחילו כמו (ש"ב ג) יחולו על ראש יואב : **מרום משפטיך מנגדו**. מסולקים ומרוחקי משפטי יסורין ופורעניו שלך מנגדו שאינם באים עליו : **כל צורריו יפיח בהם**. בהפחת רוח הוא מפיח בהם והם נופלים לפניו : **[ו] לדור ודור אשר לא ברע**. לא תבא עלי רעה לדורותי : **[ז] ותוך**. ל' מחשבה רעה הלנה בתוכו תמיד : **[ח] עיניו לחלכה יצפנו**. עיניו של עמלק לישראל שהם חילך יארובו : **לחלכה**. עליך יעזוב חלכה, שניהם במסור' מן מלך המשמשין כה במקום ד' כגון (שמות ז) ובכה ובעמד (משלי ב) תבונה תנצרכה (שמות כט) כל אשר צויתי אתכם (ש"א א) הנצבת עמכה למדנו ממסורת שחלכה כמו חילך חיל שלך, ומנחם פתר אותה לחלכה יצפנו וכן יעזוב חלכה כמו ונפל בעצמיו חלכאים ענין נמוכים ומורדים וכה יסוד המלה : **[י] ידכה ישות**. כך דרך האורב שמדכה ומשפיל ומקטין עצמו כדי שלא יהא ניכר. **ונפל בעצומיו חלכאים**. חיל נשברים ראיתי במסורה הגדולה חלכאים אחת מחמש עשרה תיבות הכתובות תיבה אחת ונקראות שתי תיבות וכמו בגד דותאמר לאה (בראשית ל) אשדת למו (דברים לג) מלכם תדכאו עמי (ישעיי ג) אף זה חלכאים חיל של נשברים, כאים ל' ונכאה לבב למותת (לקמן קט) וא"ת הנו"ן מן השורש יוכיח עליו יען הכאת לב צדיק (יחזקאל יג) למדנו הנו"ן של נכאה כנו"ן של נמבזה (ש"א טו) ונו"ן של נקלה וכן פתרונו ונפל בעצומיו של רשע זה ברמיזותיו ובקריצותיו לשון הגישו עצמותיכם (ישעיי מא) עוצם עיניו (שם לג) חיל של עניים, ד"א בעצומיו ע"י גבוריו א"ר סימון אין הרשע הזה מטיל בקלירוס שלו פירוש חיל אלא גבורים כמותו שנאמר (דניאל ג) ולגוברין גברי חיל די בחילי אמר לכפתה לשדרך מישך ועבד נגו ומנחם פתר חלכאים כמו דל וחלך והכף יסוד בתיבה : **[יג] על מה נאץ רשע**. להקב"ה לפי שאמר בלבו לא תדרוש : **[יד] ראתה**. מה שהוא עושה ואתה מחריש : **כי אתה**. כן דרכך שתביט עמל וכעס : **לתת ביזך**. בכחך אתה נותן יד לרשעים להצליח ברשעים : **עליך יעזוב חלכה**. ישראל עמך שהם חילך הם עוזבים עליך את המשא שתעשה דין ברשעים, ומנחם פתר יעזוב ל' עזרה כמו (שמות כג) עזוב תעזוב עמו, ומנחם פתר חלכה ל' דל וחלך וכי יסוד בתיבה. יתום אתה היית עוזר. בימים ראשונים : **[טו] שבור זרוע**. של עמלק הרשע : **ורע תדרוש רשעו בל תמצא**. פושעי ישראל כשרואין את הרשעים מצליחין לבם נושאים להרשיע אבל משתשבר את זרוע הרשעים אם באת לדרוש רשעים של רשעי ישראל לא תמצאנו : **[טז] ה' מלך עולם ועד**. מאחר שיאבדו גוים מארצו : **[יח] לשפוט יתום**. לעשות משפטם של

ישראל היתומים ודכים : **בל יוסיף עוד**. עמלק. לערץ אנוש. לכתת ולשבר
את האנושים וחולים :

תהילים פרק-יא

[א] איך תאמרו לנפשי נודי וגו'. זהו דוגמת כי גרשוני היום מהסתפח
בנחלת ה' (ש"א כו) שגרשוהו מארץ לחוצה לארץ וכאן הוא אומר בה'
חסיתי, שיחזירני להסתפח בנחלתי איך תאמרו אתם טורדים לנפשי נודי
הרכם עבור הר שלכם אתה צפור הנודד שכל אדם המיטלטל נמשל לצפור
הנוודדת מן קינה כדכתי' כצפור נודדת מן קינה כן איש נודד ממקומו
(משלי כז) שנדד קינך שטרדנוך מכל ההר כצפור הנוודדת, נודו כתיב
שהוא נדרש אף בישראל שהאומות אומרים להם כן : **[ב]** **כי הנה**
הרשעים. דואג ודלטורי הדור המטילין איבה ביני ובין שאול : **ידרכון**.
לשון דריכה נופל בקשת שכשהוא חזק צריך ליתן רגלו עליו כשרוצה
לנטותו : **קשת**. לשונם ידרכו קשתם שקר : **כוננו חצם על יתר**. הקשת
קורד"א דאר"ק בלעז : **לירות**. אהגיט"ר בלעז : **במו אפל**. במסתר :
לישרי לב. דוד וכהני נוב : **[ג]** **כי השתות יהרסון**. על ידכם נהרגו כהני
ה' הצדיקים שהם שתות של עולם : **צדיק מה פעל**. דוד שלא חטא מה
פעל בכל זאת אתם תשאו עון ולא אני : **[ד]** **ה' בהיכל קדשו**. הרואה
ובוחן מעשיהם ואעי"פ שבשמים כסאו גבוה עיניו יחזו אתכם בארץ :
[ה] **ה' צדיק יבחן**. ואם מפני שאני לוקה ונרדף על ידכם אתם מתהללים
לאמר אלהים עזבו (לקמן עא) לא כן הוא אך כן מדתו של הקב"ה לייסר
ולנסות הצדיקים ולא את הרשעים, הפשתני הזה כל זמן שיודע שפשתנו
יפה הוא מקיש עליה וכשאינו יפה הוא ממעט בכתישה לפי שמתנתקת :
שנאה נפשו. ומצניע לו את גמול עונותיו לעולם ארוך ואז ימטר עליהם
בגיהנם : **[ו]** **פחים**. ל' פחמים : **זלעפות**. לשון שריפה ומנחם פתר אותו
לשון שער קטב וכן (איכה ה) מפני זלעפות רעב (לקמן קיט) זלעפה
אחזתני כלומר שער שער (סא"א) : **[ז]** **כי צדיק ה' צדקות אהב**. וירחם
על הצדיק ואוהב אותם שפנימו יחזו ישר : **ישר יחזו פנימו**. מוסב על
צדיק ה' צדקות אהב ואותם אשר ישר יחזו פנימו, ורבותינו פתרו
הרשעים ידרכון קשת על שבנא וסייעתו ופתרו לישרי לב על חזקיהו
וסייעתו, כי השתות יהרסון אם השתות נהרסו על ידם צדיקו של עולם
מה פעל ואין סדר המקראות נופל על המדרש :

תהילים פרק-יב

[א] על השמינית. כנור של שמונה נימין : **[ב] גמר.** כלה. פסו. פיילירינייט בלעז כמו אפסו וכן פתר מנחם : **כי פסו אמונים מבני אדם.** הכל משקרים בי ומרגלים את המקומות אשר אנכי מתחבא שם ומגידיים לשאול הלא דוד מסתתר עמנו (לקמן נד) : **[ג] בלב ולב.** בשני לבבות לי מראים שלום ויש שנאה טמונה בלבבם : **[ה] ללשונו נגביר.** בלשונו נתגבר : **[ו] משד עניים.** מחמת שוד עניים הנשדדים על ידכם כגון אני ואנשי וכהני נוב ומחמת אנקת אביונים יאמר ה' עתה אקום לעזרתם : **אשית בישע יפיח לו.** אשיתם בישע ידבר עליהם : **יפיח.** ל' דבור הרבה יש בספר משלי ובחבקוק ויפיח לקץ ולא יכזב ומנחם פתר אותו לשון מוקש כמו (לקמן קכד) הפח נשבר : **[ז] אמרות ה' אמרות טהורות.** הן שיש יכולת בידו לקיימם אבל אמרות בני אדם אינם אמרות שהם מתים ואין בידם לקיים : **טהורות.** ברורות ומתקיימות כל מה שמבטיח עושה והרי הבטיחני ישועה ומלכות : **כסף צרוף.** הרי הן ככסף צרוף הגלוי לכל הארץ. בעליל. ל' גילוי הוא בלשון המשנה בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל כו' ויש מפרשים בעליל ל' מעלה וכן פירושו כסף צרוף בעליל לארץ, כלומר ככסף הצרוף במשובח שבעפר ובעליון שבו כי כור המצרף יעשה אדם מן העפר המשובח, ל"א בעליל כמו עלי (משלי כז) בתוך הריפות בעלי והוא שם כלי שכותשין בתוכו וכן בעליל הכור שמתכיין לתוכו הזהב והכסף וזה אינו נראה לפי שאינו קורא עלי המכתש שכותשין לתוכו אלא יד המכתש שכותשין בו שקורין פילאו"ן בלעז, ל"א בעליל לשון בעל יד כלומר אדון הארץ ושבח המלה כנגד השם וזה תרגום יונתן הוא לשון אדנות ואמר כי אמרותינו כסף צרוף מאדון הארץ שהוא השם שהוא צרף וזקק אותם (סא"א) : **[ח] תשמרם.** לאותם עניים ואביונים הנרדפים מן הדור זו שהם דלטורין. מזקק שבעתים. מדרש אגדה יש ומיושב על הסדר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי תינוקות שהיו בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעיי לדרוש את התורה במ"ט פנים לכל צד וזהו שבעתים והיה דוד מתפלל עליהם רבשי"ע ראה כמה תורתך ואמרתך ברורה ומזוקקת שבעתים בלבם אתה ה' תשמרם שמור אותם בלבם תצרנו מן הדור הזה שלא ילמדו דרכיהם להיות דלטורין : **[ט] סביב רשעים יתהלכון.** לטמון מוקשים להכשילני : **כרום זלות לבני אדם.** מקנאתם שענים רעה בגדולתי שנלקחתי מאחרי הצאן למלך וזהו פתרונו כרום זלות לבני אדם כשמתרומי איש הזולל בעיני ב"א וזהו דוגמא האמור במקום אחר אבן מאסו הבונים (לקמן קיח) ומדרש אגדה פותרו על ישראל לעתיד לבא כשיתרוממו ומנחם פתר כרום זלות לבני אדם כראם הזולל לאכול בני אדם ויהיה כרום כמו רום וראם וזולת כמו זולל וסובא (דברים כא) וכן פתרונו סביב רשעים יתהלכון סביבות העני הולכים רשעים לבלעו חנם כרום זלות לבני אדם :

[ב] עד אנה. די פעמים כנגד ארבעה גליות ובשביל כל ישראל נאמר :
[ד] פן אישן המות. שהמיתה נקראת שינה וישנו שנת עולם (ירמיה נא) :

תהילים פרק-יד

[א] אמר נבל בלבו וגו'. שני מזמורים אמר דוד בספר זה בענין א' הראשון על נבוכדנצר והשני (לקמן נג) על טיטוס הרשע זה נתנבא על נבוכדנצר שעתיד ליכנס להיכל ולהחריבו ואין א' מכל חיילותיו מוחה בידו : **אין אלהים**. ואעלה על במתי עב (ישעי' יד) : **השחיתו התעיבו עליה**. מעללים : **[ג]** הכל סר וגו'. אין איש בחיילותיו מוחה בידו : **נאלחו**. נהפכו לקלקול : **[ד]** הלא ידעו. הלא סופם ידעו מה שעלתה בהם : **אוכלי עמי**. זרעו של נבוכדנצר. אכלו לחם. עשו משתה (דניאל ה) בלשצר מלכא עבד לחם רב : **ה' לא קראו**. לא חשבוהו ולא זכרו נפלאותיו ונוראותיו במשתיהם ונשתמשו בכליו, ורבותינו פירשו כל שלא היה גוזל את ישראל לא היה טועם טעם ערב במאכלו, אוכלי עמי נדמה להם כאוכלי לחם שטעמו טעם מאכל ערב : **[ה]** שם פחדו פחד. שנשתלם גמולו לבלשצר וכו' : **כי אלהים בדור צדיק**. בדורו של יכניה שהיו צדיקי' : **[ו]** עצת עני תבישו. אתם אומרי' שעצתם של ישראל בושה על שהם בוטחי' בה' כי ה' מחסהו : **[ז]** מי יתן. אז יקרב היום שיתן מציון ישועת ישראל ואז יגל יעקב ישמח ישראל :

תהילים פרק-טו

[ג] לא רגל על לשונו. אנקוש"א בלעז כמו וירגל בעבדך (ש"ב יט) מזמור זה להודיע מדת חסידות. ודובר אמת בלבבו. הטוב שהוא אומר בלבבו הוא אמת ואינו אחד בפה ואחד בלב (סא"א) : **וחרפה לא נשא**. רפורט"א בלעז : **על קרובו**. אם עבר קרובו עבירה שיש בה עונש ענשו במשפט ולא נשא עליו חרפתו שיהא פתחון פה למחרף לומר כך עבר פלוני קרובך וחרפית עליו : **[ד]** נבזה בעיניו נמאס. מי שהוא נבזה ברשתו נמאס בעיניו של צדיק כגון חזקיהו שגירר עצמות אביו בבזיון : **נשבע להרע**. לעצמו ולא ימיר שבועתו ק"ו שאינה ממירה בדבר שאינה לרעתו : **[ה]** ושוחד לא לקח. על עני להרשיעו בדין להטות משפטו ועוד פירשוהו רבותינו לא לקח שוחד על נקי לנקותו בדינו ק"ו שאינו לוקח שוחד להטות המשפט : **לא ימוט**. והוא ראוי לגור באהליך (סא"א) : **לא ימוט לעולם**. אם ימוט אין מוטתו מוטה לעולם אלא מתמוטט ועולה :

תהילים פרק-טז

[א] מכתם לדוד. אמרו רבותינו לדוד שהי' מך ותם שהיתה מכתנו תמה שנולד מהול ואין שיטת המקרא נופל על המדרש כאן, יש מזמור שנאמר בו לדוד מכתם, שם יש לפרש שיר זה לדוד שהי' מך ותם אבל כאן שנאמר מכתם לדוד אין לפרשו כן ואומר אני שהוא אחד מן שמות מיני נעימות הזמר וחלוק בנעימות השיר, ד"א מכתם לדוד לשון עטרה כמו כתם שמשמע דבר זה היה רגיל לומר דוד שמרני אל כי חסיתי בך והי' לו כעטרה שנאי' (לעיל ה) כי כצנה רצון תעטרנו (סא"א) : **[ב] אמרת לה' אדני אתה וגו'.** לכנסת ישראל אמר דוד יש עליך לומר לה' אדון אתה וידך על העליונה לכל הבא עלי, ד"א אמרת לה' אדני אתה, לנפשו הי' אומר וכן מצינו דוגמתו (ש"ב יד) ותכל דוד ופתרונו ותכל נפש דוד אף כאן אמרת נפשי לה' את נפשי יש עליך לומר כן להקב"ה (סא"א) : **טובתי בל עליך.** טובות שאתה עושה לי לא עליך הם לגמלני כי לא בצדקתי אתה מטיב לי : **[ג] לקדושים אשר בארץ המה.** בשביל הקדושים אשר המה קבורי' בארץ אשר התהלכו לפניך באמת : **ואדירי כל חפצי בם.** הם האדירים אשר כל חפצי בם וכל צרכי נעשים בשבילם : **[ד] ירבו עצבותם וגו'.** כל זה אמרי לה' ירבו עצבותם של כופרים בך המהירי' וחרדידי לעבודת אל אחר, ל"א מהרו לשון מוהר דואירנ"ט בלעז : **בל אסיך נסכיהם מדם.** אני לא אהיה כמותם לזרוק דם לעי'ג ולא אשא שם ע"ג על שפתי : **[ה] ה' מנת חלקי וכוסי.** כל טובתי הימנו, לשון אחר וכוסי וחשבוני כמו (שמות יב) תכוסו על השה וכן חברו מנחם : **אתה תומיך גורלי.** אתה הוא אשר הניחות ידי על החלק הטוב שנאמר החיים והמות נתתי וגו' ובחרת בחיים (דבריי ל) כאדם האוהב אחד מבניו ומניח ידו על החלק הטוב ואומר את זה בחר לך, תומיך השפלת ידי על הגורל לי ימך המקרה (קהלת י) ישפל, כך הוא נדרש בספרי, וגם יש לפותרו לשון תמיכה מדרש האגדה כמו ויתמוך יד אביו וגו' (בראשי' מח) : **[ו] חבלים נפלו לי בנעימים.** כשנפל לי הגורל להיות בחלקך חבל נעים הוא זה אף עלי שפרה נחלה כזו : **[ז] אברך את ה'.** עד כאן ניבא דוד על כנסת ישראל שתאמר כן ועכשיו אומר ואני גם אני אברך את ה' אשר יעצני לבחור בחיים וללכת בדרכיו : **אף לילות יסרוני כליותי.** ליראה אותו ולאהבה ורבותינו פירשוהו על אברהם אבינו שלמד תורה מאליו עד שלא נתנה תורה אף אנו צריכין לישב המקראות על סדרן : **[ח] שויתי ה' לנגדי תמיד.** בכל מעשי שמתני מוראו לנגד עיני ולמה כי מימיני הוא תמיד לעזרני לבל אמוט, ד"א שויתי ה' לנגדי תמיד ס"ת היה עמו לקרות בו כל ימי חייו וזה שאמר מימיני בל אמוט ע"ש התורה שנתנה בימינו שאני עוסק בה ולפיכך בל אמוט (סא"א) : **[ט] לכן שמח לבי וגו'.** לפי שאני בוטח כי לא תעזוב נפשי לשאולי' שהרי בעון עבירה גדולה שהיתה בידי בשרתני גם ה' העביר חטאתך (ש"ב יב) ק"ו שמעתה לא תעזבני לסור

ממך : **[יא]** תודיעני ארח חיים. לשון עתיד הוא ואינו לשון תפלה : **שבע שמחות**. שמחה שאין לה קץ ותכלה היא השמחה של עתיד (סא"א) : **את פניך**. שמחות אשר לפניך בכת הקרובה לך :

תהילים פרק-יז

[ב] **מלפניך משפטי יצא**. עבירות שבידי שאני ראוי להשפט עליהם ביסורין יצאו מלפניך ולא יבואו לפניך בדין : **עיניך תחזינה מישרים**. אם יש בידי זכויות בהן תחזינה במישרים עיניך : **[ג]** **בחנת לבי וגוי**. ידעתי כי יש עבירה בידי ואם משפט עונשי יבא לפניך לא אצדק בדין אשר כבר בחנת לבי : **פקדת לילה**. לעת הערב בעון בת שבע שנאמר ויהי לעת ערב ויקם דוד וגוי (ש"ב יא) : **צרפתני**. נסיתני : **בל תמצא**. לא מצאת בי חפץ : **זמותי בל יעבר פי**. אם תעלה עוד במחשבתי ליבחן לפניך בל יעבר פי לומר עוד בחנני ונסני כמו שאמרתי כבר כמו שנאמר (לקמן כו) בחנני ה' ונסני שאמר דוד לפני הקב"ה מפני מה אומרים אלהי אברהם ואין אומרים אלהי דוד אמר לו אני בחנתיו ב' נסיונות ונמצא שלם אמר בחנני ונסני כדאיתא במסכת שבת : **[ד]** **לפעלות אדם בדבר שפתיך וגוי**, **תמוך אשורי וגוי**. מאז והלאה לכל פעולת אדם שבאתי לפעול אני שמרתי בשביל דבר שפתיך ארחות פריץ לנטות מהם שלא אלך בהם אך לתמוך אשורי תמיד במעגלותיך לא נמוטו מהם פעמי, פירוש אחר לפעלות אדם בדבר שפתיך וגוי לפי שצריך אדם להשתמש בפעולותיו לפי ישרת דבר שפתיך אשר אמרת לא תנאף אני שמרתי ארחות פריץ אע"פ שעשיתי שלא כראוי בטובתך : **[ה]** **תמוך אשורי וגוי**. מאז והלאה לכל פעולת אדם שבאתי לפעול את המישרים תחזינה עיניך והמשפט מלפניך יצא : **[ו]** **כי תענני אל**. כי בטוח אני שתענני : **[ז]** **הפלה חסדיך**. דשיבר"א בלע"ז כמו ונפלינו אני ועמד (שמות לג) מושיע בימינך את החוסים בך ממתקוממים עליהם הפלה חסדיך מושיע חוסים הרי זה מקרא מסורס הפלה חסדיך להושיע בימינך את החוסים וגוי : **[ח]** **כאישון**. הוא השחור שבעין שהאור תלוי בו ועל שם שחרוריתו הוא קרוי אישון לשון חשך והקב"ה הכין לו שומר את ריסי העין המכסין אותו תמיד : **[ט]** **זו שדוני**. בשביל זאת ששודדים אותי אויבי. **אשר בנפש יקיפו עלי**. ליטול נפשי : **[י]** **חלבמו סגרו**. בחלבם ובשמנם סגרו לבם ועיניהם מהביט אל פעלך ליראה מפניך : **[יא]** **אשורנו עתה סבבנו**. את עקבנו עתה סבבנו האויבים ועיניהם ישיתו לנטות בארץ לפשוט בארץ ונראה לי שנתפלל דוד תפילה זו לאחר שבא לידו מעשה של אוריה ויואב וישראל היו בארץ בני עמון צריך על רבה (ש"ב יא) ויירא דוד שלא יכשלו שם בשביל עבירה שבידו וישמעו פלשתים ומואב ואדום וכל שכני א"י הרעים המצפים ליום אידם ויבאו עליהם : **[יב]** **יכסוף**. יחמוד כמו כי נכסוף נכספת (בראשית לא) : **[יג]** **קדמה פניו**. של אויב : **הכריעהו**. קפח את רגליו ויכרע ויפול

פּלטה נפשי : מכל רשע שהוא חרבך שאתה משליטו ליפרע מן המחוייבים לך : **[יד]** **ממתים ידך**. מן המתים בידך על מטתי אני בוחר להיות : **ממתים מחלד**. מאותם שמתים בזקנה משהעלו חלודה רדוייל"א בלעז ומן הצדיקים אשר חלקם בחיים : **וצפונך תמלא בטנם**. ומאותם אשר תמלא מעיהם מטובך אשר צפנת ליריאך : **יתרם**. נכסיהם אשר ישאירו במותם : **[טו]** **אני בצדק אחזה פניך**. לעתיד, או בצדק אחזה פניך משפטי הוצא מלפניך והצדקות שבידי אחוז ובהם אחזה פניך : **אשבעה בהקיץ תמונתך**. אשבעה מראיית תמונתך בהקיץ המתים משנתם ל"א אשבעה מראות פניך בהקיץ המתים משנתם שהי בדמות תמונתך שכן נאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם (שם ט) :

תהילים פרק-יח

[א] **ביום הציל ה' אותי וגו'**. כשהזקין וכבר עברו עליו כל צרותיו ונצול מהם. **ומיד שאול**. והלא שאול בכלל היה אלא לפי שהיה קשה עליו ורודפו יותר מכלם כיוצא בדבר אתה אומר וראו את הארץ ואת יריחו (יהושע ב') : **[ב]** **ארחמך**. אאהבך כדמתרגם ואהבת לרעך (ויקרא יט) ותרחם : **[ג]** **סלעי**. שעזרתני בסלע המחלקות כשהייתי מצומצם בין שאול ואנשיו להתפס כמו שנאמי' ושאול ואנשיו עוטרים אל דוד וגו' (ש"א כג) : **ומצודתי**. לשון מבצר : **צורי**. לשון סלע : **אחסה**. אברי"א איר בלע"ז אחסה בו אתכסה בצלו כענין שנאמר ומבלי מחסה חבקו צור (איוב כד) שהסלעים כסוי ומגן להולכי דרכים מן הרוחות ומזרם גשמים : **[ד]** **מהולל אקרא ה'**. בהלולים אקרא ואתפלל לפניו תמיד כלומר אף לפני התשועה אני מהללו לפי שבטוח אני שאושע מאויבי : **[ה]** **אפפוני חבלי מות**. פעמי' רבות סבבוני רשעים אפפוני כמו סבבוני וכן אפפו עלי רעות (לקמן מ') : **חבלי מות**. מחנות אויבים כמו חבל נביאים בספר שמואל וי"ת כאיתא דיתבא על מתברא לשון חבלי יולדה : **ונחלי בליעל**. אף הוא לשון גייסות שוטפים כנחל : **[ו]** **חבלי שאול**. כמו חבלי מות משריין רשיעין ואני מה הייתי עושה : **[ז]** **בצר לי אקרא**. אני הייתי קורא לה' תמיד : **[ח]** **ותגעש ותגעש הארץ**. אינו מחובר למקרא עליון אלא מחובר ראשו לסופו כי חרה לו ותגעש ותגעש הארץ כי משמש בלשון כאשר כשחרה לו ובא לנקום נקמת עמו ועבדיו מפרעה ומעמו געשה ורעשה הארץ : **[ט]** **עלה עשן באפו**. אנשישנאר"י לאש בלע"ז כן דרך כל חרון אף להעלות עשן מנחיריו : **[י]** **ויט שמים וירד**. לעבור בארץ מצרי' וירד כמשמעו לשון אחר איאנטב"יש בלע"ז : **[יא]** **וידא**. ויעף כמו כאשר ידאה הנשר : **[יב]** **חשכת מים**. שבעבי שחקים הם חשך אשר סביבותיו ושמא תאמר לפנים מן החשך אין אור תלמוד לומר מנוגה אשר נגדו ומתוך מחיצתו את עביו אשר סביבותיו בוקעים ועוברים ברד וגחלי אש : **[יג]** **עברו**. טרישפא"שנט בלע"ז הברד בוקע ועובר על המצריים על ים

סוף : **[טז]** **ויראו אפיקי מים**. כשנבקע הים : **ויגלו מוסדות תבל**. שכל מימות שבעולם נבקעו : **מנשמת**. מנשיבת : **[יז]** **ישלח ממרום**. מלאכיו להציל את ישראל מן הים וממצרים : **ימשני**. לשון הוצאה כמו כי מן המי' משיתהו (שמות ב') : **[יט]** **יקדמוני**. אויבי היו ממהרין ומקדימין לבא עלי ביום אידי ויהי ה' וגו' : **[כא]** **כצדקי**. כצדק לכתי אחריו במדבר : **כבור**. לשון נקיות כמו ובר לבב ד"א ישלח ממרום יקחני כנגד עצמו אמר על שם המלאך שבא בסלע המחלקות לפנות את שאול מעליו שנאמר ומלאך בא אל שאול גו', כצדקי שלא הרגתיו בכרתי את כנף מעילו : **[כג]** **כי כל משפטיו לנגדי**. תמיד שמתים אותם לנגד עיני : **[כז]** **עם חסיד תתחסד**. כלומר לפי שכן דרכיו לגמול מדה כנגד מדה, חסיד תמים נבר כנגד שלש אבות : **[כז]** **עם נבר**. נאמן : **עם עקש**. כנגד פרעה : **[כט]** **כי אתה תאיר נרי**. כשנלחם בלילה בגדוד עמלק הבא על צקלג שנאמר ויכם דוד מהנשף עד הערב למחרתם (ש"א ל') : **[ל]** **כי בך**. במבטחך : **ובאלהי אדלג שור**. כשבא להלחם על יבוס ואמר כל מכה יבוסי יהיה לראש ולשר (ד"ה א יא) הביא יואב ברוש רענן וכפפו ונתלה בו ועלה על החומה אמר דוד יהלמני צדיק וגו' (לקמן קמא) קצר לו הקב"ה את החומה ודילג במדרש תהלים : **[לא]** **צרופה**. ברורה מבטיח ועושה : **[לב]** **ויתן תמים דרכי**. הסיר מדרכי כל תקלה ומכשול עד שנעשה שלם וכבוש : **[לד]** **משוה רגלי כאילות**. רגלי הנקיבות עומדת ביושר יותר משל זכרים : **[לה]** **ונחתה קשת נחושה זרועותי**. ונחתה לשון דריכת קשת כמו חציך נחתו בי (לקמן לח) ופעל שלו נחת וכשמתפעל בא דגש ומחסר את הנו"ן ונחתה מגזרת נחתה כמו נחר גרוני (לקמן ס"ט) מגזרת נחר, כמו נחר מפוח (ירמיה ו) נדף מגזרת ננדף עיני נגרה (איכה ג') כמו נגרה, נתנה כמו ננתנה נגף מגזרת ננגף ואין לפותרו מגזרת חתה שהיה לו לומר נחתתה כמו מן עשה נעשתה מן ענה נענתה ד"א ונחתה קשת נחושה זרועותי חיות לשון דריכת קשת כמו חציך נחתו (לקמן לח) הנו"ן אינה יסוד בתיבה אלא כמו נחלו ונדרכה קשת נחושה על ידי זרועותי קשתות של נחשת היו תלויות לו לדוד בביתו ורואין אותם מלכי האומות ואומרים זה לזה אתה סבור שיש כח ביד דוד לדורכן אין זה אלא לייראנו והוא היה שומע ודורכן בפניהם : **[לו]** **וענותך תרבני**. הרביתה מדת ענותך להתנהג בה עמי : **[לז]** **תרחיב צעדי תחת**. המרחיב צעדיו אינו נוח ליפול וכן הוא אומר בלכתך לא יצר צעדך (משלי ד') : **מעדו**. איקלורגיריינט בלעז : **קרוסולי**. הם הרגלים מן האסתורין שקורין קבילייא בלעז ולמטה : **[מא]** **נתתה לי עורף**. פונים לי עורפם ובורחים : **[מב]** **ישועו**. לע"ג שלה' : **ואין מושיעו**. שאין בה יכולת וחוזרים וקוראים אל ה' ולא יענם : **[מג]** **ואשחקם**. לשון כתישה : **אריקם**. כטיט הנרוק שאינו עב כמו הם מריקים שקיהם (בראשית מב) לא הורק מכלי אל כלי (ירמיה מח) : **[מד]** **תפלטני מריבי עם**. שלא אענש בדין ישראל להטות משפט ולא לשעבד בישראל יותר מן הרשות : **תשימני לראש גוים**. שאין עונש בהם : **[מה]** **לשמע אזן**. אפילו שלא בפני אלא שישמעו שליחותי : **ישמעו לי**. יסורו אל משמעתי ויהיו נשמעני לדברי : **יכחשו לי**. מחמת יראה : **[מו]** **יבולו**. ילאו כמו נבול תבול (שמות יח) דמתרגם

מילאה תילאה ומנחם פירש כמו אחרי בלותי (בראשית י"ח) וכן פירש נבול תבול : **ויחרגו**. לשון אימה מחדרים אימה (דברים ל"ב) מתרגמינן חרגת מותא : **ממסגרותיהם**. מחמת יסורי מסגרות כלא שאני מסגירם שם ומייסרן בהן ויחרגו ממסגרותיהם מנחם פתר אותו לשון רפיון חגורה וכן פירושו ויתרפו ממסגרותיהם ודוני"ש פתר ויחרגו ממסגרותיהם ויפסחו מכבליהם הנתונים על רגליהם ופתרון ויחרגו ויפסחו כדמתרגמינן חגירא : **[מז] חי ה'**. העושה לי כל זאת : **[מח] הנותן נקמות לי**. נותן בי כח להנקם מאויבי : **וידבר**. ויהרוג לשון דבר ל"א כמו וינהג דמתרגם ודבר וכן חברו מנחם וגם כן חבר ידבר עמים תחתינו (לקמן מ"ז) : **תחתי**. במקומי וחלופי כעניין שנאמר ואתן אדם תחתיד (ישעי' מ"ג) נתתי כפרך מצרים (שם) :

תהילים פרק-יט

[ב] השמים מספרים כבוד אל. המשורר עצמו פירש את הדבר : **ומעשה ידיו מגיד הרקיע**. הכוכבים והמזלות שהם מעשה ידיו של הקב"ה אשר הם שם כמו שנאמ' ויתן אותם אלהים ברקיע השמים (בראשית א') ומשם מגידים כבודו : **[ג] יום ליום יביע אומר**. מעשה בראשית מתחדש מיום אל יום לערב חמה שוקע' וזורחת לבקר ומתוך כך יביעו הבריות אמרי שבח על ידי הימ' והלילות שמורים את הבריות לקלס ולהודות מנחם פתר יביע לשון מעין נובע : **יחיה**. לשון הגדה : **[ד] אין אומר ואין דברים**. אין מדברי' עם הבריות אלא מתוך שבכל הארץ יצא קום ומאירים לבריו' מתוך כך מספרים הבריות כבוד אל ומודים ומברכין על המאורות : **[ה] בכל הארץ יצא קום**. קו השמים שהם נמתחי' על פני כל הארץ ומחמת כן בקצה תבל מליהם שהכל מדברי' בנפלאות שהם רואים : **לשמש שם**. הקב"ה : **אהל בהם**. בשמ' מכאן שהשמש נתון בתוך תיקו תנחומא : **[ו] והוא כחתן יוצא מחופתו**. בכל בקר וזהו שאמר השמים מספרים כבוד אל : **[ז] ותקופתו על קצותם**. הקפת סבובו מקצה אל קצה : **ואין נסתר מחמתו**. אילמלא ניתן ברקיע התחתון לא היה אדם נסתר מפניו מפני חמימותו שחמה ולבנה ברקיע השני כדאמרינן שבעה רקיעים הם וילון רקיע שחקים זבול מכון מעון ערבות ומונה להם כסדרן וילון אינו משמש כלום רקיע יש בו חמה ולבנה כוכבים ומזלות כו' : **[ח] תורת ה' תמימה**. גם היא מאירה כשמש כמו שנאמר בסוף הענין מאירת עינים ואומר (משלי ו') כי נר מצוה ותורה אור ד"א ואין נסתר מחמתו ליום הדין וליהט אותם היום הבא (מלאכי ג') אבל תורת ה' תמימה היא משיבת נפש לדרכי חיים ומגינה היא על לומדיה מאותו להט כמו שנאמר וזרחה להם יראי שמי שמש צדקה ומרפא וגוי' (שם) : **עדות ה' נאמנה**. נאמנת היא להעיד בלומדיה. **משיבת נפש**. משיבתו מדרכי מיתה לדרכי חיים : **[ט] ברה**. מצהרת, תורת עדות פקודי מצות יראת

משפטי ששה כנגד ששה סדרי משנה ובין כל שם ושם חמשה תיבות עם השם עצמו כנגד ה' חומשי תורה וחותם בסופן אמת צדקו יחדיו כלם יחד מתוקנים בחסד ואמת : **מחכימת פתי**. נותנת חכמה לפתאים : **יא** **ונפת צופים**. ומתק צופים ברוי"קאש בלעז ומנחם פתר ונפת לשון טפה וכן נפת תטפנה (משלי ה') נפתי משכבי (שם) (סא"א) : **יב** **בשמרם עקב רב**. נזהרתי בשמירתי בשביל רב טובך אשר צפני וללשון הזה עקב כמו (בראש"י כ"ו) עקב אשר שמע אברהם בקולי ד"א עקב רב סופן של תלמידי חכמים לבא לידי גדולה עקב לשון סוף ויש לו חבר בלשון משנה עקבות משיחא : **יג** **שגיאות מי יבין**. אני נזהרתי בהם אבל אי איפשר להזהר שלא אשגה בהם ואתה נקני מנסתרות שנסתרו ממני ולא ידעתי בחטאי בשגגה : **יד** **גם מזדים**. מן הזדונות : **אז איתם**. אהיה תמים אמרו חכמים למה דוד דומה לכותי המחזר על הפתחים והם מערימים בדבר יותר מכל אדם תנו לי מים לשתות דבר שאין בו חסרון כיס מששתה אמר יש כאן בצל קטן משנתנו לו אומר יש בצל בלא מלח משנתנו לו אמר תנו לי מעט לחם שלא יזיקני הבצל כך אמר דוד בתחל' על השגגות ואחר כך על הזדונו' ואחר כך על המרדים פשעים אלו המרדים שמתכוין להכעיס וכן הוא אומר (מ"ב ג') מלך מואב פשע בי : **טו** **יהיו לרצון**. לפיוס לרצותך :

תהילים פרק-כ

ב **יענך ה' ביום צרה**. המזמור הזה על שם שהיה שולח את יואב ואת כל ישראל למלחמה והוא היה עומד בירושלם ומתפלל עליהן כענין שנאמר (ש"ב י"ח) טוב כי תהיה לנו מעיר לעזור ואמרו רבותינו אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה : **שם אלהי יעקב**. שהבטיחו בלכתו לחרן ושמר הבטחתו לכך נאמר אלהי יעקב : **ג** **מקדש**. מהיכל קדשו שהוא שוכן שם : **ד** **מנחותיך ועולתך**. הם התפלות שאתם מתפללים במלחמה : **ידשנה סלה**. לשון שומן כמו (דברים ל"א) ואכל ושבע ודשן כלומר יקבלם ברצון כעולות מחים : **ו** **נרננה בישועתך**. כשיושיע אותך הקב"ה נרנני כולנו להקב"ה ובשמו נדגול נתאסף ונעשה חיל : **ז** **עתה ידעתי**. זו היא הרננה שנרנן עתה בתשועה זו שבאה ליואב ולישראל, ידעתי שחפץ המקום בי וענני משמי קדשו כי תשועתם היא תשועתי : **ח** **אלה ברכב**. יש מן האומות שבוטחים ברכב ברזל שלהם ויש שבוטחים בסוסיהם אבל אנחנו בשם ה' נזכיר כי לו הישועה נזכיר לשון הקטרה ותפלה כמו (ישעי' סו) מזכיר לבונה את אזכרתה (ויקרא א') ולפ"י המה יכרעו ויפולו : **ט** **ואנחנו קמנו ונתעודד**. נתגבר עליהם כמו (לקמן קמז) מעודד ענוים לשון עוז :

תהילים פרק-כא

[ב] בעזך ישמח מלך. רבותינו פתרוהו על מלך המשיח ונכון הדבר לפותרו עוד על דוד עצמו לתשובת אחרים שדרשו בו שאחר שלקח את בת שבע אמר מזמור זה : **[ג] וארשת.** לשון דבור ואין לו דמיון ומנחם הביא לו חבר כרשיון כורש מלך פרס (עזרא ג') ושניהם לשון מבטא שפתיים : **[ד] כי תקדמנו ברכות טוב.** קודם ששאלתי ממך הקדמת לי ברכתך על ידי נתן הנביא והקימותי את זרעך וגוי' (ש"ב ז') והכינותי את כסא ממלכתך על ישראל לעולם : **תשית לראשו עטרת פז.** ויקח עטרת מלכם ותהי על ראש דוד (שם ב' י"ב) : **[ה] חיים שאל ממך.** כשהייתי בורח לחוצה לארץ מפני שאול הייתי מתפלל אתהלך לפני ה' בארצות החיים (לקמן קי"ו) : **נתתה לו.** שהשיבותני לארץ ישראל : **אורך ימים.** למלכותי שאמרת והכינותי את כסא ממלכתך עד עולם : **[ו] תשוה.** מנחם פתר תשוה תשים תשית לשון א' להם : **[ז] תחדהו.** לשון חדוה : **את פניך.** בגן עדן, ורבותינו שדרשוהו במלך המשיח הביאו ראיה לדבר ועד עתיק יומיא מטה וקדמוהי הקרבוהי (דניאל ז') ואומר (ירמיה ל') והקרבתיו ונגש אלי : **[ח] בל ימוט.** ובחסד עליון הוא בוטח שלא ימוט : **[ט] תמצא ידך לכל אויביך.** כל מכת ידך שיש לך להביא הבא על אויביך : **[י] לעת פניך.** לעת זעמך : **באפו יבלעם.** תפלה היא זו : **[יא] פרימו מארץ תאבד.** להקב"ה הוא מתפלל שיאבד זרעו של עמלק הרשע : **[יב] כי נטו עליך רעה.** כנגד טיטוס הרשע שאמר הרג את עצמו : **בל יוכלו.** לעשותה : **[יג] כי תשיתמו שכם.** אשר תשית אותם לחלק שיחלקו ישראל את ממונם כמו שנאמר (ישעי' כ"ג) והיה סחרה ואתננה וגוי' : **במיתריך תכוונן על פניהם.** במיתרי קשתותיך תכוונן חציך ותזמינם לירות על פניהם : **[יד] רומה ה' בעזך.** על הקמים ונשירה ונזמרה, (סא"א) :

תהילים פרק-כב

[א] אילת השחר. שם כלי שיר, ד"א על כנסת ישראל שהיא אילת אהבים הנשקפה כמו שחר (שיר ז י'), ורבותינו דרשוהו באסתר, ומנחם פתר אילת לשון מעוז כמו אילותי לעזרתי חושה (סימן זה) : **השחר.** לשון שחרית, ומנחם פתר לשון בקור, כמו שוחר טוב יבקש רצון (משלי י"א) וכמו לשחר פניך : **[ב] למה עזבתני.** עתידה היא ללכת בגילה ואמר דוד תפלה זו על העתיד : **רחוק מישועתי.** ומדברי שאגתי : **[ג] אקרא יומם.** אני קורא לך מיום אל יום ואינך עונה : **[ד] ואתה קדוש.** ויושב לשמוע תהלות ישראל מימים קדמונים : **[ז] ואנכי תולעת.** כל ישראל מכנה

כאיש אחד : **[ח]** **יפטירו**. יפתחו כמו פטר רחם ופטר חמור (שמות יג) פוטר מים (משלי יז) : **[ט]** **גול אל ה'**. כמו לגולל יש לאדם לגולל יהבו ומשאו ליוצרו למען יפלטהו : **[י]** **גוחי**. מוציאי מושכי כמו (איוב מ') יגיה ירדן אל פיהו : **מבטיחי על שדי אמי**. זימנת לאדם שדים לישען עליהם למחיה : **[יא]** **עליך השלכתי מרחם**. נשלכתי מרחם מאז הוצאתני מרחם, כד"א (ישעי' מו) עמוסים מני בטן מאז נולדו השבטים נשאם ונהלם : **[יג]** **פרים רבים**. מלכיות חזקיי : **אבירי בשן**. גם הוא לשון פרים בבשן שהם שמנים. **כתרוני**. סבבוני ככתר המקפת את הראש : **[יד]** **אריה טרף**. נבוכדנצר : **[טו]** **כדונג**. שעה הנמוחה מחום האש : **[טז]** **מלקוחי**. הם החניכים שקורין פאליי"ש בלע"ז, כשאדם מיצר אין רוק מצוי בפיו, ומנחם פתר מלקוחי אנטיילאש בלע"ז, כמו (שם ו') במלקחים לקח והמלקוח הן השינים אשר דומות למלקוחי חרשים (סא"א) : **ולעפר מות**. לדכאות מיתה. **תשפתני**. אתה תושיבני, לשון שפיתת קדרה, שפות הסיר (יחזקאל כד), ומנחם פתר כל לשון שפיתה לשון שימה : **[יז]** **כארי ידי ורגלי**. כאילו הם מדוכאים בפי ארי וכן אמר חזקיה כארי כן ישבר כל עצמותי (ישעיה לח) : **[יח]** **אספר כל עצמותי**. כאב עצמי : **המה יביטו**. שמחים לאידי : **[יט]** **ועל לבושי יפילו גורל**. בוזזים את נכסי : **[כ]** **אילותי**. כחי כמו (לקמן פח) הייתי כגבר אין איל וכמו יש לאל ידי (בראשית ל"א) : **[כב]** **הושיעני מפי אריה**. כאשר מקרני ראמים עניתני, זה האמורי אשר כגובה ארזי גבהו (עמוס ב') שלשים ואחד מלכי : **[כג]** **אספרה שמך לאחי**. בהתאסף כל כנסיותי וכן אומר להם יראי ה' הללוהו אלו הגרים וכל זרע יעקב : **[כד]** **וגורו**. לשון יראה : **[כה]** **ענות עני**. צעקת דל כל ענייה שבמקרא לשון צעקה. ועוד יש לפתור ענות לשון הכנעה כמו (שמות יי) לענות מפני. שהוא נכנע ומתפלל לפניך : **[כז]** **יאכלו ענוים**. לעת הגאולה לימות המשיח : **יחי לבבכם לעד**. כל זה אומר לפניהם : **[כח]** **יזכרו וישבו אל ה'**. יזכרו האומות הרעה שמצאתנו כשיראו את הטובה וישבו אל ה' : **[כט]** **כי לה' המלוכה**. כי יראו שחוזרת לך המלוכה והממשלה : **[ל]** **אכלו וישתחוו כל דשני ארץ**. הרי זה מקרא מסורס אכלו ענוים כל דשני ארץ וישתחוו לה' בהלל והודאה על הטובה, דשני ארץ טוב חלב הארץ כל זה יראו אפסי הארץ וישבו אל ה' : **לפניו יכרעו**. אז כל מתי הרשעים מתוך גיהנם ולא ירחם עליהם לחיות את נפשם מגיהנם : **ונפשו**. של כל אחד ואחד : **לא חיה**. לא יחיה, רבותינו דרשו מן המקרא הזה שהמתים לפני מיתתם בשעת נטילת נשמה רואין פני שכינה : **[לא]** **זרע יעבדנו וגו'**. זרע ישראל אשר תמיד עובדים אותו : **יסופר לאדני לדור**. סרס המקרא ודרשהו יסופר לדור אחרון לשם ה' ולשבחו את אשר עשה לאותו זרע : **[לב]** **יבאו**. הראשונים ויגידו צדקתו לעם הנולד כי עשה להם צדקה :

[א] מזמור לדוד. אמרו רבותינו כל מקום שנאמר מזמור לדוד מנגן ואח"כ שורה עליו שכינה מזמור להביא רוח הקודש לדוד, וכל שנאמר בו לדוד מזמור שרתה עליו שכינה ואח"כ אמר שירה : **ה' רועי**. במדבר הזה שאני הולך בו בטוח אני שלא אחסר כלום : **[ב] בנאות דשא**. בנוה דשאיין לפי שהתחיל לדמות מזונותיו למרעה בהמה שאמר ה' רועי נופל על הלשון של ה' רועי נאות דשא, ומזמור זה אמר דוד ביער חרת, למה נקרא שמו יער חרת שהיה מנוגב כחרס והרטיבו הקב"ה מטוב של העולם הבא (מדרש תהלים) : **[ג] נפשי ישובב**. רוחי שהופג בצרות ובמנוסה ישובב לקדמותו : **במעגלי צדק**. בדרכי מישור שלא אפול ביד אויבי : **[ד] בגיא צלמות**. בארץ חושך ועל מדבר זיף אמר, כל צלמות לשון חושך פירשו דונש בן לברט : **שבטך ומשענתך**. יסורים שבאו עלי ומשען שאני בטוח על חסדך שניהם ינחמוני שיהיו לי לסלוח עון ובטוח אני שתערוך לפני שלחן היא המלכות : **[ה] דשנת בשמן ראשי**. כבר נמשחתי על פיך למלך : **כוסי רויה**. לשון שובע :

תהילים פרק-כד

[א] לה' הארץ. ארץ ישראל : **תבל**. שאר ארצות : **[ב] על ימים יסדה**. שבעה ימים מקיפין ארץ ישראל וארבע נהרות, ירדן, וירמוך, קרמיון, ופוגה : **[ג] מי יעלה בהר ה'**. אף על פי שכל יושבי תבל שלו אין הכל כדאי ליקרב אליו אלא נקי כפים וגוי' : **[ד] לא נשא לשוא נפשי**. לא נשבע בשמי ובנפשי לשוא מצינו לשון שבועה נופל על נפש שנאמר נשבע ה' צבאות בנפשו (ירמ"י נא) : **[ו] זה**. שכך מעשיו, הוא דור דורשיו : **[ז] שאו שערים ראשיכם**. בימי שלמה בנו כשבא להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שערים זו בזו אמר כ"ד רננות ולא נענה עד שאמר (ד"ה ב ו') אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך : **[ט] פתחי עולם**. פתחים שקדושתן עולמית :

תהילים פרק-כה

[א] נפשי אשא. אכוון לבי : **[ג] הבוגדים ריקם**. הגזלנים החמסנים המושיבים את העניים ריקם מנכסיהם כמו (לעיל ז') ואחלצה צוררי ריקם : **[ה] הדריכני**. אדריצימו"י בלעז : **אותך קויתי כל היום**. הוא העה"ז שהוא יום לאומות ולילה לישראל : **[ו] כי מעולם המה**. מימות אדם הראשון שאמרת לו ביום אכלך ממנו מות תמות (בראשית ב') ונתת לו יום משלך שהוא אלף שנים : **[ז] כחסדך זכר לי**. הראוי לחסדך זכור

לי אלו מעשים טובים שבידי : **[ח]** טוב וישר ה'. וחפץ להצדיק בריותיו : על כן יורה חטאים בדרך. תשובה, ד"א יורה חטאים הרוצחים שנאמר תכין לך הדרך וגוי (דברים י"ט) מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כו' כדאיתא במכות : **[יא]** למען שמך. הרב סלח לעוני : כי רב הוא. כי נאה לרב לסלוח עון רב : **[יב]** מי זה האיש ירא ה'. הקב"ה יורנו בדרך שהוא יבחר הוא דרך הטוב : **[יג]** נפשו בטוב תלין. כשילין בקבר תלין בטובה נפשו : **[טז]** כי יחיד ועני אני. ועון רבים תלוי בי ולנגדן אני יחיד לפיכך פנה אלי וחנני כי תפלתי צריכה לתשועת כל ישראל : **[יח]** ראה עניי ועמלי. ועל ידיהם שא לכל חטאתי : **[יט]** ושנאת חמס. שלא כדין : **[כא]** יצרוני. ישמרוני :

תהילים פרק-כו

[א] שפטני ה'. ובמקום אחר הוא אומר אל תבא במשפט וגוי (לקמן קמ"ג) אמר דוד כשאתה דן את הרשעים שפטני כי לפי הרשעים אני צדיק וכשאתה דן את הצדיקים אל תביאני במשפט : **[ד]** ועם נעלמים. הנכנסין בסתר לעשות במחשך מעשיהם : לא אבוא. איני רגיל לבוא וליכנס במקהלם : **[ו]** בנקיון. שאין גזל במצות שאני מקיים לולב הגזול פסול : **[ז]** לשמע. כמו להשמיע : כל נפלאותיך. זה הלל שיש בו לשעבר ויש בו לגוג ויש בו לימות המשיח ויש בו לעתיד לבא : **[י]** זמה. כל זמה שבמקרא לשון מחשבה יש לטובה ויש לרעה : **[יב]** רגלי עמדה במישור. בדרך ישרה :

תהילים פרק-כז

[ג] בזאת אני בוטח. במה שאמר למעלה ה' מעוז חיי : **[ד]** ולבקר בהיכלו. ליראות שם בכל בקר ובקר כך פירשו דונש, ומנחם חברו עם לא יבקר בין טוב לרע (ויקרא כ"ו), אבל דונש פתר לשון בוקר : **[ה]** כי יצפנני בסכה. בטוח אני שיצפנני בבית מקדשו ושנינו בסדר עולם שהמקרא הזה נאמר על יואש בן אחזיה שהסתירתו יהושבע אחותו בעליית בית קדשי הקדשים, כענין שנאמר (מלכים ב י"א) ויהי אתה בית ה' מתחבא שש שנים : בצור ירוממני. העמיד על סלע רגלי : **[ו]** זבחי תרועה. זבחים שאומר עליהם שיר : **[ח]** לך אמר לבי בקשו פני. בשבילך בשליחותיך אומר (לי) לבי בקשו כלכם ישראל את פני ואני שומע לו, את פניך ה' אבקש : לך. כמו (איוב ל"ג) הן אני כפיך לאל, במקומו, אם לאל תריבון (שם י"ג), במקומו, אף כאן לך אמר לבי במקומך בא אלי לבי

לומר כן : **[ט] אל תט**. אל תכריע כמו ויט שמים (לעיל י"ח) : **[י] כי אבי ואמי עזבוני**. בשעת תשמיש להנאתך נתכוונו כיון שגמרו הנאתך זה הופך פניו אילך וזה הופך פניו אילך : **וה' יאספני**. הקב"ה שומר את הטיפה וצר את העובר : **[יב] בנפש צרי**. בתאות שונאי להיות תאותם מתקיימת עלי : **ויפח חמס**. דוברי רעה לשון אחר לשון מוקש (סא"א) : **[יג] לולא האמנתי וגו'**. אם לא שהאמנתי בהקב"ה כבר קמו בי אותם עדי שקר וכלוני, לולא נקוד עליו למדרש שדרשו רבותינו יודע אני שאתה נותן שכר לצדיקים לעולם הבא אבל איני יודע אם יש לי חלק עמהם אם לאו : **[יד] וקוה אל ה'**. ואם לא תתקבל תפלתך חזור וקוה :

תהילים פרק-כח

[ג] אל תמשכני. אל תרגילני עם רשעים אטרירא"ש מו"י בלעז : **[ז] ומשירי אהודנו**. ומה היא ההודיה ה' עוז למו לאותן התלוין בו בעת שמעוז ישועות משיחו הוא : **[ט] ורעם**. לשון מרעה :

תהילים פרק-כט

[א] הבו לה'. הכינו לה' והכינו לו אתם בני אילי הארץ מכאן שאומרים אבות, ומנחם חבר הבו לשון נתינה, אלים שרים (סא"א) : **הבו לה' כבוד ועוז**. מכאן שאומרים גבורות : **[ב] כבוד שמו**. זו קדושת השם ויש במזמור זה שמנה עשרה אזכרות וכנגדן תקנו י"ח ברכות : **[ג] קול ה' על המים**. על ים סוף ירעם משמים ה' וגו' (לעיל י"ח). הרעים. טורמינטאו"ש בלעז : **[ד] קול ה' בכח**. בשעת מתן תורה צמצם את קולו לפי כחן של ישראל שנאמר והאלהים יעננו בקול (שמות י"ט) בקולו של משה : **[ה] קול ה' שובר ארזים**. האומות כענין שנאמר (ש"א ז') וירעם ה' בקול גדול על פלשתים וגו', כי מקול ה' יחת אשור (ישעיה ל') ובשעת מתן תורה כי מי כל בשר וגומר ויחי (דברים ד') אתה שמעת וחיית ואומות העולם שומעים ומתים : **[ו] וירקידם כמו עגל**. את הארזים ואת ההרים שבאו לשמוע מתן תורה : **לבנון ושריון**. שמות ההרים : **[ז] חוצב להבות אש**. טיילני"ט בלעז, ורבותינו פירשו שהיה הדבור של עשרת הדברות יוצא בלהבות אש מפיו ונחקק על הלוחות כתבניתם : **[ח] יחיל מדבר**. לשון חיל כילודה (ירמיה ו') : **יחיל ה' מדבר קדש**. הוא מדבר סיני כמו שאמרו רבותינו במסכת שבת ה' שמות נקראו לו מדבר סיני מדבר צין מדבר קדש מדבר קדמות מדבר פארן, מדבר קדש שנתקדשו ישראל עליו : **[ט] קול ה' יחולל אילות**. יפחיד ויחיל לעתיד את העכו"ם שהם

עכשיו עומדים בחוזק כאילות כענין שנאמי (לעיל יח) משוי רגלי כאילוי א"ר פנחס כאילים אין כתיב כאן אלא כאילות כנקבות שרגלי הנקיבות עומדות ביושר יותר מן הזכרים, ל"א יחולל קריא"ה בלעז, כמו לפני גבעות חוללתי (משלי ח') (סא"א) : **ויחשוף יערות**. כמו מחשוף הלבן (בראשית ל') יקלף עצי היער כלומר יפשוט מכבודם המשולים כעצי היער אשר כגובה ארזים גובהו : **ובהיכלו**. שיבנה : **כולו אומר כבוד**. הכל יקלסוהו שם ויאמרו : **[י] ה' למבול ישב**. בגדולתו יחידי וגם עתה וישב ה' לבדו מלך לעולם, והאלילים כליל יחלוף, אבל לעמו יתן עוז וברכת שלום, ורבותינו דרשוהו במתן תורה שנתפחדו ונתבהלו האומות ובאו להם אצל בלעם ואמרו לו מה קול ההמון ששמענו שמא מבול הוא בא להביא לעולם אמר להם כבר נשבע שלא יביא מבול אלא קול ההמון ששמעתם, הקב"ה נותן תורה לעמו :

תהילים פרק-ל

[א] שיר חנוכת הבית. שיאמרוהו הלויים בחנכת הבית בימי שלמה : **[ב] ארוממך ה' כי דליתני**. הגבהתני : **ולא שמחת אויבי לי**. כמו עלי שהיו אומרים אין לדוד חלק לעולם הבא, וכשראו שבשבילו נפתחו הדלתות לארון אז ידעו שמחל לו הקב"ה על אותו עון ונהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה : **[ג] ותרפאני**. היא סליחת עון כמו ושב ורפא לו (ישעיה ו') : **[ד] מירדי בור**. כמו מירידתי לבור שלא ארד לגיהנם : **[ה] זמרו לה' חסידיו**. על מה שעשה לי כי יכולים אתם לחסות בו שייטיב לכם ואפילו אתם שרוים בצער אל תיראו : **[ו] כי רגע**. קטן באפו : **חיים ברצונו**. וחיים ארוכים יש בהרצותו ובהפייסו : **[ז] ואני אמרתי בשלוי**. בשלוותי הייתי חושב לא אמוט לעולם, אבל אין הדבר ברשותי כי אם ברשותו של הקב"ה ברצונו העמיד את הררי את גדולתי להיות עוז וכיון שהסתיר פניו ממני מיד הייתי נבהל : **[ט] אליך ה' אקרא וגו' ואתחנן**. תמיד לאמר לפניך מה בצע בדמי וגו' ואתה שמעת קולי והפכת מספדי למחול לי : **[יב] פתחת**. אלאק"ש בלע"ז, כמו (בראשית כד) ויפתח את הגמלים, ור"ד כל המזמור על מרדכי ואסתר והמן, בפסיקתא זוטא, ואני אמרתי בשלוי, אמר המן, אליך ה' אקרא, אמרה אסתר וכו' עד היה עוזר לי הפכת מספדי למחול לי, אמר מרדכי וכל ישראל :

תהילים פרק-לא

[ג] מצודות. פליישיץ בלע"ז : **[ד] תנחני.** מונאראש"מוי בלע"ז כמו (שמות ל"ב) לך נחה את העם וגו' : **[ו] בידך אפקיד רוחי.** קומני"דריה בלע"ז, אפקיד רוחי תמיד לפי שאתה פדיתה אותי מצרה : **[ז] השומרים הבלי שוא.** המצפים לתשועת ע"א : **[ט] הסגרתני.** ליבראש"מווי. ומנחם חבר אותו לשון סגירה וכן כל לשון סגר : **[י] עששה.** כהתה לשון עששית שאדם נותן זכוכית לנגד עיניו לראות לעבר הזכוכית דבר, אין אותה מראה ברורה : **[יא] ועצמי עששו.** לשון רקב כאלו אכלם עש : **[יב] מכל צוררי.** מאת כל צוררי, הייתי חרפה לגדוף : **[יג] ולשכני.** אני חרפה מאד ופחד למיודעי. אמישקטיישניץ. מתפחדים על קורותי : **[יד] ככלי אובד.** ההולך לאבד כל לשון אבידה אין הלשון נופל על בעל אבידה לומר הוא אבד אותה אלא האבידה אובדת ממנו כד"א אשר תאבד ממנו (דברים כ, ב) האובדת לא בקשתם (יחזקאל ל"ד) : **[יז] דבת רבים.** עצת רבים, דבת לשון דובב שפתי ישנים (שיר ז') וכן כל דבה שבמקרא פרלר"יץ בלע"ז : **[יח] מגור מסביב.** שמיראין ומפחדין אותי : **[יט] בהוסדם.** בהתיעצם : **[כ] זממו.** לשון מחשבה : **[כא] בידך עתותי.** עתים העוברים עלי על פיך הם ובגזרותיך : **[כב] אל אבושה וגו'.** אחרי שקראתיך אין נאה שאבוש : **[כג] ידמו לשאול.** ישתתקו ויאלמו למות : **[כד] הדוברות על צדיק עתק.** שאומרות לשאול עלי דוד מבקש רעתך : **[כה] עתק.** סרה דבר שאינו כמו ויעתק משם (בראשית י"ב), ודונש פתר אותו לשון דבר גדול וקשה כמו עתקו וגם גברו חיל (איוב כ"א), הון עתק (משלי ח'), ולמכסה עתיק (ישעיה כ"ג) (סא"א) : **[כז] מה רב טובך.** ידעתי לעולם הבא יש שכר טוב ליראיך ומכל מקום בעולם הזה שהרשעים מקיפים אותם אני מתפלל עליהם שתסתירם בסתר פניך : **[כח] מרוכסי איש.** מחבורי רשעים המתקשרים יחד להרע להם : **[כט] בעיר מצור.** בקעילה, כשאמר שאול עלי נסגר לבא בעיר דלתים ובריח (שמואל א' כ"ג) : **[ל] ואני אמרתי בחפזי.** כשיצאתי מקעילה ובאתי אל מדבר מעון והייתי נחפז ללכת מפני שאול כי השיגני, ושאול ואנשיו עוטרם אלי ואל אנשי לתפסם. אמרתי בלבי נגרזתי. נכרתתי לשון גרזן הכורת את העץ על שם גזירתו נקרא גרזן כך פי' דונש ומנחם חברו כמו נגרשתי ואין לו דמיון בתורה (סא"א) : **[לג] אמונים נוצר ה'.** שומר ה' את המאמינים בישועתו וסומכים עליו : **[לד] על יתר.** מדה במדה מכוונת כחץ על יתר הקשת (סא"א), או יש לפתור על יתר, חבל כנגד חבל קו כנגד קו, ל"א יתר הוא לשון גאווה כמו (ישעיה ט"ו) יתרה עשה פירוש ומשלם על יתר בגאווה לעושי גאווה (סא"א) : **[לה] חזקו ויאמץ לבבכם.** כמו שראיתם שעשה לי להושיעני שהוחלתי לו :

תהילים פרק-לב

[א] לדוד משכיל. אמרו חכמים כל מזמור שנאמר בו משכיל ע"י מתורגמן אמרו : **אשרי נשוי פשע.** שהקב"ה נושא פשע ומכסה חטאיו : **נשוי.** אנפורדונייץ בלע"ז, ולא יחשב לו עון ובלבד שלא תהיה ברוחו רמיה להיות בדעתו לשוב אל קיאו : **[ג] כי החרשתי.** כאשר החרשתי מלהתודות על פשעי לפניך : **בלו עצמי.** מרוב אנחותי ודאגותי כל היו שהייתי דואג מפני הפורענות : **[ד] כי יומם ולילה.** היה כבד עלי מורא ידך וגזרותיך : **נהפך לשדי.** לחלוח שלי, וכן לשד השמן (במדבר י"א), לחלוח שמן כך פירשו דונש, ומנחם חבר לשון שדידה כמו משוד עניים (לעיל י"ב), רשעים זו שדוני (לעיל י"ז) : **בחרבוני קיץ.** עד שייבש בחורב הקיץ מפני דאגת כובד ידך שהייתי דואג על חטאתי ולפיכך : **[ה] חטאתי אודיעך.** תמיד ולשון הווה הוא. כי אמרתי טוב שאודה עלי פשעי לה' ועתה כשהודיתי ואמרתי לנתן הנביא חטאתי (שמואל ב' י"ב) נשאת עון חטאתי כענין שנאמר (שם) גם ה' העביר חטאתך וגו' : **[ו] לעת מצוא.** בהמצאך לקבל תפלתו ומה היא זאת רק לשטף מים רבים אשר לא יגיעו אליו שלא יפול ביד האומות שהם כמים שוטפים וכן מצינו שהתפלל דוד על זאת ואמר נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה (שמואל ב' כ"ד) : **[ז] אתה סתר לי.** להסתר בצלך מפני פחד אויב : **תצרני.** כמו תשמרני : **רני פלט.** רנה של הצלה. תסובבני לשון הוה הוא סבבתני תמיד רני פלט וכך אמרת לי אשכילך ואורך דרך ללכת : **[ח] איעצה.** ארמוז לך בעיני רמז מה תעשה, איעצה לשון קריצת עין כמו עוצם עיניו לחשוב תהפוכות (משלי ט"ז) : **[ט] אל תהיו כסוס כפרד.** שאינו מבין בין העושה לו טובה לעושה לו רעה כשאתה ממתגם בו במתג הוא בולם פיו ומכסכס ברסנו וכשאתה מקרדו ומקרצפו אתה צריך לבלום ולסגור פיו ולייסרו במתג ורסן כשאתה מעדהו עדי ומיפהו : **בל קרב אליך.** שלא יקרב אליך, להזיקך כשאתה מיפהו במתג ורסן : **עדין לבלום.** בשעת עדין שאתה מקרדו ומקרצפו אתה צריך לסוגרו במתג ורסן שלא יקרב אליך, בלימה בלשון משנה לשון מסגר, פיו בלום רגליו מבולמות (במסכת בכורו'), ומנחם חבר לבלום וכן על בלימי (איוב כ"ז) לשון תוכן (סא"א) :

תהילים פרק-לג

[ב] בנבל עשור. של עשר מיני נעימה : **[ג] כנד.** לשון גובה, וכן תרגום אונקלוס נצבו כמו נד (שמות ט"ו) קמו כשור, וכן פירש מנחם ואין נד ונאד שוין : **נותן באוצרות תהומות.** תחת הארץ : **[ד] השגיח.** הביט : **[טו] היוצר יחד לבם.** לב כלם יחד ויודע כל המחשבות ורבותינו הסיבוהו אל ממכון שבתו השגיח היוצר יחד לבם, ודרשו מכאן שכולן נסקרין בסקירה אחת :

תהילים פרק-לד

[א] בשנותו את טעמו. כענין שנאמר (ש"א כ"א) ויתו על דלתות השער וגוי' וישנה את טעמו בעיניהם ששנה דברו וטעמו ועשה עצמו שוטה והוריד רירו על זקנו (סא"א) : לפני אבימלך. כך כל מלכי פלשתים נקראים וכל מלכי מצרים פרעה ואע"פ ששמו אכיש קורין לו אבימלך, ומדרש אגדה שהיה צדיק כאבימלך (שנכתב בתורה אצל שרה) שלא רצה להרגו ואנשיו אומרים לו (שם) הלא זה דוד מלך הארץ כדאיתא במדרש תהלים : **[ג]** בה' תתהלל נפשי. מתפאר אני ומתהלל שיש לי פטרון כזה להושיע ולהגן : תתהלל נפשי. שפורונו"טרא בלע"ז : ישמעו ענוים. נפלאות שעשה לי מתוך מהללי יבינו אותם וישמחו : **[ה]** מגורותי. לשון פחד כמו ויגר מואב, (במדבר כ"ב) : **[ו]** הביטו אליו. כל אותם שהביטו אליו מתוך צרתם : ונהרו. האירו פניהם. יחפרו. יתביישו כמו (ישעיה כ"ד) וחפרה הלבנה ובושה החמה : **[ט]** טעמו וראו כי טוב ה'. טעמו דברו : **[י]** יראו. יהיו יראים לשון צווי : **[יא]** רשו. ל' דלות : כל טוב. ניסו"ן ביי"ן בלע"ז, כמו כל מלאכה (שמות י"ב) : **[טו]** בקש שלום. במקומך : ורדפהו. במקום אחר : **[יז]** פני. פנים של זעם לישאריא"ש בלע"ז, כמו (ויקרי' ב') ושמתי פני באיש ההוא, כך חברו מנחם : **[יח]** צעקו. הצדיקים וה' שמע : **[כ]** רבות רעות צדיק. הרבה רעות ופחדים באות עליו ומכלם נצול : **[כא]** שומר. הקב"ה כל עצמותיו : **[כב]** תמותת רשע רע. תמותת את הרשע הרעה שהוא עושה : תמותת. תמית : **[כג]** לא יאשמו. לא יתחרטו לאמר אשמנו שחסינו בד' ריפונטירונ"ט בלע"ז :

תהילים פרק-לה

[א] ריבה ה' את יריבי. עשה מריבה עם אותם שעושים מריבה עמי : לחם. לשון מלחמה וכן לוחמי הלחם עם הנלחמים עמו : **[ג]** והרק חנית. הזדיין כמו אריק חרבי (שמות ט"ו), וירק את חניכיו (בראשית י"ד) : וסגר לקראת רדפי. הגן ביני וביניהם כמחיצ' : לנפשי. אימוימאימא"ש בלע"ז, כמו כרו שוחה לנפשי (ירמיה י"ח) : **[ו]** חשך והלקלקות. שניהם יחד כדי שיחליקו רגליה' בחלקלקות והחשך אינו מניחם להשמר מן החלקלקות כד"א (שם כ"ג) לכן יהיה דרכם להם כחלקלקות באפלה ידחו ויפלו בה : **[ז]** חפרו לנפשי. שוחה ליפול בה : **[ח]** שואה. חשך ברואיני"ה בלע"ז : ורשתו אשר טמן. כן דרך לטמון הרשת ולכסותו בקש או בעפר כדי שלא ירגיש בה העובר עליה עד שנלכד בה : **[ט]** ונפשי תגיל. כשאראה במפלתם : **[י]** כל עצמותי. יקלסוך על כך כי עתה :

יא יקומו. עלי תמיד עדי חמס וגוי' : **יג** ותפלתי על חיקי תשוב. כלומר ואם יאמרו לא ענית נפשי אלא לרעתם שיכבד עליהם חליים תפלתי שהתפללתי עליהם תשוב עלי : **יד** כרע כאח לי התהלכתי. כאילו היו לי אחי ורעי התהלכתי מיצר עליהם על צרתי : **כאבל**. אם כבן המתאבל על אמו או כאם המתאבלת על בנה : **קודר**. לשון שחרות : **שחתי**. לשון שפלות : **טו** ובצלעי שמחו ונאספו. וכשאני צולע ששבר בא עלי שמחו ונאספו : **נאספו עלי נכים**. אנשי פסחיי כמו שאנו מתרגמינן נכה חגירא, ומנחם חברו כמו נכאיי (ישעיה ט"ז) אימנויישייץ בלע"ז : **קרעו ולא דמו**. אילו היו קורעין את בשרי לא היה דמי שותת לארץ כשמלבינין פני : **טז** בחנפי לעגי מעוג וגוי'. בשביל חניפות של ליצנות אכילה ושתייה שמחניפין לשאול בשביל שיאכילם וישקם חורקים עלי שיניהם : מעוג לשון אכילה כמו אם יש לי מעוג דאליהו (מלכים א י"ז), ומנחם פתר אותו לשון עוגה קטנה (שם) וכן אם יש לי מעוג : **יז** כמה תראה. כמה ארך אפים יש לפניך לראות כל אלה : **משואיהם**. מחשך שלהם : **מכפירים יחידתי**. מוסב על השיבה נפשי השיבה מכפירים יחידתי, (יחידתי נשמתי סא"א) : **יט** אויבי שקר. ששונאין אותי על דבר שקר שמעידין עלי מה שלא עלה במחשבתי מעולם אל ישמחו במפלתי : **שונאי**. ששונאיי אותי אל יקרצו עלי עין וללעוג בעיניהם על מפלתי : **יקרצו**. צינאנ"ט בלע"ז : **כ** על רגעי ארץ. על דכאי ארץ, וכן רוגע הים (ירמיה ל"א) עורי רגע (איוב ז'), וכן פירש דונש : **כא** האח האח. לשון שמחה מתהלל בתאות לבו מרוב שמחתי שרואים תאותם מתקיימת : **כג** העירה והקיצה. פמליא של מעלי לשפוט משפטי מאויבי :

תהילים פרק-לו

ב נאם פשע לרשע בקרב לבי וגוי'. הרי זה מקרא מסורס יש בקרב לבי שהפשע הוא יצר הרע אומר לרשע שלא יהא פחד אלהים לנגד עיניו ובקרב לבי כאדם שאומר כמדומה אני : **ג** כי החליק. הפשע על הרשע בחלקלקות בעיניו כדי שימצא הקב"ה את עונו לשנא אותו : **ד** חדל להשכיל להיטיב. מנע עצמי מהשכיל להיטיב מעשיו : **ה** יתיצב על דרך לא טוב. הקב"ה נתן לפניו דרך הטוב ודרך המות והוא בוחר לו דרך לא טוב : **ו** ה' בהשמים חסדך. בשביל רשעים הללו אתה מסלק חסד מן התחתונים ומגביה אמונתך עד שחקיי לסלקה מבני אדם : **ז** צדקתך. יקרה מן הבריות כהררי אל בשביל מעשי הרשעים ומשפטיך באים לעולי עד תהום רבה, ד"א צדקתך כהררי אל מי שאתה רוצה לעשות צדקה עמו אתה מגביהו ומתקפו כהררי אל, לשון תוקף כמו (יחזקאל י"ז) ואת אילי הארץ לקח : **משפטיך תהום רבה**. מי שאתה רוצה לדון אותו וליקח נקמתך ממנו אתה מורידו עד תהו רבי' : **משפטיך**. יושטיצ"א בלע"ז :

אדם ובהמה תושיע ה'. בני אדם שהם ערומים בדעת כאדם הראשון ומשימין עצמן כבהמה בענוה תושיע ה' : **[ח] מה יקר חסדך.** אינו כדאי להמשך על הרשעים הללו אבל בני אדם אשר בצל כנפיך יחסיון הם ירויון מדשן ביתך וגוי' : **[יב] אל תבואני רגל גאווה.** אל תבוא עמי רגל הרשעים הללו בעת קבול שכר להיות חלקם עם הצדיקים, (ל' חלק אהלא פרט"יאה בלע"ז סא"א) : **ויד רשעים אל תנדני.** ממקומי בבואי לירש משנה חלקי וחלקו (של רשע) בטובה כענין שנאמר (ישעיה ס"א) לכן בארצם משנה יירשו ואז שם נפלו פועלי און שם יבינו במפלתם ושם דוחו ולא יכלו קום :

תהילים פרק-לו

[א] אל תתחר במרעים. מוכיח את ישראל הוא שלא יתחרו בהצלחת המרעים לעשות כמעשיה' כמו (ירמיה י"ב) ואיך תתחרה את הסוסים לרוץ במרוצתם, האטיר בלע"ז : **אל תקנא בעושי עולה.** לעשות עולה כמותם : **[ב] ימלו.** שרו"נט טראנקיי"ץ בלע"ז, ל' כריתה : **[ג] בטח בה'.** ואל תאמר אם לא אגזול ואגנוב או אתן לעני צדקה במה אתפרנס : **ועשה טוב.** ואז תשכון ארץ לאורך ימים : **ורעה אמונה.** תאכל ותתפרנס משכר האמונה שהאמנת בהקדוש ברוך הוא לסמוך עליו ולעשות טוב : **[ד] והתענג על ה'.** התענג בתפנוקי' על משענתו של הקדוש ברוך הוא : **[ה] גול על ה' דרכך.** גלגל עליו כל צרכיך : **[ז] דום לה'.** המתן לישועתו כמו (ש"א יד) אם כה יאמרו אלינו דומו דיהונתן, ומנחם חברו לשון דממה כמו וידם אהרן (ויקרא י"ג) וגם כן פתר טוב ויחיל ודומם (איכה ג') ודונש מודה לו : **והתחולל.** לשון תוחלת : **אל תתחר.** לאמר ארשיע כמותו ואצליח כמותו : **[ח] הרף מאף.** הרף מהרשיע שלא יבא עליך אף : **ועזוב.** דבר המביא עליך חמתו של הקב"ה : **[ט] כי מרעים.** שאתה רואה עתה מצליחים הם יכרתון : **[י] ועוד מעט.** כשתמתין עוד מעט תראה כי אין הרשע : **והתבוננת על מקומו.** ותסתכל על מקום שהיה שם ואיננו כי מת ואבד : **[יב] וחרק.** כמו חרקו שן ארקיי"נט בלע"ז, (איכה יד) : **[יד] חרב פתחו.** הרשעי' פתחו, אנקומנצירנט בלע"ז תגר וחרום מתחילים הרשעים מאליהם : **[טז] טוב מעט לצדיק.** טובים מעט אנשים שהולכים לעזרת הצדיקים : **מהמון רשעים רבים.** אמרפל וחביריו שהתחילו מלחמי בעולם בשביל לשבות את לוט ולהתגרות באברהם מעט אנשים שהיו עם אברה' הצליחו והרגו כל אותן האוכלסין : **[יח] יודע ה' ימי תמימים.** מכי את מעשי ימיהם : **ונחלתם.** וקבול שכר' מאתו לעול' תהיה : **[כ] כיקר כרים.** כאור ענן בקר הנראה שחרית מלבין על מרחבי בקעה שאינו מתקיים, כרים מישור כמו כר נרחב (ישעיה ל') : **כיקר.** לשון אור יקרות (זכריה י"ד), ויש פותרין כיקר כרים, ככבוד כבשים שמפטמין אותן לטבח : **[כא] לוח רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן.** הקב"ה שהוא

צדיקו של עולם חונן משלו ונותן לזה שהלוח מה שהוא גוזל ממנו : **[כב]** **כי מבורכיו**. של צדיקו של עולם יירשו ארץ : **[כג]** **מצעדי גבר**. מי שהוא גבור ביראת הקדוש ברוך הוא ליש פאש דופורט בלע"ז. כוננו. פוריינט אפיטייץ בלע"ז : **[כד]** **יפול**. לבורג"א בלע"ז, לשון ותפול מעל הגמל (בראשית כ"ד). כי. כמו אם : **לא יוטל**. לא יושלך להיות נעזב : **[כה]** **נער הייתי**. פסוק זה שר העולם אמרו דאילו דוד לא קשיש כולי האי : **[כו]** **כל היום**. הצדיק חונן עניים ומלוה להם : **וזרעו**. זה שהוא זורע לצדקה סופו לברכה : **[ל]** **פי צדיק יהגה**. תחלה בלבו חכמה לראות דין שפסקה תורה לכל דבר, ואח"כ לשונו תדבר משפט : **[לא]** **לא תמעד אשוריו**. לא יחליקו צעדיו : **[לה]** **ומתערה**. משריש כמו (ישעיה י"ט) ערות על יאור, ובלשון משנה יש הרבה אילן שנפשח ומעורה בקליפה : **כאזרח רענן**. כאחד מאזרחי הארץ הנשרשין וממולאים בנכסים וכן פירש מנחם כאזרח רענן מתלחלח ומתצמח כאשל הנשרש ואזרח מאזרחי בני אדם אנשי שרשים המה (סא"א) : **[לז]** **שמר תם**. הסתכלו בדרכי התמימים ללמוד ממעשיהם : **כי אחרית לאיש שלום**. אם ראשית אין לו אחרית יש לו, אבל פושעים וחטאים ורשעים אחרית נכרת' ונשמדו יחדיו :

תהילים פרק-לח

[א] **מזמור לדוד להזכיר**. לאומרו בשעת צרה להזכיר צרתם של ישראל לפני הקב"ה וכנגד כל ישראל אמרו : **[ג]** **נחתו**. נזרקו לי נחת נופל בנטיית קשת ולפי שעל ידי דריכת הקשת נזרקים החצים כתיב נחתו בי וכן (שמות ט"ו) אריק חרבי היה לו לכתוב אריק תערי אלא לפי שכשמוציאין חרב מתערה התער ריק ממנה לכך תולה הריקות בחרב וכן (לעיל י"ח) ונחתה קשת נחושה ואין הנו"ן שורש בתיבה שאם היתה שורש היה לו לומי ננחתו בי אבל נו"ן של נחתו וכן של ותנחת איני שורש ונופלי לפרקים כמו ונו"ן של נגף, נשך, נדר, נקם, כשמתפעל יאמר נגף נישך נידר ניקם כמו ננגף ננשך ננדר ננקם שהדגש בא בתיבה במקום נו"ן, וכן עלה נדף (ויקרא כ"ז), עיני נגרה (איכה ג') כמו ננדף ננגרה כן יאמר נחתו כמו ננחתו וכן ונחתה קשת נחושה (ש"ב כ"ה) כמו וננחתה שדרך החי"ת להתנהג כמנהג דגשות ברוב מקומות כגון כחש לו וממשקל דגוש כמו דבר מגזרת וידבר כך כחש מגזרת ותכחש שרה (בראשית י"ח) ולא יאמר כיחש כאשר יאמר מן המברך ברך ולא יאמר בירך כאשר יאמר דיבר לפי שאין דגשות ניכר ברי"ש אבל בחי"ת ניכר דגשות וכן (דברים ל"ב) שיחת כמו כיפר דיבר אף כאן יאמר נחתו כמו נגשו נתנו מגזר' נחת נתן נגש והנו"ן יסוד נופל לכנס דגש במקומה כשהיא מתפעל וכן (ש"א ב') קשת גבורי' חתים מגזרת נחת וחתת כאשר יאמר מן נסב סבב מן נשם שמש ונשמו דרכיהם (ויקרא כ"ו) ושממו עליה (שם) וכן בלל נבל כי שם בלל ה' ונבלה שם

שפתם (בראשית י"א) כן יאמר נחת וחתת בלשון פעל. ותנחת עלי ידך. פירש לחציך נחתו בי וכן פתרונו מה דרך בקשת לירות החצים יד שלך היא נחתה בקשת להפיל עלי חצים ותנחת לשון ותרד ובה הנו"ן שורש בתבה וכן (לעיל י"ח) ונחתה קשת נחושה אין הנו"ן שורש בתיבה (סא"א) : **[ד] מתם**. תמימות אינטריין בלע"ז : **[ה] יכבדו**. כבדים : **[ז] נעויתי**. ל' אחזתו עוית, אישטורדישיון בלע"ז : **[ח] כסלי מלאו נקלה**. במחשבתי אני קל בעיני עצמי : **[ט] נפוגותי**. נחלפתי ל' ויפג לבו (בראשית מ"ה), מאין הפוגות (איכה ב') : **[י] כל תאותי**. אתה יודע צרכי : **[יא] סחרחר**. מוקף יגון וזהו מתיבות הכפולות כמו (ויקרא י"ג) ירקרק אדמדמם סגלגל חמרמרו (איכה א') : **[יב] מנגד נגעי יעמדו**. אותם נראין לי כאוהבים בשעת הנאתן וכשרואין שהנגע בא עלי אין עומדין לי בשעת דחקי אלא מנגדי יעמודו ואינם עוזרים לי : **[יג] וקרובי**. שמראים לי עצמם קרובים : **[יד] וינקשו מבקשי**. מוקשים לי : **[יג] ייהגו**. יחשבו : **[יד] ואני כחרש**. ישראל שומעים חרפתם מן המחרפי ואינם משיבים ולמה כי לך הוחלתי שתגאלני ותושיעני מהם : **[יז] כי אמרתי פן ישמחו לי**. לכך אנו שותקים כי אומרים אנו בלבנו אם נשיבם עזות שמי יראו במפלתנו וישמחו לנו במוט רגלינו ויגדילו עלינו לומר הלא הייתם מתפארים בתשועתכם : **[יח] כי אני לצלע נכון**. לכך אנו דואגים פן ישמחו לנו לפי שמלומדים אנו במכות ומוכנים ומזומנים לשבר תמיד : **[יט] ומכאובי נגדי**. מזומן הוא לבא עלי תמיד : **[יט] כי עוני אגיד**. לבי מגיד לי את עוני ולפיכך אני דואג וירא מחטאתי שלא יגרום לי צלע ומכאוב : **[כ] חיים עצמו**. מעצימים חיים בשלום ובטובה : **[כ] ורבו**. והגדילו שנאי על דברי שקר : **[כא] תחת רדפי טוב**. בשביל שאנחנו דבקי בהקב"ה ובמצותיו :

תהילים פרק-לט

[א] לידותון. שם אדם אחד מן המשוררים וגם כלי שיר היה שם ששמו ידותון ומדרש אגדה על הדתות ועל הדינין והגזרות של צרה הנגזרת על ישראל : **[ב] אמרתי אשמרה דרכי וגו'**. אנחנו היה בלבנו לשמור את עצמנו על כל הצרות הבאות עלינו שלא נהרהר ונדבר קשה אחר מדת הדין אע"פ שהרשעים לנגדנו המצירי לנו : **[ג] מחסום**. כמו לא תחסום שור (דברים כ"ה) אמושלמני"ט בלע"ז ונאלמו דומיה ימים רבים וגם החשינו מטוב אפילו מדברי תורה מפני יראתם ומתוך כך כאבנו נעכר ונבהל וכששתקנו חס לבנו בקרבנו ובהגיון לבנו בוער בנו כמו אש והוא גורם לנו שאנו מדבריי בלשונו (בלחש סא"א) לפניך וזו היא שאנו מדברים הודיענו ה' קצינו עד מתי נהיה בצרה ונדע מתי נהיה אנחנו חדלים ממנה : **[ו] הנה טפחות**. מדודים הם ימי האדם כדבר הנמדד בטפחי כן ימי האדם קצובים. **[ז] וחלדי**. וזקנתנו כאין נגדך, חלד, ל' חלודה רדוייל בלע"ז : **[ח] כל אדם נצב**. כל אדם חי הבל הם חיינו ומצבו : **[ח] אך בצלם**. בחושך,

פירשו דונש לי צלמות, ומנחם פירשו צלם ממש כמו כי בצלם אלהים עשה את האדם (בראשׁי ט׳), ולא יתכנו דבריו : **אך הבל**. הוא כל ההמיה ותאוה שלהם : **יצבר**. תבואה בשדה כל ימות הקציר : **ולא ידע מי אספם**. אינו יודע מי אספם לבית שמא לפני האסיף ימות : **ועתה מה קויתי**. מה היא השאלה אשר אני שואל ומייחל ממך אינו אלא שמפשעי הצילני : **ט** **חרפת נבל**. חרפת הנבל אל תשימני הבא גם עליו נגעים ומכאובות שלא יוכל לומר לי אתם לוקים ואנו אין אנו לוקים והתפלה הזאת גרמה להביא ייסורי חלאים עליהם : **י** **כי אתה עשית**. שהבאת עלינו צרה : **יא** **מתגרת ידך**. ממורא מכותיך, תגרת לשון ויגר מואב (במדבר כ״ב) והתי״ו יסוד נופל בתיבה כמו תנובה תלונה תקומה תחנה כן פירש מנחם, ואני אומר שאין תגרת לשון מגור שהיה לו לומר תגורה כאשר יאמר מן וישב תשובה ויקם וירם וילך תקומה תרומה תלונה כן אמר ויגר תגורה או מגורה כמו (ירמיה כ׳) מגור מסביב, מגורתם אביא להם (ישעיה ס״ו) הא למדת שאין תגרת אלא כמו למה תתגרה ברעה (ד״ה ב כ״ה) אל תתגרו במ (דבריי ב׳) שהפועל שלו גרה כמו קוה אוה צוה שפעולתם תקוה תאוה מצוה, כן יאמר מן גרה תגרת וכן פירשו ממכת ידך אשר אתה מגרה עלי אני כליתי : **יב** **בתוכחות**. הכתובו בתורה על עונינו שהעוינו לפניך ויסרתנו בהם : **ותמס כעש חמודו**. הרקבת בשרינו כבגד שאכלו עש : **חמודו**. בשרו שהוא חמדתו : **יד** **השע ממני**. הרף ידך מלהלקותי : **ואבליגה**. ואתחזקה :

תהילים פרק-מ

ב **קוה קויתי ה׳**. במצרים, ומזמור זה גם הוא כנגד כל ישראל : **ויט אלי**. אזנו : **ג** **מבור שאון**. מאסירים של מצרים ומשאון המיית ים : **מטיט היון**. מן הים היון לשון רפש פייניש בלע״ז : **כונן**. הכין אשורי וצעדי : **ד** **שיר חדש**. שירת הים : **ה** **רהבים**. לשון גסות כמו (ישעיה ג׳) ירהבו הנער, שהם הרהיבוני (שיר ז׳) : **ושטי כזב**. משטים מדרך הישר אחרי הכזב שטי איטורני״אנץ בלע״ז : **ו** **נפלאותיך ומחשבתך אלינו**. בשבילנו בראת עולמך קרעת לנו את הים וחשבת מרחוק להטיב לנו, איחרתנו במדבר ארבעים שנה מפני האמורים שקצצו את האילנות והחריבו ארצ׳ כששמעו שישראל יוצאין ללכת לרשת את ארצם : **אין ערוך אליך**. אין לדמות לך כל שר ומושיע, לשון ערך כמו כערכך (ויקרא כ״ז) אהפרישי״יר בלע״ז. **אגיזה ואדברה**. אם באתי להגיד ולדבר עצמו מספר : **ז** **זבח ומנחה לא חפצת**. ביום מתן תורה כענין שנאמר ועתה אם תשמע בקול ה׳ וגוי (שמות י״ט), וכן (בירמיה ז׳) הוא אומר כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים וגוי על דברי עולה או זבח כי יקרב מכם אמרתי ולא הזקקתי חובה להכביד עליה תמידין ומוספין אינם אלא נחת רוח שאמרתי ונעשה רצוני ודבר מועט (סא״א) : **אזנים כרית לי**.

לאמר שמעו בקולי : **כרית**. עשיתם חלולים לשמוע : **[ח] אז**. בשעת מתן תורה אמרתי לפניך הנה באתי אליך במסורת בריתך (שמות כ"ד) נעשה ונשמע דבר זו כתוב עדות עלי במגלת ספר בתורת משה : **[ט] ותורתך בתוך מעי**. אף מאכלי על פי תורתך הוא : **[י] בשרתי צדק**. שירה על הים ושירה על הבאר שירת דבורה : **לא אכלא**. לא אמנע לשון ויכלא הגשם (בראשית ח') לא תכלא רחמיק, לא תמנע : **[יב] יצרוני**. ישמרוני : **[יג] אפפו**. סבבו : **[טו] לספותה**. לכלותה כדמתרגמינן (דברים ב') עד תם כל הדור עד דסוף כל דרא : **[טז] ישומו**. יתמהו : **על עקב בשתם**. כשיקבלו בשתם על עקב הכל במדה שמדדו ובדרך שהלכו למולי, על עקב (לקמן ע"ז) ועקבותיך לא נודעו (שיר א') צאי לך בעקבי הצאן כולם לשון מדרך כף רגל הם טרצייש בלע"ז, על עקב אנ"ציש טרצייש : **האומרים לי האח**. האומרים עלי בשבילי האח כשהצרה באה מתהללים באידי, כל עני ואביון שבתהלים אינו אלא כנגד ישראל : **[יח] יחשב לי**. יתן לי לב לחשוב עניותי ואביונותי להושיעני : **יחשב לי**. פנישווייט בלע"ז :

תהילים פרק-מא

[ב] אל דל. חולה לבקרו כענין שנאמר (ש"א י"ג) מדוע אתה ככה דל דאמנון : **ביום רעה**. זה גיהנם, ובעולם הזה מה שכרו : **[ג] ה' ישמרהו ויחייהו**. למי שמבקרו ומטיב לו : **[ד] על ערש דוי**. ערש לייט בלע"ז (דברים ג') והנה ערשו ערש ברזל, כשיחלה גם הוא יסעדנו, מהו על ערש דוי זה יום שביעי של חולי שהוא דוה מאוד כך נדרש באגדת תהלים : **כל משכבו הפכת בחליו**. אף בשעה שחליו כבד עליו שנהפך כל מרגועו ומנוחתו : **[ה] אני אמרתי ה' חנני**. אני אין לי מבקרים לטובה וכשאני צועק מתוך חוליי ואומר ה' חנני וגו' אויבי שמחים עלי ואומרים דבר הרע לי מתי ימות וגו' : **[ז] שוא ידבר**. מראה עצמו כאילו הוא מיצר וכשהוא יושב לפני יקבוץ לבו מחשבות און לעצמו מה רעה ידבר בצאתו וכשיוצא לחוץ מדבר אותה : **[ח] עלי יחשבו**. דבר שהוא רעה לי ומה המחשבי דבר בליעל יצוק בו כל רשעיות שעשה יצוקו וישתפכו בגופו והואיל ואשר שכב לא יוסיף לקום כך מקללים אותי : **[י] הגדיל עלי עקב**. מארב כמו (יהושע ח') ואת עקבו מים לעיר : **[יב] בזאת ידעתי וגו'**. כשתחננו ותקיימנו אדע כי חפצת בי כאשר לא יריע אויבי תרועת שמחה עלי ואראה כי בתמי תמכת בי : **[יז] ברוך ה'**. כשאקום מחוליי אברכך כן :

תהילים פרק-מב

[א] לבני קרח. אסיר ואלקנה ואביאסף הם היו תחלה בעצת אביהם ובשעת המחלוקת פרשו וכשנבלעו כל סביבותיה' ופתחה הארץ את פיה נשאר מקומם בתוך פי הארץ כענין שנאמר ובני קרח לא מתו ושם אמרו שירה ושם יסדו המזמורי' הללו ועלו משם ושרתי עליהם רוח הקודש ונתנבאו על הגליות ועל חרבן הבית ועל מלכות בית דוד : **[ב] כאיל תערוג על אפיקי מים.** ל' ערג נופל על קול האיל כאשר יפול לשון נהם לארי ושקוק לדוב וגעה לשוורים, וצפצוף לעופות, אמרו רבותינו האילה הזאת חסידה שבחיות וכשהחיות צמאו' למים הם מתכנסות אליה שתתלה עיניה למרום ומה היא עושה חופרת גומא ומכנסת קרניה לתוכה וגועה, והקב"ה מרחם עליה והתהום מעלה לה מים. כאיל תערוג. כאילת תערוג לא נאמר וכאיל יערוג לא נאמר אלא כאיל תערוג דבר הכתוב בזכר ובנקיב' הזכר עורג על עסק המי' כמו שפרשנו, הנקיבה כשהיא כורעת לילד והי' צועקת הקב"ה מרחם עליה, ומנחם חבר תערוג עם לחייו כערוגת הבשם אכן לא יתכנו דבריו, גם דונש פתר אותו לשון קול של איל (סא"א) : **[ג] מתי אבא ואראה פני אלהי'.** לעלות לרגל ונתנבא כאן חורבן הבית ונאמר כאן מה תשתוחחי גי' פעמים כנגד שלש מלכיות העתידות לבטל עבודת המקדש וישראל צועקים ונגאלים מלכות בבל ויון ואדום. **צמאה נפשי.** כנסת ישראל אומרת כן בגלות בבל : **[ד] היתה לי דמעתי לחם.** מכאן שהצרה משבעת את האדם ואינו מבקש לאכול וכן הוא אומר בחנה ותבכה ולא תאכל (שמואל א א') : **[ה] אלה אזכרה.** כי אעבור בסך. פשוויי"אה בלע"ז, את זאת אני זוכרת ונפשי משתפכת בזכרי עליית הרגלים שהייתי עוברת בגדודי בני אדם ומדדה עמהם עד בית אלהים. סך ל' חשבון סך בני אדם, ד"א סך לשון סכך וסוכה כלומר בעגלת צב שהיו מחופות כמין סוכה ושמן בלשון אגדה סקפסטאות ואסקופיטי : **אדדס.** אדדה עמהם כמו מדדים עגלים וסייחים והאשה מדדה את בנה ותיבה זו משמשת כשתי תיבות, אדדה עמהם אטוויי"אמוץ שנבל"א בלע"ז, ומנחם חברו לשון ידידות כמו נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה, ודונש פתר אדדס לשון דממה וכן דום לה' והתחולל לו ופתרון אדדס אאלם ואחריש עד אבא בית אלהים ברנה כמו אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי וכמו ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו ודם הוא שורש בתיבה : **אדדס.** אדדה עמהם כמו ולא יכלו דברו לשלום (בראשית ל"ז) דבר עמו בשלום : **המון חוגג.** שהיו הולכים לחוג, ועל ככה יסד הפייט (בשחרית פ' שקלים ביוצר של אלה אזכרה ע"ש) עוצם המון חוגג ושוטף כנהר, ומ"א ל' יוני שקורין לבריכי מים חוגגין : **[ו] תשתוחחי.** לשון כי שחה לעפר נפשנו (לקמן מ"ד) ושח כשהוא מדבר על מתפעל התיי"ו חולקת את אותיו' שרשי התיבה כדרך כל תיבה שיסודה שי"ן בתחלת'. **הוחילי.** המתניני וצפי לגאולה : **[ז] אזכרך מארץ ירדן.** ממה שעשית לנו בירדן והרי חרמון אחר כל הכעס שהכעסנוך בשטי', הובשת לנו את הירדן : **מהר מצער.** מהר סיני שהוא צעיר לשאר ההרים אחר שהכעסנוך בו במעשה העגל סלחת לעונינו והלכת עמנו, כל אלה אני זוכר' שמנעת מלהטיב לי וגזרותיך מתחדשות עלי זו אחר זו : **[ח] תהום אל תהום קורא.** צרה קוראה לחברתה : **לקול**

צנורידך. טישקנאל'יש בלע'יז, המקלחים עלי פורענות כמים שוטפים עד כי כל משברידך וגליך עלי עברו, משברידך לשון גלי ים על שהיה גליו עולים למעלה ומשתברים ונופלים : **[ט]** **יומם יצוה ה' חסדו**. יבוא האור ויצוה ה' חסדו לנו : **ובלילה**. בחשך הצרה. שירה עמי. תהא חנייתו בתוכנו שיר' ל' חניי כדמתרגמי' ויחן ושרא, זו למדתי מתוך מסורת הגדולה שחבר את זה עם ויהי שירו חמשי' ואלף (מ"א ד), באלפ"א בית"א של שתי תיבות החלוקים בפתרון לימד שאין זה לשון שיר, ומדרש האגדה פותרו לשון שיר וכך הוא פותרו שכך ישראל אומרים להקב"ה זכרנו מה שעשית לנו במצרים מצוה אחת שצויתנו ביו' בערב פסח ושמרנוה ובלילה גאלתנו ושרנו לפניך את ההלל ועכשיו הרבה מצות אני שומרת ועל זאת אומרה לאל סלעי למה שכחתני וגוי' : **[י]** **קודר**. לשון שחרות כמו וקדר עליהם (מיכ' ג') : **[יא]** **ברצח בעצמותי חרפוני צוררי**. נדמה לי כאילו הורגים אותי כך עצור בעצמותי מה שצוררי מכעיסין ומחרפין אותי : **[יב]** **פני ואלהי**. הקב"ה שהוא אור פני ואלהי עדיין יש לי בו תקוה ולמה תהמי :

תהילים פרק-מג

[א] **שפטני**. הקמני : **מגוי לא חסיד**. הוא אדום שגר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם : **[ג]** **שלח אורך ואמתך**. מלך המשיח שנדמה לאור שנאמר (לקמן קל"ב) ערכתני נר למשיחי, ואליהו הנביא שהוא אמיתי נביא נאמן : **ינחוני**. מינטרו'נט מו"י בלע"ז : **[ד]** **אל אל**. אל הקב"ה שהוא שמחת גילי : **ואודך בכנור**. על שהוצאתני :

תהילים פרק-מד

[ב] **באזנינו שמענו**. מכאן אתה למד שהיו מדברים בני קרח בשביל דורות הללו הבאים אחריהם שאילו בשביל עצמם לא היה להם לומר אבותינו ספרו לנו שהרי הם עצמם ראו נסי המדבר והים והירדן ומלחמות יהושע כך מפורש באגדת תהלים : **[ג]** **תרע לאומים**. הרעות לשבעה אומות גדולות ושילחתם מפנינו ואתה בידך כחך הורשתם מתוך ארצם ותטעם לאבותינו בתוכה : **[ד]** **רציתם**. לשון רצון : **[ה]** **צוה ישועות יעקב**. גם לבאים אחרינו : **[ו]** **נבוס קמינו**. נרמס ונרפוס אויבינו לשון מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז) תבוס נופת (משלי כ"ז) והיו כגבורים בוסים בטיט חוצות (זכריה י') : **[ז]** **אף זנחת ותכלימנו**. אף אם אתה תכלימנו אנו שמך לעול' נודה : **[יא]** **תשיבנו אחור**. לשון הוה הוא : **שסו למו**. בזזו נכסינו איש לו : **[יב]** **זריתנו**. אפנדישנו'יש בלע"ז :

[כ] כי דכיתנו במקום תנים. כי זה משמש בלשון כאשר ואף כאשר השפלתנו בארץ ערבה ושוחה מדבר מקום תנים וכסית עלינו בצלמות חשך אף בכל זאת אם שכחנו שם אלהינו הוא יחקור זאת כי הו' יודע תעלומי וגומר : **[כג]** כצאן טבחה. כצאן של טבח : **[כז]** ופדנו למען חסדך. אין אנו באים בכח מעשינו אלא למען חסדך עשה :

תהילים פרק-מה

[א] על שושנים. לכבוד תלמידי חכמים יסדו השיר הזה שהם רכים כשושנים ונאיי כשושני ומרטיבי מעשים טובים כשושנים : **משכיל**. עיי תורגמן : שיר ידידות. שיר אהובים שיר של שבח להם להאהיבם על הבריות ולהאהיב תורתם עליהם : **[ב]** רחש לבי. כך התחיל המשורר בשירו השריץ לבי בקרבי דבר טוב בשבחך את הת"ח רחש לשון נענוע וכן כל לשון שירוץ וריחוש : אומר אני מעשי למלך. השיר הזה שיסדתי ועשיתי אני אומר למלך שנאמי (משלי ח') בי מלכים ימלוכו : לשוני. צח בשירים כעט סופר מהיר, ראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן מהיר בלשון ערבי בקי : **[ג]** יפיפית מבני אדם. העוסקים במלאכת חיי שעה, למה לפי שהוצק חן בשפתותיך להורות כהלכה, הוצק כמו נשפך כמו מוצקות (זכריה ד'), ויצק עליה שמן (ויקרא ב') : על כן ברכך. כמו שנאמר ה' עוז לעמו יתן ומה שכתב ה' יברך את עמו בשלום (לעיל כ"ט) : **[ד]** חגור חרבך על ירך. להלחם מלחמתה של תורה והוא הודך והוא הדרך : **[ה]** על דבר אמת. להורות כדת ולהתנהג בענות צדק : ותורך. התורה ודבר האמת שתעסוק בו היא תורה אותך טכסיסי המלחמה לעשות ימינך נוראות לפי שהזכיר תלמוד תורה בלשון מלחמה נופל בו לי ימין המיומנת להלחם, (כלומר הסדר להלחם ביד ימין) : **[ו]** חציך שנונים. בלב אויבי המלך שנונים אגיישוץ בלע"ז, והרי זה מקרא מסורס מצינו שהתלמידים קרוים חצים שנאמר כחצים ביד גבור כן בני הנעורים (לקמן קכ"ז) ותלמידי חכמים (המזויינים) בהלכה קרוים אויבים זה לזה לפי שעה שנאמר לא יבושו כי ידברו את אויבי בשער (שם) : עמים תחתיך יפלו. בשכר התורה יפלו העובדי גלולים תחתיהם של ישראל : **[ז]** כסאך אלהים. כסאך שר ושופט לעולם ועד כענין שנאמר נתתיך אלהים לפרעה (שמות ו') ולמה בשביל ששבט מישור שבט מלכותך שמשפטיך אמת וראוי אתה למלוך : **[ח]** משחך וגוי שמן ששון. כל לשון גדולה נופל עליה לי משיחת שמן כדת המלכים : **[ט]** מר ואהלות קציעות. קידה מתרגמינן קציעותא : כל בגדותיך. כל בגדיך מריחים כריח בשמים, ומדרשו כל בגדותיך וסרחוניך מתכפרים ומריחים ריח ערב : מן היכלי שן מני שמחוך. יותר מהיכלי שן משובחים ההיכלות המתוקני לך בגן עדן לשמחך בהם, שן איבוייר"א בלע"ז, מני שמחוך היכלות אשר מני הם שמחוך הנותנים שכרך : **[י]** בנות מלכים. יהיו מבקרות אותך כענין

שנאמי ושרותיהם מיניקותיך (ישעיה מ"ט) : **ביקרותיך**. קו"ף דגוש לפי שהוא לשון בקור ואף על פי שכתוב יו"ד לפניו, ראיתי בנקוד רב סעדיה תיבה זו סדורה עם מי נתן למשיסה יעקב (שם מ"ב) שכתוב בו יו"ד והסמ"ך מודגשת, ומנחם חברו לשון יוקר כמו יקר מכלי פז (סא"א). **שגל**. מלכה כמו והשגל יושבת אצלו (דניאל ה) וישתון בהון מלכא רברבנוהי שגלתיה ולחינתיה אשתך תתיצב לימינך : **בכתם אופיר**. בקבוצת עדי זהב הבא מאופיר : **[יא] שמעי בת וראי**. שמעי כנסת ישראל וראי דרך הטוב : **והטי אזנדך**. לתורה : **ושכחי עמדך**. מעבר הנהר שאת גדילה ביניהם : **ובית אביך**. ע"א שעבדו אבותיך בעבר הנהר : **[יב] ויתאו המלך יפיך**. ואם תעשי כן יתאוה המלך הקב"ה לנויי מעשיך : **[יג] ובת צר במנחה פניך יחלו**. כמו (שמות ל"ב) ויחל משה ובשכר זה תזכו שיביאו לך אשכרים ודורון אותם שהם עכשיו עשירי עם : **[יד] כל כבודה בת מלך פנימה וגו'**. אותם שכל כבוד תלוי בהם והם כנסיו של מלך אשר נהגו עצמם בצניעות עתה בגדיהם חשובים ממשבצות זהב של כהני גדולי, משבצות קאטוני"ש בלע"ז : **[טו] לרקמות תובל למלך**. בבגדי רקמה יביאום מנחה למלך על כל הארץ, רקמות אברודיי"ץ בלע"ז, זה שנאמר והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה וגו' (ישעיה ס"ו). **בתולות אחריה רעותיה**. ילכו אחריהם כענין שנאמר (זכריה ח') והחזיקו בכנף איש יהודי וגו' לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם : **מובאות לך**. כלפי הקב"ה אמרו המשורר : **[יז] תחת אבותיך וגו'**. לכל אחד מישראל אמר : **[יח] אזכירה שמך**. כלפי הקב"ה אמרו המשורר :

תהילים פרק-מו

[א] על עלמות. שם של כלי שיר בדברי הימים : **[ג] בהמיר ארץ**. לעתיד לבא ביום שנאמר והארץ כבגד תבלה (ישעיה נא) ראו בני קרח נס שנעש' להם שנבלעו כל סביבותיה' והם עמדו באויר ואמרו לישראל ברוח הקדש שדוגמת הנס הזה יהיה עשוי להם לעתיד : **[ד] יהמו יחמרו מימיו**. יגרשו רפש וחומר וטיט (שם נז) כמשפטם, ומנחם חברו כמו מעי חמרמרו, (איכה ב') רגורזרוני"ט בלע"ז : **ירעשו הרים בגאותו**. של הקב"ה שנזכ' בראש המזמור : **[ה] נהר פלגיו**. שושרויישיל"ש בלע"ז, נהר גן עדן : **[ז] המו גוים**. לשון הומה : **תמוג**. תמס, כן פתר מנחם (שמות טו) נמוגו כל יושבי כנען, וכן למוג לב (יחזקאל כא), אבל דונש פתר אותם לשון הנעה וכן (שמואל א י"ד) ההמון נמוג וילך והלום וכן כלם : **[ט] אשר שם שמות**. אשר שם ארצות הגוים שממה : **[י] משבית מלחמות**. מעלינו עד קצה הארץ שכל ארצו' הגוים יהיו עמנו בשלום. **עגלות ישראל באש**. רכבי מלחמות : **[יא] הרפו**. עצמכם מלבא עוד על ירושלים : **ודעו כי אנכי אלהים וגו' ארום בארץ**. אתרומם בנקמתי אשר אעשה :

תהילים פרק-מז

[ב] תקעו כף. התערבו יחד זה עם זה להריע לאלהים בקול רנה :
[ד] ידבר עמים תחתינו. יתן דבר בעובדי כוכבים תחת נפשנו להיות חמתו מתקררת בהם ואלו נצולים כענין שנאמי ונתתי כפרך מצרים וגוי (ישעיה מג), ומנחם חבר ידבר לי הנהגה : **[ה]** יבחר לנו וגוי. ויחזירנו לתוכה ואז יתעלה בתרועה וקול שופי שנתקע לפניו בשיר על עולות וזבחים שלמים ונאמר זמרו אלהים וגוי : **[ט]** מלך אלהים על גוים. כך יאמרו הכל : **ישב על כסא קדשו**. עכשיו הכסא שלם ובגדולה ניכרת ויגידו כי נאספו לעירו : **[י]** נדיבי עמים. שהתנדבו עצמם לטבח ולהרוג על קדושת שמו : **עם אלהי אברהם**. שהיה נדיב לב הראשון תחלה לגרים עתה נודע כי לאלהים מגיני ארץ היכולת בידו להיות למגן על כל הבוטחים בו :

תהילים פרק-מח

[ב] בעיר אלהינו. לעתיד לבא כשיבנה את עירו יהיה בשבילה גדול ומהולל : **[ג]** יפה נוף. עיר שהוא נוף יפה לשון נוף של אילן, דבר אחר כלת של יופי שכן קורין בכרכי הים לכלה ננפי, ומנחם חברו כמו שלשת הנפת קונטריא"ה בלע"ז (יהושע יז), אבל דונש פתר אותו לשון נוף של אילן ונקרא הר ציון יפה נוף כי הוא הר הזתים (סא"א) : **משוש כל הארץ**. ומה היא משושה ירכתי צפון, אנגלא"ש בלע"ז, ירך המזבח צפונה ששם שוחטין חטאות ואשמות ומי שהיה עצב על עבירות שבידו מביא חטאות ואשמות ומתכפר לו והוא יוצא משם שמח ועל ידי הקרבנות טובה באה : **[ד]** נודע למשגב. כשישכון בה לעתיד יאמרו כן : **[ה]** המלכים נועדו. להלחם עליה במלחמת גוג ומגוג : **עברו יחדו**. למלחמה : **[ו]** המה ראו. את הקב"ה יוצא ונלחם בגוים ההם כן תמהו : **נחפזו**. פור"נט אטורדי"ץ בלע"ז, כמו ובחפזותה : **[ח]** ברוח קדים. הוא לשון פורענוי שהקדוש ברוך הוא נפרע בו מן הרשעים כמו שנאמר ויולך ה' את הים ברוח קדים וגוי (שמות י"ד) וכן בצור רוח קדים שברך בלב ימים (יחזקאל כ"ז) ברוח אפיצם לפני אויב (ירמיה י"ח) : **אניות תרשיש**. הם שכיני צור היא אפריקא ומאדום היא : **[ט]** כאשר שמענו. הנחמות מפי הנביאים כן ראינו : **[י]** דמינו אלהים חסדך. הנביא חוזר ומתפלל להקב"ה ואומר דמינו וקוינו אל חסדיך לראות תשועתך זו בקרב היכלך, ומנחם פתר אותו לשון מחשבה כמו אל תדמי בנפשך (אסתר ד') : **[יא]** כשמך אלהים כן תהלתך. כאשר שמך גדול כן תהלתך גדול בפי כל : **[יב]** תגלנה בנות יהודה. כל שאר ערי יהודה הם לציון בנות כמו וילכוד

את קנת ואת בנותיה : **למען משפטיך**. שתעשה דין באומות : **[יג] סבו ציון**. אתם הבונים אותה : **ספרו**. לשון מנין דעו כמה מגדלים ראויים לה : **[יד] לחילה**. לחומותיה כמו חיל וחומה, (איכה ב') : **פסגו ארמנותיה**. הגביהו בירנותיה, כמו אשדות הפסגה, (דברים ג') דמתרגמינן רמתא : **למען תספרו**. את גובהה ואת יופיה לדור שאחריכ' : **[טו] עלמות**. כאדם המנהיג את בנו קטן לאט, ומנחם פתר אותו לשון עולם וכן פתרונו ינהגנו לעולמי :

תהילים פרק-מט

[ב] שמעו זאת כל העמים. לפי שמזמור זה מיוסד על בני אדם הבוטחי בעשרם אמר כל העמי שכלם צריכים ייסור : **חלד**. היא הארץ על שם שהיא נושנת וחלודה, רדויילי"יא בלע"ז, ורבותינו פירשו על שם החולדה שהיא ביבשה ואינה בים דתנו רבנן כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה : **[ג] גם בני אדם**. בני אברהם שנקרא האדם הגדול בענקים (יהושע י"ד) בני ישמעאל ובני קטורה : **גם בני איש**. בני נח שנקרא איש צדיק (בראשית ו') : **[ד] והגות לבי**. מחשבות לבי, תבונות הם : **[ה] אטה למשל אזני**. לדברי תורה שנקראת משל הקדמוני (ש"א כד). אפתח. לכם חידתי זאת בכנור וזו היא החידה למה אני צריך לירא בימי רע ביום פקודת עול לפי שעון עקבי יסובני עונות שאני דש בעקב שאני מזלזל בהם שהם בעיני עברות קלות הם מרשיעות אותי בדין וכל שכן העשירים : **[ז] הבוטחים על חילם**. ומה בצע בממונם הלא : **[ח] אח**. לא יוכל לפדות את אחיו בממונו לפי שאם באים לפדות איש את אחיו יתיקר פדיון נפשם מכל הון לפיכך על כרחו חדל הוא לעולם מלפדותו : **[ט] ויקר**. (שיחיה לנצח ולא יראה השחת) ומנחם חברו לשון מניעה כמו אוקיר אנוש מפז (ישעיה יג) והלכתי עמכי בחמת קרי (ויקרא כו), כלומר וימנע פדיון נפשם : **[יא] כי יראה חכמים ימותו**. ואין ניצולין מן המות לפיכך ע"כ הוא חדל ליגע ולטרוח על פדיון אחיו : **חילם**. ממונם, בחכמים נאמר מיתה שאינם מתים בעה"ז אלא הגוף בלבד ובכסיל ובער נאמר אבידה : **[יב] קרבם בתימו לעולם**. מחשבותם לבנות להם בתים שיתקיימו לעולם : **קראו בשמותם**. את בתיהם שהם בונים למען יהיה להם לזכרון ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך (בראשית ו') אנטיוכס בנה אנטוכיא סליקוס בנה סליקיא : **[יג] ביקר**. לשון יקר ותפארת, (סא"א) : **נמשל**. לשון משל : **נדמו**. לשון דממה : **[יד] כסל**. שטות : **ואחריהם בפיהם ירצו סלה**. והבאים אחריהם ידברו בהם ויספרו בפיהם מה אירע לראשונים : **ירצו**. לשון הרצאת דברים, רטרירוני"ש בלע"ז, וחז"ל פירשו זה דרכם של רשעים שסופם אבודים אבל כסל למו חלב יש להם על כסליהם ומכסות את כליותיהם ואינן יועצות אותם לשוב מרעתם ושמא תאמר שכחה היא להם על ששכחו שסופם למות ת"ל ואחריהם בפיהם ירצו כלומר יום

אחריתם תמיד בפייהם ואין חרדים ממנו : **[טו]** **כצאן לשאול שתו**. כצאן המתאסף לדיר כן הם לשאול, שתו דגשות התייזו במקום תיזו שנייה לשאול שותתו לשון שתותיה של שאול למדרגה התחתונה וכן שתו בשמים פיהם (לקמן ע"ג) גם הוא לשון שתות, קבעו בשמים פיהם לשונם הרע : **מות ירעם**. מלאך המות יאכלם, ואל תתמה על לשון אכילה זו שכן מצינו במקום אחר (איוב יח) יאכל בדיו בכור מות, ל"א לשון רציצה כמו הירוע ברזל (ירמיה טו) : **וירדו בם ישרים לבקר**. ליום הגאולה כשיזרח בקרם של ישראל יהיו רודים בהם כמו שנא' ועסותם רשעים וגו' (סוף מלאכי) : **וצורם לבלות שאול**. צורתם של רשעים תבלה את השאול, גיהנם כלה והם אינם כלים : **מזבול לו**. מהיות להם מדור והקב"ה מוציא חמה מנרתקה ומלהטת אותם שנאמי' (שם) וליהט אותם היום הבא, ורבותינו פירשו מזבול לו על שפשטו ידיהם בזבול שהחריבו את בהמ"ק : **[טז]** **אך אלהים יפדה נפשי**. אבל אני שהטיתי למשל אזני, אלהים יפדה נפשי שלא אלך אל שאול כי יקחני בחיי ללכת בדרכיו : **[יט]** **כי נפשו בחייו יברך**. הרשע מברך את נפשו בחייו ואומר שלום עליך נפשי לא יאונך שום רעה אבל אחרים אין אומרים עליו כן : **ויודך כי תיטיב לך**. ואתה אם תשמע לדברי הכל יודוך כי תטיב לנפשך לישר את דרכך : **[כ]** **תבא עד דור אבותיו**. כשתשלים ימיד ותמות תבא ותראה את דור הרשעים אבותיו של רשע נידונים בגיהנם אשר עד נצח לא יראו אור : **[כא]** **אדם ביקר ולא יבין**. דרך החיים נתונה לפניו שאם ילך בה הרי נכבד אינו מבין את הטוב :

תהילים פרק-נ

[א] **אל אלהים ה'**. אקרא (אלהי האלהים ה' שמו) : **דבר ויקרא ארץ**. והוא הופיע מציון שהוא מכלל יופי : **[ב]** **מכלל**. שם דבר פרמני"ט בלע"ז : **[ג]** **יבא אלהינו ואל יחרש**. עוד על דם עבדיו השפוך : **[ד]** **יקרא אל השמים**. לפקוד על שר האומות שבמרום : **ואל הארץ**. לפקוד על מלכי מצרים : **לדין עמו**. לנקום נקמת עמו כמו כי ידין עמו ודם עבדיו יקום (דבריי ל"ב) : **[ה]** **אספו לי חסידי**. ועוד יקרא לשמי' ולארץ שיאספו לו הגליות כענין שנאמר עורי צפון ובאי תימן (שה"ש ד') : **כרתי בריתי עלי זבח**. שקבלו את התורה בברית וזבח כענין שנאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' וגומר (שמות כ"ד) : **[ח]** **לא על זבחיך אוכיחך**. אם אינך מביא לי זבחיך ולא עולתיך נגדי תמיד, איני שם עיני ולבי על כך : **[ט]** **לא אקח מביתך פר**. לא שלך הם אלא שלי : **ממכלאתיך**. הוא דיר הצאן כמו גזר ממכלה צאן (חבקוק ג') פאר"ק בלע"ז : **[י]** **בהמות בהררי אלף**. הוא (שור) שהוא רועה אלף הרים ליום וכל יום ויום הם צומחים, י"מ אלף הרים או אלף פרסאוי או שם אלף פרים, וי"מ שהוא כמו שגר אלפיך כלומר הרים מלאים בקר בעבור שהזכיר לא אקח מביתך פר : **[יא]** **וזיז**

שדי עמדי. רמש השדה זיז על שהם זזים ממקום למקום אישמובימניי בלע"ז : **עמדי**. אני יודע את כלם : **[יג] האוכל בשר אבירים**. לא אמרתי לך להביא זבח שאני צריך לאכילה אלא נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני : **[יד] זבח לאלהים תודה**. התודה על מעשיך ושוב אלי זהו זבח שאני חפץ בו ואחר כך שלם לעליון נדריך כי אז יתקבלו לרצון : **[טו] ותכבדני**. שזה הוא כבודי שאושיע את הבוטחים בי : **[טז] ותשא בריתי**. תורתי : **[יח] ותרץ עמו**. נתרצית ללכת עמו : **[יט] תצמיד מרמה**. תרגיל אצלך רמיה לדבר רעה, תצמיד אגוטא"ש בלע"ז, כמו (במדבר י"ט) צמיד פתיל (סא"א) : **[כ] תשב**. במושב לצים : **בבן אמך**. שאין לך דין וריב עמו שאינו יורש עמך : **דופי**. דבר גנאי לדחותו לשון יהדפנו : **[כא] דמית**. סבור אתה שאתה כמוך להתרצוי במעשיך הרעים, (וי"מ דמית כי אינני יודע הנסתרות) : **[כג] זובח תודה**. המביא לי זבח של תשובה והודאה על עוונותיו הוא יכבדני : **ושם דרך**. השב אלי אני מלמד ושם דרך לחוטאים לשוב אלי אני אראנו בישועתי :

תהילים פרק-נא

[ה] וחטאתי נגדי תמיד. מתוך שאני מתחרט ודואג עליו דומה לי כאילו הוא לפני תמיד כל שעה : **[ו] לך לבדך חטאתי**. לפיכך בידך לסלוח ואף מה שהרעותי לאוריה לא חטאתי אלא לך שהזהרת על הדבר : **למען תצדק בדברך**. כמו במנהגך, (סא"א) כח היה לי להתגבר על יצרי אלא שלא יאמרו העבד נצח את רבו שאמרתי לפניך בחנני ונסני (לעיל כ"ו) ובחנתני ולא נמצאתי שלם כדי שתצדק אתה ולא אני, ד"א למען תצדק בדברך אם תמחול לי תצדק בדינך לנכח כל הרשעים שאינם שבים שלא יוכלו לומר כאילו עשינו תשובה לא הועלנו : **[ז] הן בעוון חוללתי**. ואיך לא אחטא ועיקר יצירתי ע"י תשמיש הוא שכמה עונות באים על ידו, ד"א עיקר יצירתי מזכר ונקבה שכלם מלאים עון, יש מדרשים למקרא זה ואינם מתיישבים לפי ענין המדבר במזמור : **יחמתני**. לי חמימות כמו (בראש"י ל') ויחמנה הצאן בבואן לשתות (סא"א) : **[ח] הן אמת חפצת בטוחות**. והריני מודה על האמת כי חטאתי : **בטוחות**. אלו כליות שהן חלקות, ומנחם חברו עם כמטחוי קשת (בראשית כ"א), וכן מי שת בטוחות חכמה (איוב ל"ח) פתרונו לשון משך כי כאשר יש לקשת משך כן יש משך לדעת (סא"א). **ובסתום חכמה תודיעני**. ובלב שהוא סתום הודעתני חכמה להתודוי : **[ט] תחטאני באזוב**. כמו שמטהר המצורע וטמא מת : **[י] תשמיעני ששון ושמחה**. סליחת החטא : **עצמות דכית**. כשכעסת עלי : **[יב] לב טהור ברא לי אלהים**. שלא אכשל עוד : **[יג] ורוח קדשך אל תקח ממני**. שלא יהא רוח הקודש מרוחק ממני (סא"א) : **[יד] השיבה לי ששון ישעך**. רוח הקודש שנסתלק מעלי : **נדיבה**. לשון נדיבות קצינות : **[טו] אלמדה פושעים דרכיך**. וממני ילמדו וישובו אם

יראו שתסלח לי : [\[טז\]](#) **הצילני מדמים**. שלא אמות בחרב על עונשו של אוריה שהרגתי : [\[יז\]](#) **אדני שפתי תפתח**. מחול לי ויהי לי פתחון פה להגיד תהלתך : [\[יח\]](#) **כי לא תחפוץ זבח**. שאין זבח חטאת בא על המזיד : **ואתנה**. שאם תחפוץ אתננו לך : [\[כ\]](#) **היטיבה**. לבנות בית מקדשך בתוכה בימי שלמה בני :

תהילים פרק-נב

[\[ג\]](#) **מה תתהלל**. ותתפאר ברעה שאתה עושה אתה הגבור בתורה : **חסד אל כל היום**. להציל את הנרדף על ידך, ד"א חסד אל כל היום אילו לא נתן לי אחימלך לחם מדומה אתה שאמות בערב, יש חסד בהקב"ה על ישראל כל היום ואם לא נתן לי יתנו לי אחרים : [\[ד\]](#) **מלוטש**. מחודד : **עושה רמיה**. חותך הבשר עם השער : [\[ז\]](#) **יתצד**. לי נתיצה : **יחתך**. לשון שבירה : **ויסחך**. ויעקרך : **ושרשך**. ישרש אחריך לעקור כל השרשים דיראריצינע"ר בלע"ז : [\[ח\]](#) **ועליו ישחקו**. וזה השחוק שיאמרו עליו הנה זה הגבר אשר לא שם מבטחו בהקב"ה ראו מה עלתה בו : [\[ט\]](#) **יעז בהוותו**. מתגבר היה ברשעו : [\[י\]](#) **ואני**. הנרדף עתה בידך אהיה כזית רענן בבנים ובבני בנים בבית הקב"ה : [\[יא\]](#) **כי עשית**. כשתעשה לי זאת וכלפי הקב"ה אמר מקרא זה :

תהילים פרק-נג

[\[א\]](#) **על מחלת**. שם כלי שיר, ד"א על מחלתן של ישראל כשיחריב הבית וכבר אמר מזמור אחר דוגמת זה (לעיל יד) אמר נבל בלבו אין אלהים וגוי, האי על חרבן בית ראשון וזה על בית שני : [\[ב\]](#) **אמר נבל בלבו**. זה על טיטוס כשגידר את הפרוכת וחרבו מטפטף דם אמר הרג את עצמו : [\[ד\]](#) **כלו סג**. לשון סיגים : **אין גם אחד**. מכל חייליו שימחה בידו : [\[ה\]](#) **הלא**. יש לידע לאוכלי עמי כמאכל לחם ואלהים לא קראו שסופם שיפחדו שם פחד באחרית הימים : [\[ו\]](#) **לא היה פחד**. זה כפחד הראשון שאירע לבלשצר כי בגאולה זו פזר הקב"ה עצמו חונך החונים עליך ירושלים כענין שנאמר המק בשרו וגוי (זכריה י"ד), וכן פתרו מנחם, ודונש פתר אותו כמו (משלי כ"ב) חנוך לנער על פי דרכו וכי של חונך היא יסוד במלה ככ"ף של חנוך, (סא"א) : **הבישותה**. אתה ה' את כל אויבי כי מאסתם :

תהילים פרק-נד

[ג] ובגבורתך תדינני. תנקום נקמתי כמו כי ידין ה' עמו (דברים ל"ב) :
[ז] לשוררי. לעויני לשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד) : באמתך. מתוך
שאתה אמיתי ואמרת ליפרע מהולכי רכיל ורודפי הרג לכך הצמיתם :

תהילים פרק-נה

[ג] אריז בשיחי. אתאונן בצערי כמו זכר עניי ומרודי (איכה ג') וירדתי
על ההרים (שופטים י"א) ומנחם פתר ל' ממשלה כמו ורדו בדגת הים,
ושיחי לשון שיח, למי שיח (משלי כ"ג) (סא"א) : **[ד]** עקת. ל' מצוק : כי
ימיטו עלי און. דואג ואחיתופל מכריעים עלי עונות להורות שאני בן מות
ומתירים את דמי : **[ה]** יחיל. דואג : **[ח]** הנה ארחיק נדוד וגו', אחישה
מפלט לי. אם היו לי כנפים הייתי מרחיק לנוד וממהר להציל נפשי מידם
שהם כרוח סועה רוח סערה עוקרת אילנות כמו ויסע כעץ, (איוב י"ט),
ומנחם חבר סועה כמו ויסעו בני ישר' (שמות י"ב) : **[י]** בלע. דפא"יי
בלע"ז, כמו (איכה ב') השיב ידו מבלע כן פתר מנחם (סא"א) : פלג
לשונם. הבדילהו שלא ישמע אדם להם, ומנחם פתר פלג לשון חילוק
(סא"א) : כי ראיתי חמס וריב בעיר. על ידם : **[יא]** יסובבוה. החמס
והריב : **[יב]** הוות. שברים : תוך ומרמה. לשון מכה : **[יג]** כי לא אויב
יחרפני. מימי שאשא חרפתי אלא קמתי עליו והרגתיו : לא משנאי עלי
הגדיל. ואני ברחתי ונסתרתי ממנו אבל עתה על כרחי אני נושא את
חרפתך שאתה תחרפני לפי שאתה אדם גדול בתורה : **[יד]** אנוש כערכי.
איש חשוב כמוני : ומיודעי. כמו אלופי לשון ואדעך בשם (שמות ל"ג),
דמתרגמינן ורביתך, ומנחם פי' כי לא אויב יחרפני ואשא יש עליו מן
הענין מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה אילו יכולתי להעלות אבר
הייתי טס ונווד מפני עקת רשע כי בצאתי מקרב מערת פריצים ללון
במדבר סלה אז לא אויב יחרפני ולא הייתי נושא כלמתי ובשתי ולא
נסתרתי מפניו כאשר הייתי נסתר מפניהם כשהייתי בתוכם ופתרון זה
לא יתכן מפני הפסוקים הכתובים אחריהם והם ואתה אנוש כערכי
אלופי ומיודעי אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש, לכן פותר
אותו דונש בענין אחר וזה פתרונו כי לא אויב יחרפני ואשא חרפתו ולא
משנאי עלי הגדיל ואסתר ממנו כי אם אלופי ומיודעי אשר יחדיו נמתיק
סוד בבית אלהים נהלך ברגש, והדבר הזה ידוע כי האדם קשה עליו חרפת
האוהב מחרפת האויב וגם יוכל להסתר מאויבו ולא יוכל להסתר
מאוהבו בהגידו לו את כל לבו, כן מוכיח הענין : **[טו]** אשר יחדו. היינו
רגילים להמתיק סוד בתורה ובבית אלהים היינו מהלכים ברגש ברוב עם

בבית אלהים. בתי מדרשות : **[טז]** **ישי מות עלימו**. ישיא הקב"ה עליהם את מלאך המות, ישי יסכסך ויסית לשון הנחש השיאני ואוכל (בראשית ג'), ומנחם פתר ישי לשון יש כמו אם ישכם עושים (שם כ"ד) אשר ישנו פה (דברים כ"ט) : **במגורם**. במלונם : **[יח]** **ערב ובוקר וצהרים**. ערבית ושחרית ומנחה ג' תפלות : **[יט]** **מקרב לי**. מן המלחמה הבאה עלי : **כי ברבים היו עמדי וגו'**. כי זאת עשה לי בשביל הרבים שהיו בעזרתי להתפלל עלי שנאמר וכל ישראל ויהודה אוהבים את דוד : **[כ]** **ישמע אל**. תפלתם של אותם רבים : **ויענס**. המלך שהוא יושב קדם : **אשר אין חליפות למו**. לאותם הרשעים הרודפים אותי אין נותנים לבם אל יום חליפתם אין חרדים מיום המיתה : **[כא]** **שלח ידיו**. זה אחיתופל הרשע : **שלח**. טאנד"ייט בלע"ז : **בשלומיו**. במה שהי שקט ושלם עמו : **[כב]** **חלקו**. לשון חלקקות (לעיל ה') : **מחמאות**. לשון חמאה והמ"ם הראשונה יסוד נופל היא בתיבה כמ"ם של מעשה וכמ"ם של מאמר : **וקרב לבו**. לבו למלחמה : **והמה פתחות**. מנחם פתר לשון חרבות כמו ואת ארץ נמרוד בפתחיה (מיכה ה') כפיות חרב (סא"א), ואומר אני לשון קללה הוא בלשון ארמי כדאמר כתב אמימר פתיחא עלה והוא שטר שמתא : **[כג]** **יהבך**. משאך, רוה"ק משיב לו כן : **יכלכלך**. יסבול משאך כמו (מלכים א ח') השמים ושמי השמים לא יכלכלוך לשון כלכול מתורגם מסובר כתרגום יונתן בן עוזיאל. **מוט**. מעידת רגל :

תהילים פרק-נו

[א] **יונת אלם רחוקים**. על עצמו אמר שהיה רחוק מארץ ישראל אצל אכיש והיו אחיו של גלית מבקשים רשות מאכיש להרגו שנאמר הלא זה דוד מלך הארץ (ש"א כ"ח) והוא היה ביניהם כיונה אלמת : **[ב]** **שאפני**. מצפים לבלעני גלושי"ר בלע"ז, כמו שאפה רוח (ירמיה ב') : **לחם**. לשון מלחמה : **[ג]** **מרום**. הקב"ה שהוא יושב מרום : **[ה]** **באלהים אהלל דברו**. אף בשעה שהוא בא עמי במדת הדין אהלל דברו ואבטח בו : **[ו]** **כל היום דברי יעצבו**. מעציבים אותי רודפי עד שכל דברי פי עצב וצעקה : **[ז]** **יגורו יצפוני**. המה אורבים ולנים במקום שהם מקוים שאני אלך שם ושומרים את עקבי טר"צ בלע"ז, לרגלני ולהוליך רודפי שם, כל זה היה מקובל על רשעי ישראל האורבי לו ומאימתם ברח אצל אכיש : **יגורו**. ילינו : **יצפוני**. יארובו : **כאשר קוו נפשי**. כשהם יודעים ומקווים לי דרך זו ילך : **[ח]** **על און פלט למו**. למצוא הצלה ועושר על דבר עון ורשע, פלט כמו לפלט מצפים שכר מאת שאול על כך : **באף עמים הורד**. באפך הורד אומה זו שאני בתוכם מחכמתם וממחשבותם שאומרים להרגני : **[ט]** **נודי ספרתה**. אתה ידעת מנין המקומות שנדדתי לברוח : **שימה דמעתי בנאדך**. שים דמעתי בנאד שלך ותהא שמורה לפניך : **הלא בספרתך**. במנינך תתננה למנותה עם שאר צרותי, (ומנחם חברו לשון

ספר ממש) : **[יא]** באלהים אהלל, בה' אהלל. על מדת הדין ועל מדת הרחמים אהלל : **[יד]** באור החיים. לשוב לארץ ישראל :

תהילים פרק-נז

[א] למנצח אל תשחת. כך כינה דוד המזמור הזה בשביל שהיה קרוב למות, ויסד מזמור זה לאמר אל תשחת אותי ה' : **[ב]** חנני, חנני. חנני שלא אהרוג ושלא אהרג : **עד יעבור הוות.** עד תעבור הרעה : **[ד]** חרף שאפי. ויושיעני מחרפת שאפי האומר לבלעני, שאפי גולושנטי"מוי בלע"ז : **[ה]** נפשי בתוך לבאם. אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה ואינם מוחים בשאול : **אשכבה לוחטים.** אשכבה בלוחטים אנפנבלוייאני"ץ בלע"ז, בין הזיפים שלוחטים אחר לי הרע : **[ו]** רומה על השמים. הסתלק מן התחתונים שאינם כדי שתשרה שכינתך ביניהם על הארץ תתכבד בזו : **[ז]** כפף נפשי. האויב : **נפלו בתוכה.** סופן ליפול בתוכה, כפף קלי"נא בלע"ז, לשון וזוקף לכל הכפופים (לקמן קמ"ה) : **[ח]** נכון לבי אלהים נכון לבי. נאמן עמך במדת הדין ונאמן עמך במדת הרחמים : **[ט]** עורה כבודי. ולא אישן עד שלש שעות בכבודי כשאר מלכים : **עורה הנבל וכנור.** העירה אותי אתה הנבל וכנור התלוי על מטתי פתוח לצד הצפון וכיון שמגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו ודוד עומד ועוסק בתורה : **אעירה שחר.** אני מעורר את השחר ואין השחר מעוררני :

תהילים פרק-נח

[א] מכתם. שם נעימות שיר : **[ב]** האמנם. לשון אמונה הוא האמנם אלם צדק תדברון וגו', מזמור זה אמר על שבא אל המעגל אשר שאול שוכב שם ולקח את החנית ואת הצפחת והלך לו וקרא הלא תענה אבנר (ש"א כ"ז) כלומר הלא יש לך עתה להוכיח לשאול ולהראותו שעל חנם הוא רודפני שאילו רציתי הרגתיו וכך אמר בשירו האמנם נאלם מפיכם הצדק שהיה לכם לדבר והמישרי שהיה לכם לשפוט הצדק אשר תדברון : **[ג]** אף בלב עולות תפעלון. ולא עוד אלא שבלבכם אתם חורשים רעה לפעול עול : **עולות.** כמו עוולות כאשר יאמר מן שור שוורים, ומעיר עיירים, ושלשים עיירים להם (שופטים י') שהם לשון עיר וקריה : **בארץ חמס ידיכם תפלסון.** בתוך הארץ אתם מכריעים חמס ידיכם עד שהוא שוקל משקל רב, תפלסון קונטערפיי"שץ בלע"ז : **[ד]** זורו רשעים מרחם. ממעי אמם הם נעשים זרים להקב"ה כדרך שעשה עשו ויתרוצצו הבנים בקרבה (בראשית כ"ה) : **זורו.** נזורו כמו שומו שמים (ירמיה ב'),

וימררוהו ורבו (בראשית מ"ט), רומו מעט (איוב כ"ד), כולן לשון נפעלו : **[ה] חמת למו**. ארס יש להם להרוג את הבריות כדמות הנחש : **כמו פתן חרש יאטם אזנו**. הנחש כשהוא מזקין נעשה חרש באזנו אחת ואוטם השנית בעפר שלא ישמע את הלחש כשחבר משביעו שלא יזיק : **[ו] אשר לא ישמע וגו'**. מחובר למקרא שלפניו ואוטם אזנו בשביל שלא ישמע לקול מלחשים : **חובר חברים**. שיודע ללחוש את הנחשים : **[ז] מלתעות**. שנים הפנימיות שקורין מייש"ליש בלע"ז : **[ח] ימאסו**. לעצמם שיהיו נמאסים בעיניהם מדאגה וכמו במים יתהלכו דוגמתו (יחזקאל כ"א) כל ברכים תלכנה מים מדמעות (סא"א) : **ידרוך חציו**. הקב"ה לנגד' כדי שיתמוללו, יתמוללו שיאני"ט פרויאי"יץ בלע"ז : **[ט] שבלול**. יש פותרין לימצ"א בלע"ז. ויש פותרין כמו שבולת מים (לקמן ס"ט) וכפל הלמ"ד כמו מן ימל קצירו (איוב י"ח), ימולל (לקמן צ') : **תמס**. נמס והולך תמס שם דבר הוא, המ"ם יסוד ועיקר הוא והתי"ו בו יסוד נופל כמו תי"ו של תבל עשו (ויקרא כ') : **נפל אשת**. טלפ"א בלע"ז, שאין לה עינים והיא תנשמת דמתרגמינן אשותא כך פירשוהו רבותינו, ויש פותרין נפל של אשה כמו אשת הזמה (יחזקאל כ"ג), ויש תי"ו בלא דבקות כמו (משלי ד') עטרת תפארת תמגנך כמו נפל של אשה שלא חזו הנפלים שמש, וללשון ראשון הוי נפל ואשת כמו ואני ככבש אלוף (ירמיה י"א) שהוא כמו כבש ואלוף, ופי' מנחם וכבש ואלוף הוא שור אף כאן נפל ואשת (צוה להגיה סא"א) : **[י] בטרם יבינו סירותיכם אטד**. אשר בטרם ידעו קוצים רכים שלכם להיות אטדים קשים כלומר עד שלא יגדלו בני הרשעים : **כמו חי כמו חרון**. כלומר בגבורה ובחוזק ובחרון יסערם הקב"ה, חי לשון גבורה : **[יב] ויאמר אדם אך פרי לצדיק**. ואז יאמרו הבריות ודאי יש פירות ותשלום שכר במעשה הצדיקים שנקם הקב"ה נקמתם : **יש אלהים**. דיין שופט רשעים בארץ :

תהילים פרק-נט

[א] אל תשחת. כך קרא שם המזמור על שם שהיה קרוב למות ולהיות נשחת מבקש רחמים על הדבר : **וישמרו את הבית**. כשאמרה להם מיכל חולה הוא (ש"א י"ט) והבריחו בלילה : **[ד] יגורו עלי**. לנוס בביתי לשמרני : **[ה] בלי עון**. לא חטאתי להם : **ויכוננו**. מזומנים להרוג : **[ו] הקיצה לפקד כל הגוים**. ואת הרשעים שפוט כמשפטי הגוים ועליהם אל תחון : **[ז] ישובו לערב וגו'**, הנה יביעון בפיהם. פתרון שני מקראות הללו נופל זה על זה, ישובו לערב לא דים מה שעשו ביום אלא אף לערב ישובו על רעתם לשמור שלא אברח ואצא מן העיר ומה עשו ביום הנה כל היום יביעו בפיהם לרגל עלי אל שאל : **[ח] חרבות בשפתותיהם**. ואומרים בלבם מי שומע : **[ט] ואתה ה'**. אשר תלעג תשחק גם לרשעי הללו : **[י] עוזו אליך אשמרה**. עזו ותקפו של אויבי החזק עלי, אליך

אשמורה ואצפה לעזרני הימנו : **[יא]** יקדמני. יקדים לי עזרתי קודם שתשלוט בי יד שונאי : **יראני בשוררי**. מה שאני תאב לראות : **[יב]** אל **תהרגם**. שאין זו נקמה הנכרת : **פן ישכחו עמי**. כי כל המתים משתכחים אלא הניעמו מנכסיהם שיהיו עניים והיא נקמה שתזכר לאורך ימים : **[יג]** **חטאת**. של פיהם הוא דבר שפתימו ונלכדים בגאונם העניים הנרדפים על ידיהם מפני האלה והכחש שהם מספרים : **[יד]** **כלה**. אותם בחמתך מלך השופט וידעו כי אתה מושל ביעקב : **[טו]** **וישובו לערב**. מחובר למקרא העליון חטאת פימו הם מדברים ביום ולערב הם שבים לארוב אותם שהלשינו עליהם : **[טז]** **המה יניעון לאכול**. כאשר עשו הכלבי כל הלילה אם אינם שבעים שילינו מתוך שבעם וישנו : **[יז]** **ואני**. כשאמלט מהם לבקר אשיר עזך : **[יח]** **עזי אליך**. אליך שאתה עוזי ומעוזי אליך אזמרה :

תהילים פרק-ס

[א] על שושן עדות מכתם לדוד ללמד, (תו' מכתם לשון כתם פז) (שיר השירים ה') דבר חמוד, ורבותינו דרשו על דוד שהיה מנהיג עצמו כמך ותם אפילו במלכותו ואגדה אחרת שהיתה מכתו תמה שנולד מהול ע"כ סא"א) מכתם לדוד על עדותן של סנהדרין שנמשלו לשושנה שנאמר שררך אגן הסהר וגו' (שיר השירים ז') סוגה בשושנים כשנצרך שילמדוהו מה יעשה כשנלחם עם ארם נהרים ושלח את יואב עליהם אמרו לו ליואב ולא מבניו של יעקב אתם היכן היא השבועה שנשבע ללבן עד הגל הזה (בראשית ל"א) ולא היה יודע מה להשיב בא לו אצל דוד אמר לדוד כך אמרו לי בני ארם באו ושאלו את סנהדרין אמרו להם ולא הם עברו תחלה את השבועה שאמר (במדבר כ"ג) מן ארם ינחני בלק מלך מואב ועוד כושן רשעתים (שופטים ג') ארמי היה : **[ב]** **בהצותו**. כמו (במדבר כ"ו) בהצותם על ה' שנלחם בהם על שעזרו לבני עמון : **וישב יואב ויך את אדום וגו'**. שמנה עשר אלף הכתובים במלכים (ש"ב ח') ובדברי הימים א' י"ח) הרג אבישי פעם ראשונה ששת אלפים ויואב שנים עשר אלף כששב מהכות את ארם : **[ג]** **זנחתנו פרצתנו**. כשנפלה אדום בידו צפה ברוח הקדש שעתידים אדומיים למשול בישראל ולגזור בישראל גזרות רעות עמד וביקש רחמים על שעבוד הגליות הרבה צרות סבלנו בימי השופטים מאויבינו סביב : **אנפת**. קצפת עלינו מעתה תשובב רצונך עלינו : **[ד]** **הרעשתה**. ארצנו בכמה גייסות : **פצמתה**. שברת אותה, וראיתי בדברי דונש שהוא לשון ערבי אבל לא פירש אותו וביסודו של רבי משה הדרשן פירשו לשון קריעה וראיה הביא לדבר וקרע לו חלוני (ירמיה כ"ב) מתורגם ופצים אך אני אומר ופצים שתרגם יונתן לשון תקון חלון הוא ככל הפתחים שיש להם פצימין : **רפה שבריה כי מטה**. לשון רפואה אע"פ שכתוב בה"א הרבה תיבות משמשות כן : **כי מטה**. לשון

שפלות : **[ה]** **יין תרעלה**. האוטם את הלב ועוטפו רעל לשון עטיפה הוא כמו והברושים הרעלו, (נחום ב'), ובלשון משנה מדיות רעולות : **[ו]** **נתתה ליראיך נס**. נסיונות של צרות הרבה : **להתנוסס**. להיות מנוסים בהם אם יעמדו ביראתך : **מפני קשט**. לקשט מדותיך בעולם שכשתתן להם הטובה לא ירהרו האומות אחריך אלא יקשטו דיניך ויאמרו יפה היטב להם כי הם עמדו לו בכמה נסיונות : **[ז]** **יחלצון**. ינצלו מרע : **הושיעה ימינך**. אשר השיבות אחור בהתחזק אויביהם עליהם : **וענני**. כי אם תענני יחלצו הם שאני נלחם בשבילם : **[ח]** **אלהים דבר בקדשו**. שיקבץ הגלות וזרעו ימשלו בהם (סא"א), ד"א אלהים דבר בקדשו שאהיה מלך עליהם : **אעלוזה**. בישועתו, בפני אחר מצאתי אלהים דבר בקדשו לעזרני כדכתיב (ש"ב ג) כי ביד דוד עבדי אושיע את עמי ישראל : **אחלקה שכם**. אחלק להם שכם בנכסי אויביהם : **ועמק סוכות אמדד**. סוכות זה איני יודע מאיזה אומה היא לא ידעתי סוכות שבאו לו ישראל כשנסעו ישראל מרעמסס היכן הוא, ובפירושים אחרים מצאתי אחלקה שכם, אחזיר להם נחלת יעקב אביהם, ועמק סוכות אמדד, כשאחלקהו לישראל שכם וסוכות בקצה ארץ כנען היה כמו שמצינו תחלת ביאתו של יעקב לארץ דרך סוכות שכם, ד"א ועמק סוכות אמדד, סוכות לשון צורות ודמיונות כמו שנאמר ואת סכות בנות : **אמדד**. אני מודד את צורתם כמו שנאמר (שם ב ח) שני חבלים להמית ומלא החבל להחיות (סא"א) : **[ט]** **לי גלעד**. למלוך עליהם : **מחקקי**. שרים שלי מחוקק לי שררה שמחוקק ושולח ספרים ומצוה כמו (בראשי מ"ט) לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו (סא"א) : **[י]** **מואב סיר רחצי**. אשתמש בהם כסיר של נחושת המוכן לרחוץ בו : **נעלי**. מסגר שלי : **עלי פלשת התרועעי**. התחברי על ממשלתי להיות משועבדים לי כי גת מארץ פלשתים וכן עזה שכבשן דוד : **[יא]** **מי יובלני עיר מצור**. או לעיר מבצר לכבוש את בצרה אם לא אתה תעזור אותי על מבצרי אדום מי יובילני ומי ינחני עליהם, בפירושים אחרים מצאתי כן על מבצרי אדום אשר נחיתי עתה עליהם : **[יב]** **ולא תצא**. ואינך יוצא : **[יד]** **יבוס**. ירמוס :

תהילים פרק-סא

[ג] **מקצה הארץ**. אף ע"פ שאני רחוק מאנשי שאני משלח על אויבי למלחמה : **אליך אקרא בעטף לבי**. עליהם ועל מה אני קורא לך שתנחני בצור שהוא רם וחזק ממני : **[ה]** **אגורה באהלך עולמים**. זכני בעה"ז ובעולם הבא : **[ו]** **נתת ירושת יראי שמך**. החזרת ערי ירושתם על ידי : **[ז]** **ימים על ימי מלך תוסיף**. אם נגזר עלי למות בחור הוסיף ימים על ימי עד ששנותי יהיו שבעים שנה כמו שני דור ודור : **[ח]** **ישב**. המלך לעולם לפני אלהים : **חסד ואמת**. שהוא עוסק בהם יהיו מזומנים לנצרו

: מן. הזמנה כמו (יונה ד') וימן ה' קקיון : **[ט]** **כן אזמרה**. כמו שתטיב לי
כן אזמרה שמך להיותי משלם נדרי יום יום :

תהילים פרק-סב

[א] **על ידותון**. שם כלי שיר ומדרש אגדה על הדתות ועל הדינין הנגזרים
על ישראל מאויביהם : **[ב]** **דומיה נפשי**. מצפה נפשי כמו דום לה'
והתחולל לו (לעיל ל"ז) : **[ג]** **לא אמוט רבה**. מטות גדולות, ומדרש אגדה
רבה גיהנם : **[ד]** **תהותתו**. מנחם פ"י מגזרת התיו לאכלה (ירמיה י"ב),
ויתא ראשי עם, (דברים ל"ג), עד אנה תאספו על איש, ולי"נ שיש לפותרו
לשון הוות ויהא ה"א ות"ו שורש כאשר יאמר מן מת מות, כך נאמר מן
יסוד הת הות ולשון רבים הוות והוא לשון מחשבת שבר ותרמית, ויש
מפרשין תהותתו כמו תאריכו לשונכם על בני אדם ברע ודימוה ל"י הערב
כשמרבה בדברים (סא"א) : **כקיר נטוי**. המוכן ליפול על בני אדם :
[ה] **משאתו**. לפי שאתם יגורים מן בני אדם שמא ימלוך וישלם גמולכם
יעצתם להדיח עליו הרעה : **בפיו**. של כל אחד ואחד מהם יברכו :
ובקרבים. ובמחשבותם יקללו סלה : **[ו]** **אך הבל בני אדם**. ואל תיראו
מהם מאחר שהקב"ה מחסה לנו בעת צרה סלה. **במאזנים לעלות**. אם
באו לעלות במאזנים והבליהם שוים כן פשוטו, ומדרשו לענין הזוגות :
[ז] **חיל כי ינוב**. אם תראו רשעים שממונם מצליח וגדל אל תשיתו לב
: **חיל**. ממון : **ינוב**. יצמח לשון תנובה : **[ח]** **אחת דבר אלהים**. ששמעתי
מתוכה שתים ומה הן שתים כי עז לך לשלם לאיש כמעשהו, והשני כי לך
ה' החסד ומאיזה דבור שמענו מדבור שני של י' הדברות שמענו ממנו
שהקב"ה פוקד עון ונוצר חסד שנאמר בו (שמות כ') פוקד עון אבות וגו'
לכך בטוח אני שישלם שכר טוב לצדיקים ופורענות לרשעים, זו למדתי
מיסודו של ר' משה הדרשן, ורבותינו דרשוהו בזכור ושמור בדבור אחד
נאמרו : **[ט]** **ולך אדני חסד**. ומהו החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו
ולא מעשהו ממש אלא מקצתו כענין שנאמר (עזרא ט') כי אתה אלהינו
חשכת למטה מעונינו כך נדרש באגדת תהלים, ויש לפותרו עוד ולך ה'
חסד כי יש בידך לשלם לאיש כמעשהו :

תהילים פרק-סג

[א] **במדבר יהודה**. בורח מפני שאול : **[ב]** **אשחרך**. אבקש ואדרוש לך
כמו ושחרתני ואינני (איוב ז'), אם אתה תשחר אל אל (שם ח') : **צמאה**
לך נפשי. צמא ותאב אני לבוא אליך בבית תפלתך : **כמה לך בשרי**. לשון

תאווה ואין לו דמיון : בארץ ציה. במדבר : **[ג]** כן בקדש חזיתך וגו'. כמו כאשר צמאתי לראות עוזך וכבודך כדרך שחזיתך במקדש משכן שילה תשבע נפשי במראות עזך וכבודך : **[ה]** כן אברכך בחיי. כמו אז כי אז מתרגמינן ובכן, כלומר אז כשאבא לפניך אברכך כל ימי חיי : בשמך אשא כפי. להתפלל ולהלל : **[ו]** ושפתי רננות. לשונות של רננות כמו (בראשית י"א) ויהי כל הארץ שפה אחת דמתרגמינן לישנא חד : **[ז]** על יצועי. כשאני שוכב על משכבי אני זוכר אהבתך : באשמורות. הלילה : אהגה בך. אחשב בך : **[ט]** בי תמכה ימינך. שלא אפול : **[י]** והמה. אויבי : לשואה יבקשו נפשי. באים עלי במארב ביום אפילה שלא ארגיש בהם : יבאו בתחתיות הארץ. במקום שפל שאול ושוחה יבאו ויפלו : **[יא]** יגירוהו על ידי חרב. יבואו על רודפי אויבים ויגירוהו כל אחד מהם ע"י חרב שימיתו אותו ומקרא קצר הוא זה שלא פ"י מי יגירוהו, יגירוהו לשון גרירה כמו מוגרים במורד (מיכה א') פרץ נחל מעם גר (איוב כ"ח). (מצאתי, מנת שועלים. ישובם חרב שועלים ילכו בו) : **[יב]** והמלך ישמח. על עצמו היה אומר שהרי כבר היה נמשח : יתהלל כל הנשבע בו. כשיראו שתושיעני יתהללו ויתפארו כל הדבקי' בך ונשבעים בשמך : כי יסכר. יסתם כמו ויסכרו כל מעינות תהום רבה (בראשית ח') :

תהילים פרק-סד

[ב] שמע אלהים קולי בשיחי. מזמור זה דרשוהו בעלי אגדת תהלים על דניאל שהושלך לגוב אריות ויפה נופל כל לשון המזמור על האגדה צפה דוד ברוח הקדש כל המאורע לו והתפלל עליו שדניאל מזרעו היה, כמו שנאמר לחזקיה (ישעיה ל"ט) ומבניך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה : מפחד אויב. אלו האחשדרפנים שנתיעצו עליו שנאמר (דניאל ו') אדין סרכיא ואחשדרפניא הוּו בעין עלה להשכחה לדניאל : **[ג]** מרגשת פעלי און. שהם מתרגשים לבקש לי עלילות מות כדכתיב ארגישו על מלכא וגו' (שם) : **[ד]** דרכו חצם. הוא לשונם הרע : **[ה]** לירות במסתרים תם. יורוהו בחציהם : **[ו]** יספרו לטמון מוקשים. ידברו אל המלך בערמה דברים טמונים שאפילו המלך לא הבין למה היו עושין כך והם היו מתכוונים לטמון לדניאל מוקשים להלכד בהם שאמרו לדריוש אתיעטו כל סרכי מלכותא וגו' לקיימא קיים מלכא וגו' (שם) שלא יתפלל שום אדם תפלתו לפני שום אלוה חוץ ממך עד שלשים יום : **[ז]** יחפשו עולות. מבקשים עלילות כמו שנאמר (שם) הוּו בעין עילה השכחה לדניאל. טמנו. בלבם ולא גילו דעתם את חפש העלילה המחופש על ידם וקרוב מחשבותם עומק לבם : וקרוב איש. איש מהם כל אחד ואחד טמן מחשבתו : **[ח]** ויורם אלהים. ירה אותם לגוב האריות כדכתיב (שם) ואמר מלכא והיתיו לגבריא אליך די אכלו קרצוהי די דניאל ולגוב אריותא רמו וגו' : **[ט]** וכשילהו עלימו

לשונם. הכשלוך שדימו להכשילו עלימו נהפך לשונם : **יתנוזדו.** בראשם להניע ראש ולשחוק עליהם כל ראה במ : **[יא] ישמח צדיק.** דניאל : **ויתהללו כל ישרי לב.** יתפארו על יושר לבם וישתבחו בעצמם כי בטוחים הם שהקב"ה בעזרתם :

תהילים פרק-סה

[ב] לך דמיה תהלה. השתיקה תהלה לך לפי שאין קץ לשבחך והמרבה בשבח אינו אלא גורע : **אלהים בציון.** אלהים השוכן בציון, (מצאתי שימו כבוד תהלתו, לא יותר מדאי, אך דומיה תהלה וכמדומה הללוהו באימה בלשון הללויה שם בן שתי אותיות מתורגם דחילא עזי וזמרת יה (לקמן קי"ח) ויד על כס יה (שמות י"ז) ולשון וגילו ברעדה דומה לזה) ד"א לך דומיה תהלה אלהים בציון את אשר דוממת והחרשת על מה שעשה אויביך בציון תהלה היה לך שהיכולת בידך להנקם ואתה מאריך אף : **[ד] דברי עונות גברו מני.** ואין אנו יכולים להספיק לסדר כולם לפניך לפי שהם רב אלא בכלל אחד אנו מתפללים לפניך שפשעינו אתה תכפרם : **[ה] אשרי.** מי אשר תבחר ותקרב אשר ישכן בחצריך : **נשבעה בטוב.** שבביתך ומקדושת היכלך ששכינתך שורה שם : **[ו] נוראות בצדק תעננו.** בצדקתך תעננו לעשות נוראות בגוים : **מבטח.** אתה ומנוס לכל יושבי קצות ארץ מקצה הארץ ועד קצהו : **ויס רחוקים.** אפילו לרחוקים שבים אתה מבטח שבכל מקום ממשלתך : **[ז] מכין הרים בכחו.** שמצמיח ההרים שהם קשים בכחו ומזמן ומכין בהן מזונות ומכין מטר כדכתיב (לקמן קמז) המכין לארץ מטר המצמיח הרים : **נאזר בגבורה.** לפי שבא להזכיר גבורת גשמים אמר נאזר בגבורה : **[ח] משביח.** משפיל, וכן וחכם באחור ישבחנה (משלי כ"ט) בשוא גליו אתה תשבחם (לקמן פ"ט) : **[ט] מוצאי בקר וערב תרנין.** לך את הבריות יושבי הקצוות בבקר אומרים ברוך יוצר המאורות ובערב ברוך המעריב ערבים : **[י] פקדת הארץ.** כשאתה חפץ להטיב אתה פוקד את הארץ ומשקה אותה : **רבת תעשרנה.** הרבה אתה מעשרה מפלג שלך שהוא מלא מים ותכין בו דגנם של יושבי קצוות כי בכך אתה מכין אותם : **[יא] תלמיה.** הן שורות המחרישה : **רוה.** כמו לרוה : **נחת גדודיה.** כמו לנחת גדודיה להניח לגדודיה לעשות נחת לבריות אתה תמוגגנה ברביבים של מטר : **תמוגגנה.** לשון המסה : **[יב] עטרת.** שנת טובתך, ע"י הגשמים אתה מעטר בכל טוב את השנה שאתה חפץ להטיב. **ומעגליך.** הם השמים שהם אבק רגליך : **ירעפון.** יטפון : **דשן.** שומן : **[יג] ירעפו.** השמים בנאות המדבר : **[יד] לבשו כרים הצאן.** יתלבשו השרון והערבה מן הצאן הבאים לרעות הדשא אשר הצמיח המטר : **ועמקים יעטפו בר.** ע"י המטר יהיו מעוטפים העמקים בתבואה ואז יתרועעו הבריות תרועת שמחה וישירו מרוב הברכה :

תהילים פרק-סו

[ב] זמרו כבוד שמו. זמרו בכבוד שמו אי"נ ספרו כבוד שמו בזמר ושיר :
[ג] מה נורא. כל אחד ממעשיך : ברוב עוזך. כשאתה מראה לעולם עוזך
על ידי דבר או חרב או רעב או ברקים : אויביך. הרשעים מרוב פחד
מודים על כחש ועבירות שבידם (ע"כ התוס') : **[ה]** נורא עלילה. יראוי
על בני אדם פן ימצא להם פשע כי כל מעשיהם גלויים לך : **[ו]** הפך ים
ליבשה. ים סוף : שם נשמחה בו. מצאתי שם היה דבר שהיה נשמח בו
כלומר שראה הים את הקב"ה : **[ז]** אל ירומו. אל תהי ידם רמה :
[ח] ברכו עמים אלהינו. על נפלאותיו שהוא שם נפשנו בחיים בגלות
ואינכם יכולים להשמיד אותנו : **[י]** כי בחנתנו. בצרה בגולה : צרפתנו.
להסיר הסיגים ממנו שנשוב בתשובה לפניך כמו שצורפים הכסף להסיר
הסיגים ממנו : **[יא]** הבאתנו במצודה. במקום צר כמו במאסר : מועקה.
לשון מסגר וכל המעיק והמציק כמוהו : **[יב]** הרכבת אנוש לראשינו.
מלכי כל אומה ואומה : **[יג]** אבוא ביתך. בבנותך בית המקדש נשלם
נדרינו שנדרנו בגולה : **[טו]** מיחים. שמנים לשון מוח : **[טז]** כל יראי
אלהים. הם הגרי' שיתגיירו : **[יז]** אליו פי קראתי. כשהיינו בגולה
קראנוהו וספרנו רוממותיו בלשונו : ורומם. כמו ונתרומם, מצאתי בפי
קראתי אליו ורומם שם מלה רוממות שלו מוכן תחת לשוני להוציאו בפה
כמו (איוב כ) יכחידנה תחת לשוני : **[יח]** און אם ראיתי וגו'. לא פעל עמנו
כחטאתינו עשה עמנו כלא רואה ולא שומע און שבלבנו : **[יט]** אכן.
באמת יש לדעת : **[כ]** אשר לא הסיר תפלת. מלפניו וחסדו לא הסיר
מאתי :

תהילים פרק-סז

[ב] יאר פניו. להראות פנים שוחקות לתת טל ומטר : **[ג]** לדעת בארץ
דרכך. להודיע שמדתך להטיב לעמך ועל זה יודוך וישמחו וירננו לאמים
: **[ה]** כי תשפוט עמים מישור. לזכות : תנחם. תנהגם בדרך המישור ועל
זאת יודוך עמים כולם : **[ז]** ארץ נתנה יבולה. וגם אל הארץ שנתנה
יבולה ועל אשר יברכנו השם (סא"א) : **[ח]** וייראו אותו כל אפסי ארץ.
שיאמרו ראו אלו שהיו יראי השם איך ברכם וגדלם :

תהילים פרק-סח

[ב] יקום אלהים יפוצו אויביו. עמלק וכיוצא בו : **[ג]** כהנדוף. כהתנדף כאשר יתנדף העשן כן תנדפם : מפני אלהים. מפני הארון בימי משה ובנוחה יאמר שובה ה' וגוי' (במדבר י') : **[ד]** וישישו בשמחה. וזהו המשוש וכן יאמרו שירו לאלהים וגוי' : **[ה]** סולו. לשון שבח וכן לא תסלה בכתם (איוב כ"ח) המסולאים בפז (איכה ד') : ביה שמו. בשם י"ה שהוא ל' יראה כדמתרגמינן דחילא עזי וזמרת יה (לקמן קי"ח) וכן כי יד על כס יה (שמות יז) בתרגום וכן כי ביה ה' (ישעיה כ"ו) ארי בכן תתפרקון במימרא דחילא ה' ותקיף עלמא אומר המשורר שבחו לפניו וגורו מפניו ועלזו וזהו דוגמת האמור במקום אחר וגילו ברעדה (לעיל ב') : **[ו]** אבי יתומים. זהו השבח שתשבחו לפניו כל הענין עד סוף כל המזמור אבי יתומים שנעשה אב לישראל שהם יתומי כמו שנאמר (איכה ה') יתומים היינו ואין אב : ודין אלמנות. שעשה משפטה של ירושלים שנאמר בה היתה כאלמנה (שם א') : **[ז]** מושיב יחידים ביתה. ישראל שהיו מפוזרין כנסם יחד איש איש מנדחו והושיבם בית שלם וכנסיה שלימה : מוציא אסירים בכושרות. הוציא את ישראל ממצרים בחדש שהוא כשר להולכי דרכים לא חמה ולא צנה : אך סוררים. מצרים : שכנו צחיחה. ונשארה ארצם ציה וצמאה, (מצאתי) : **[ח]** בצעדך. כשצעדת בצעדך בצעד שלך : סלה. שם הראיתיני זה דרכך לעולם לכל צרה גאולה : **[ט]** זה סיני. גם הוא רעש מפני ה' אלהי ישראל : **[י]** גשם נדבות תניף. עוד זאת עשית לנו אם הוצרכנו לגשמים הניפות והטלת עלינו תמיד גשמי נדבה וברכה : נחלתך ונלאה אתה כוננתה. כשהיתה נחלת ארצך נלאה וצמאה למטר אתה כוננת אותה, (מצאתי) נחלתך ונלאה הקרויה נחלתך והיא נלאה כלוי פעמים שהיא כך : **[יא]** חיתך ישבו בה. עדתך ישבו בה כמו ויאספו פלשתים את מחניהם לחיה (ש"ב כ"ג) ד"א חיתך, כנסת ישראל קרויה בהמתו וחיתו של הקב"ה : תכין בטובתך. כשיצאו ממצרים הסיבותם במדבר ארבעים שנה לפי שעמדו כנעניים וגדעו את האילנות ובתוך כך שעכבו במדבר עמדו ותקנו הכל : **[יב]** אד' יתן אומר המבשרות וגוי'. אומר מאמר עוד הוא ישאג בקול להשמיע צבאות הגוים הרבים ומהו האומר : **[יג]** מלכי צבאות הגוים ידדון ידדון. יתנדו וישלכו מתוך א"י וכנסת ישראל שהיא נות בית תחלק את שללם כמו שנאמר והי' סחרה ואתננה קדש וגומר (ישע"י כ"ג) : **[יד]** אם תשכבון בין שפתים וגוי'. כל זה האומר יאמר להם אם אתם שכבתם בין תחומיכי והתענגתם בתענוגים זאת יונתי כנסייתי כנפיה נחפה בכסף ומהו הכסף והחרוץ בפרש שדי וגוי' כשפירש הקב"ה לפניהם תורתו אשר המלכים נשלגים ומתלבנים בה בארץ צלמות וחשך אז נחפו כנפיה (כנפי יונה) בכספה וחמדתה של תורה ומצות. כנפי יונה. פלומ"א בלעז : ואברותיה. כנפיה שעופפת בהן : בירקרק חרוץ. פתר דונש בן לברט החרוץ הוא זהב ולכך נתנו המשורר אצל הכסף וירקרק החרוץ הוא הזהב אשר יובא מארץ החוילה ומארץ כוש זהב טוב מאד מאד לא הוא ירוק ולא הוא אדום ולכך קראו ירקרק כמו (ויקרא י"ג) לבן אדמדם שאינו לא לבן ולא אדום

לכך נכפל ירקרק אדמדם : **[טו] בפרש**. לשון ופרשו את השמלה (דברים כ"ב) בוררין את הדבר כשמלה חדשה. **מלכים**. אלו ת"ח כמו שנאמר (משלי ח') בי מלכים ימלוכו : **[טז] הר אלהים הר בשן**. והיכן פירשה בהר סיני שהוא הר אלהים סמוך לבשן בעבר הירדן : **הר גבנונים**. הר המיוחד שבהרים : **גבנונים**. לשון הרים על שם גובהם כמו (יחזקאל ט"ז) ותבני לך גב כל דבר גבוה קרוי גב : **[יז] למה תרצדון הרים גבנונים**. כל זה מוסב על ה' יתן אומר עוד יאמר להם למה תרצדון הרים גבנונים למה תארובון אתם ההרים גבנונים הגבוהים להשחית את ההר אשר חמד אלהים לשבתו לשרות עליו שכינה הוא הר הבית אף הוא לנצח ישכון שם קדושתו קדושת עולם משנבחר לשבתו לא שרתה שכינה במקום אחר, ראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן רצד הוא מארב בלי ערבי, אבל מנחם פירש תרצדון כמו תרקדון אף אותו לשון נופל על השיטה הזאת : **[יח] רכב אלהים וגו'**. עוד זה מוסב על ה' יתן אומר להזכיר חבת עמו אף כשנגלה רכב אלהים רבותים של אלפים שנאנים שנונים מלאכים חדים וה' היה ביניהם בסיני בקודש אף שם : **[יט] עלית**. אתה נגיד עמו משה בן עמרם למרום, שבית שבי את התורה, ולקחת מתנות מן העליונים ולתתם לבני אדם : **ואף סוררים לשכון יה אלהים**. אף עוד גרמת ששכון הקב"ה במשכון בתוך עם שהיו סוררים וממרים ומקציפים אותו : **[כ] ברוך אד' וגו'**. זה מן השיר האמור למעלה שירו לאלהים : **יעמס לנו**. יתן לנו ישועה רבה מכל עומס ככל אשר נוכל שאת, (מצאתי יום יום יעמס לנו כל הימים כן נוהג בנו לכל צרה ישועה) : **[כא] האל לנו אל למושעות**. אל מושיע הוא לנו ולפניו יש הרבה תוצאות מיני מות תוצאות דרכים אל המות אך לא עלינו הוא נותנם אבל ימחץ בהם ראש אויביו : **[כב] קדקד שער**. קדקדו של עשו שהוא איש שעיר המתהלך תמיד באשמיו (ואינו חוזר מרעתו) : **[כג] אמר ה' מבשן אשיב**. כי כן הבטיח להשיב אותנו מתוך אבירי בשן ומאיי הים : **[כד] למען תמחץ**. רגלינו : **בדם**. כשימחץ את ראש האויב תהא רגלינו בוקעת בדמם תמחץ לשון בוקע בתוך הדם כמו (שופטי' ה) מחצה וחלפה רקתו כמו בקעה ולי משנה הוא והיו עולי רגלים בוקעים עד ארכבותיהם בדם ד"א תמחץ שם כלי ששואבין בו יין מן הבור מחץ שמו במסכת ע"ג : מאויבים מדם האויבים : **מנהו**. תהיה פרנסתו כדאמרינן מאי משמע דמן לישנא דמזוני הוא דכתיב (דניאל א') אשר מנה את מאכלכם וגומר : **[כה] ראו הליכותיך אלהים**. כלומר לאלו נאה לך להושיי שכשראו הליכותיך בקדושתך בים קדמו שרים לשורר לפניך שירת הים ואחריהם באו הנוגנים אלו המלאכים : **[כו] בתוך עלמות תופפות**. בתוך מרים ונערותיה אשר לקחה התוף בידה ואמרו בשבחם : **[כז] במקהלות ברכו אלהים אד' ממקור ישראל**. אף עוברים ממעי אמן אמרו שירה : **[כח] שם בנימין**. הצעיר נעשה רודה עליהם : **רודם**. כמו רודם בקמ"ץ משה זכה להיות מלך לפי שירד תחלה לים וכן אמר לו שמואל לשאול (ש"א ט"ו) הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה ותרגמו יונתן שבטא דבנימן עבר בימא בריש כל שאר שבטיא : **שרי יהודה רגמתם**. מתקנאים בהם וזורקין בהם אבנים וכן שרי זבולון ונפתלי וכן אמר לו צוה אלהיך עזך

(סא"א), ד"א (רגמתם רקמתם לבושן בגדי וכו') רקמתם לשון ארגמן, כך חברו מנחם : **[כט] עוזה אלהים וגו'**. עכשיו חוזר המשורר לתפלתו שהתפלל יקום אלהים ויפוצו אויביו עוזה אלהים והתגבר אשר כל אלה פעלת לנו : **[ל] מהיכלך על ירושלים**. וממה שיראו המלכים כבוד היכלך אשר על ירושלים יובילו לך דורון ושי : **[לא] גער חית קנה**. זה עמלק שנמשל כחית יער הדר בין הקנים : **עדת אבירים בעגלי עמים**. עם ששמנו ועשתו כפרים אבירים בתוך שאר האומות שאינם אלא כעגלים לנגדם. **מתרפס ברצי כסף**. אינם מתרציי לכל אדם אלא א"כ מרצה להם מעות : **בזר עמים**. פזרו את השבטים כד"א (דברים ל"ג) אף חובב עמים ותמיד קרבות יחפצון, חפצים להלחם בנו : **[לב] יאתיו חשמנים**. ואז כשתחריב את עמלק ויקום מלך המשיח יביאו לך דורונו ממצריי ומכוש, ומנחם פתר משמנים שם מדינה יושבי חשמונה והפותרים פותרין אותו ל' דורון : **[לג] שירו לאלהים**. שהראם גדלו וגאל את עמו : **[לד] הן יתן**. הן נותן : **[לו] נורא אלהים ממקדשיך**. ממה שהחרבתו אתה יראוי אם למקדשו לא נשא פנים קל וחומר לרשעים ומדרש אגדה אל תקרי ממקדשיך אלא ממקודשיך, שכשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתירא ומתעלה ומתקלס, וכן הוא אומר בקרובי אקדש (ויקרא י"י) ונקדש בכבודי (שמות כ"ט) במיתת שני בני אהרן, ורבותינו דרשו כל המזמור עד ברוך ה' יום יום על מתן תורה וגשם נדבות במתן תורה וחיתך ישבו בה, ואני אין לבי מתיישב לאמן לשון ישבו בה בל' נתיישבו בתורה וההר חמד אלהים לשבתו אין מתיישב לדרשו על הר סיני שהרי לא לשבתו חמדו ולא לשכון בו לנצח וכאן כתיב ישכון לנצח וכן מלכי צבאות פירשו כמו מלאכי צבאות ואין זה לשון המקרא :

תהילים פרק-סט

[א] על שושנים. על ישראל שהם כשושנה בין החוחים שהחוחים מנקבין אותם והתפלל עליהם : **[ב] כי באו מים**. האומות : **[ג] ביון מצולה**. בבוע טיט של מצולה : **ושבולת**. הוא שטף חוזק הנהר פי"ל בלע"ז : **[ד] נחר**. יבש כמו (איוב ל') חרה מני חורב : **כלו עיני**. כל תוחלת ממושכה קרויה כליון עינים כמו (דברים כ"ח) וכלות אליהם כל היום, מכלות עינים (ויקרא כ"ו) ועיני רשעים תכלינה (איוב י"א) : **[ה] אויבי שקר**. שונאים אותי על שקר שאין אני רודף אחר שקר שלהם לתפוש טעותם : **אז אשיב**. כשהם נאספים עלי אני משחד אותם בממון מה שלא גזלתי מהם : **[ז] אל יבשו בי קויך**. אל תניחני בידם פן יבושו קויך במה שמאורע בי ויאמרו הלא כך אירע למי שהיה מקוה להקב"ה : **[ט] לאחי**. לעשו : **[י] קנאת ביתך**. ראו החבה שנהגת בנו בעוד ביתך קיים ונתקנאו בי : **[יא] ואבכה בצום נפשי**. בתעניתי : **ותהי לחרפות לי**. מה שאני בוכה ומתענה לפניך הם מתלוצצים עלי : **[יג] ונגינות**. בי לשותי שכר (סא"א)

[יד] ואני תפלתי לך ה'. יהי עת תפלתי עת רצון : **[טז]** ואל תאטר. ואל תסגור עלי : באר. צרה נכריה זו את פיה לבלעני. תאטר. כמו אטר יד ימינו (שופטים ג') סגור יד ימינו שאינו משתמש בה : **[יט]** קרבה אל נפשי. (קרב אלי) : גאלה. גאול אותה : **[כא]** ואנושה. ואאנש ואחלה כמו (מיכה א') כי אנושה מכותיה וכמו (ש"ב י"ב) ויאנש הילד דבת שבע, וא"ת היאך האל"ף זו משמשת שורש ומשמשת שימוש המיסב הדיבור אל המדבר כן דרך תיבה שתחלתה אל"ף כגון (מלאכי א') ואהב את יעקב אני אהבי אהב (משלי ח') הרי הוא כמו ואאהב, וכן (צפניה א') אסף אסף כמו אאסף. לנוד. שיבואו לי אוהבים לנוד לי ולנחמני : **[כב]** בברותי. בסעודתי כמו תבא נא תמר אחותי ואברה מידה (שמואל ב י"ג) : ראש. מרה : **[כג]** ולשלומים. כשיקוו לשלום יהפך שלומם למוקש : **[כז]** כי את העם הזה אשר אתה הכית : רדפו אתה קצפת מעט והם עזרו לרעה : ואל מכאוב חלליך יספרו. דבריהם לבוא בעצה נשחיתם בהיותם כאבים : **[לב]** ותיטב. הלולי לה' : משור פר. הוא שור שהקריב אדם הראשון שנברא בקומתו וביום שנקרא שור בו ביום הביאו שהשור בן יומו קרוי שור שנאמר (ויקרא כ"ב) שור או כשב או עז כי יולד, בו ביום נדמה לפר שהוא בן שלש : מקרן מפריס. קרנותיו קדמו לפרסותיו שהרי בקומתו ובקרניו נברא וראשו יצא מן הארץ תחלה כדרך כל הנוולדים הוציאתן הארץ נמצאו קרניו קדמו לרגליו :

תהילים פרק-ע

[א] לדוד להזכיר. ל' תפלה הוא, כמו ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר (לעיל כ'), וכן בדברי הימים להזכיר ולהודות לה' ובמדרש תהלים ראיתי משל למלך שכעס על צאנו וסתר את הדיר והוציא את הצאן ואת הרועה אחר זמן החזיר את הצאן ובנה את הדיר ולא הזכיר את הרועה אמר הרועה הרי הצאן מוחזר והדיר בנוי ואני איני נזכר כך למעלה מן הענין נאמר כי אלהים יושיע ציון וגוי ואוהבי שמו ישכנו בה הרי הדיר בנוי והצאן כנוס והרועה (זה דוד) לא נזכר לכך נאמר לדוד להזכיר אלהים להצילני : **[ד]** ישובו על עקב בשתם. מדה במדה כמו שעשו לי : על עקב. באותו מעגל עצמו אנציש"טראציש בלע"ז : האומרים. עלי : האח האח. ל' חדוה בראותו באויבו כרצונו : **[ו]** חושה לי. לעזרה :

תהילים פרק-עא

[ג] **לבוא תמיד**. באותו מעון, להנצל בתוכו מן הרודף : **צוית להושיעני**. פעמים רבות הושעתני על ידי שלוחיך : **[ד]** **וחומץ**. כמו חומס וכן (ישעיה א') אשרו חמוץ, נגזל : **[ו]** **אתה גוזי**. אתה מוציא ומעבירי כמו (במדבר יא) ויגז שלום, כי גז חיש ונעופה (לקמן צ') : **[ז]** **כמופת הייתי לרבים**. רבים ראו צרותי ודאגו פן יקראם דוגמת צרתי פן אהיה להם לאות כאשר הוקרה לזה כן יקרה לנו כענין שנאמר (יחזקאל כ"ד) והיה יחזקאל לכם למופת : **[ט]** **לעת זקנה**. אם זקנתי בחטאים כלומר שחטאתי הרבה : **[י]** **כי אמרו אויבי לי**. אמרו אויבי עלי ונועצו יחדו לאמר אלהים עזבו אין אנו נענשין עליו שכבר נכשל בעבירה : **[יב]** **ואני תמיד איחל**. לישועתך וכשתושיעני אוסיף על תהלתך : **[טו]** **לא ידעתי ספורות**. של צדקות והתשועות שעשית עמי : **[טז]** **אבוא**. להודות ולהלל בגבורתך : **[יז]** **ועד הנה**. עד היום במה שעבר עלי : **ועד זקנה ושיבה**. לכשאגיע לששים ושבעים אל תעזבני (סא"א) : **[יח]** **לכל יבוא גבורתך**. לכל אשר יבוא אצלי אגיד גבורתך : **[יט]** **וצדקתך אלהים**. אשר היא עד מרום, שני המקראות מחוברים עם אגיד זרועך לדור : **[כג]** **תרננה שפתי**. עם זמר קול הכנור כשאזמרה לך בכנור :

תהילים פרק-עב

[א] **לשלמה**. על שלמה בנו התפלל תפלה זו שצפה ברה"ק שהוא עתיד לשאול מאת הקב"ה לב להבין לשמוע משפט : **משפטיך**. חכמת דינך שצוית בתורה : **וצדקתך**. לצדק את הדין, מלך ובן מלך שניהם בשלמה אמורים, דבר אחר משפטיך למלך תן היסורין יהו כלים בי והצדקה עשה לבני שיהיה שלום בימיו : **[ג]** **ישאו הרים**. בימיו : **שלום לעם**. ומהו השלום שההרים נושאים כשהן עושין פירות אין עין הבריות צרה וקורא איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה : **וגבעות בצדקה**. וגבעות ישאו להם שלום ע"י הצדקה שיעשו : **[ה]** **ייראוך עם שמש**. ממני ילמדו ישראל ליראה אותך כל ימי השמש והירח לדור דורים : **ולפני ירח**. בעוד הירח קיים והם לפניו והרבה יש בלשון משנה בפני הבית ושלא בפני הבית : **[ו]** **ירד כמטר על גז**. ירד דברו בתוך עמך ובלבם כמטר היורד על ירק הגזוז שהוא צריך לגשמים לאחר שגזזהו כענין שנאמי (עמוס ז') והנה לקש אחר גזי המלך : **זרזיף ארץ**. לשון טיפים הוא בלשון ארמי במסכת יומא הוא מטו זרזיפי דמיא : **[ז]** **יפרח בימיו צדיק**. ישראל : **ורוב שלום**. יפרח בימיו ויהי שלום זה ארוך עד לעולם, וכל תפלה זו נתקיימה חוץ מדבר הזה לפי ששלמה חטא לפיכך לא נמשכה מלכותו שהמלכות נמסרה לדוד על תנאי אם ישמרו בניך את דרכי (ס"א דרכם) וישראל פרחו בימיו שנאמר (מ"א ד') יהודה וישראל רבים כחול וגוי רוב שלום היה שנאמר וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו כל ימי שלמה : **[ח]** **וירד מים עד ים**. כל אי"י מים סוף ועד ים פלשתים : **ומנהר עד אפסי**

ארץ. כי הוא רודה בכל עבר הנהר וגומר (שם) : **[ט] ציים**. כתות של שדים כדמתרגם וצים מיד כתים (במדבר כ"ד) וסיען יסתחרן מרומאי : **[י] מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו**. כי אני תרשיש למלך בים עם אני חירם אחת לשלש שנים תבא אני תרשיש וגוי (מ"א י') : **מלכי שבא**. מלכת שבא : **אשכר**. דורון : **[יא] כל גוים יעבדוהו**. וכל הארץ מביאים מנחה לשלמה והמה מביאין איש מנחתו (שם ד') : **[יד] מתוך ומחמס**. ממכות ומגזל מצאתי מתוך ל' תוך תוכות בעלי מזמות חורשי און כמו איש תככים (משלי כ"ח) : **יגאל נפשם**. ע"י משפט וצדקה שיעשה בהם : **[טו] ויחי**. שלמה : **ויתן לו**. הקב"ה מזהב שבא, וכן היתה גם עושר גם כבוד אשר לא היה כמוך וגומר (מ"א ג') : **ויתפלל בעדו תמיד וגו'**. היא התפלה היא הברכה כשהקב"ה אומר לאדם ברוך תהיה ל' תפלה הוא : **[טז] פסת בר**. ל' פסיון תוספת ורבו, ורבותינו פירשוהו לשון גלוסקאות לימות המשיח וכל המזמור במלך המשיח, ד"א פסת בר ל' רצון כמו פייס שהבריות מתפייסין ומתרצין מאת המקום כשנותן שובע בעולם : **ירעש כלבנון פרו**. חטין גסין כפירות האילן ככליות של שור הגדול שהיה בימי שמעון בן שטח : **ויציצו**. ישראל : **מעיר**. מתוך ירושלים כעשב הארץ : **[יז] יהי שמו**. של שלמה נזכר לעולם בעושרו ובחכמתו : **לפני שמש ינון שמו**. כל ימי השמש יגדל שמו, ינון ל' מלכות ושררה כמו (משלי כ"ט) ואחריתו יהיה מנון, ולניני השליט על נכסי אחרים, אמרו בלבם נינם יחד (לקמן ע"ד) מלכיהם יחד : **ויתברכו בו**. אדם אומר לבנו תהי חכם ועשיר כשלמה : **[יח] ברוך ה'**. העושה נפלאות גדולות ברדת האש מן השמים ע"י שלמה בני : **[כ] כלו תפלות דוד**. רבותינו דרשו כלו, כל אלו תפלות דוד לכלול כל הספר על שם דוד ואף מ"ש בני קרח ועשרה זקנים ע"ש שהוא נקרא נעים זמירות ישראל (ש"ב כ"ג), ויש לפתור כלו כמו נסתיימו כמו רומו מעט (איוב כ"ד) שומו שמים (ירמיה ב') וא"כ הוא לא נכתב המזמור במקומו ואין מוקדם ומאוחר בספר ונראין הדברים שלעת זקנתו כשהמליך את שלמה אמרו :

תהילים פרק-עג

[א] אך טוב לישראל אלהים. לפי שענין המזמור מדבר בצרות הבאות על עובדי המקום לכך פתח בו כך וזהו פירושו אע"פ שאני צועק ומתמה על צרותיהם של ישראל ידעתי כי הקב"ה טוב להם ולטובתם הוא מביא עליהם את הרעה כדי לזכותם לחיי העולם הבא : **[ב] ואני**. מטרם שומי זאת אל לבי כמעט נטיו רגלי ושופכו אשורי לנטות מאחרי המקום : **[ג] כי קנאתי בהוללים**. במערבבי דרכיהם אשר הייתי רואה את שלומם, בהוללים מערבבים כמו (ישע"א א') סבאך מהול במים (סא"א) : **[ד] כי אין חרצובות למותם**. ל' אסירה כמו (שם נ"ח) פתח חרצובות רשע, מסגרי כבלי רשע שאוסרין בהן העניים אף כאן אין יסורין למיתתם

המתים בהם מהם מתים בריאים כאולם בלא יסורין, ורבותינו פירשו חרצובו' נוטריקון שאין חרידין ועצבין מיום המיתה, ד"א שאין הקב"ה מאחר צביונם (פירוש רצונם) : **[ו]** לכן ענקתמו גאווה. בעבור זה שאין יסורין באין עליהם העניקותם הגאווה לעלות על צוארם גסות הרוח : **יעטף שית חמס למו**. החמס שעושין עושה אותם שמנים ועוטף את שתותיה' ועגבותיהם בעובי שומן ובשר : **[ז]** יצא מחלב עינימו. עיניהם בולטות מרוב שומן כל אדם כחוש עיניו משוקעות. **עברו משכיות לבב**. יותר ממה שלבם מייחל ומצפה באה להם תאותם עברו בהם בהשגת ידם את תאות לבם : **[ח]** ימיקו. את רעיהם : **וידברו ברע עושק**. לעשוק אביונים : **ממרום ידברו**. כגון פרעה וסנחריב ונ"נ מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות ה') מי בכל אלהי הארצות (ישעי' ל"ו) אעלה על במתי עב (שם י"ד) וזהו שתו בשמים פיהם : **[י]** לכן ישוב עמו הלום. לפי שעמו רואים דרך רשעים צלחה ישובו על דרך הרשעים ללכת בדרכיהם : **הלום**. כמו מי הביאך הלום (שופטים י"ח) הלום פה : **ומי מלא ימצו למו**. ומים של פלג המלא הם ד"ת הם נחשבים למו תמצית ומזלזלים בעיניהם : **[יא]** ואמרו איכה ידע אל. איכה נוכל לומר שיש דיעה בהקב"ה ותורתו אמת : **[יב]** הנה אלה רשעים. הם ועוברים על תורתו והרי הם שלווים בעולם ומגדילים כח ועושר : **ושלוי עולם**. לשון שלוח : **השגו**. הגדילו, ומנחם פירש ישוב עמו הלום, ישוב הרשע להלום את עמו של הקדוש ברוך הוא והראשון למדתי מדבריו של ר"מ בר יצחק שליח צבור זצ"ל : **[יג]** אך ריק זכיתי לבבי. כל זה מוסב על ואמרו איכה ידע אל וגם אומר אך לריק ועל חנם אנו שומרים מצותיו של הקב"ה והרי אנו נגועים כל היום : **[יד]** ותוכחתי. נראית כל היום תמיד מבקר לבקר מתחדשות צרות חדשות : **[טו]** אם אמרתי אספרה כמו. אמר אסף אם אמרתי בלבי לספר את הכל כמו שהוא כל מה שעמו אומר על זאת : **הנה דור בניך בגדתי**. כלומר אשים אותם בוגדים ורשעים : **[טז]** ואחשבה. בלבי : **לדעת זאת**. מה היא מדתו של הקב"ה כן הוא עמל בעיני נראית היתה מדה זאת לי עמל ולא משפט : **[יז]** עד. אשר באתי : **אל מקדשי אל**. אשר בירושלים, וראיתי מה שאירע בסנחריב ואז הבינותי לאחרית הרשעים שהוא לאבדון ואמרתי אך כל הטובה הבאה להם חלקות הם שהקב"ה מחליק להם הדרך שלהם שתהא נוחה וחלקה למען לא יתנו לב לשוב אליו ויאבדו : **[יח]** אך בחלקות תשית למו. כל הטובה הבאה להם שהרי סופם הפלתם למשואות : **[יט]** מן בלהות. מן שדים : **[כ]** כחלום מהקיץ. כשינה שאין לה קץ שהוא שינת עולם כן היתה להם ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור (ישעיה ל"ז) : **אדני בעיר צלמס תבזה**. בירושלים שהרעו עליה שם נתבזה צלם דמותם ונשרפו כלם : **[כא]** כי יתחמץ לבבי. מטרם שראיתי מפלה זו ברוח הקדש היה לבבי מתחמץ על דרך הרשעים שצלחה, ובכליותי הייתי משתונן, לשון חרב שנון, וכשהוא מתפעל התייין ניתנת באמצע שורש התיבה כדרך כל תיבה שיסוד תחילתה שייך : **[כב]** ואני. הייתי בער ולא הייתי יודע מה היא המדה וכבהמה הייתי עמך : **ואני**. אע"פ שהייתי רואה כל זה תמיד הייתי עמך ולא זזתי מיראתך : **[כג]** אחזת ביד ימיני. להחזיקני ביראתך כשקרבו רגלי לנטות מדרכך

כמו שאמר למעלה כמעט נטיו רגלי : **[כד]** **תנחני**. נחיתני : **ואחר כבוד תקחני**. אילו היה טעם על כבוד היה פתרונו לאחר שהשלמת לסנחרב כל הכבוד שפסקת לו תקחנו אליך הפלת נסיך לישראל והחרבת את סנחרב עכשיו שהטעם על ואחר זה פתרונו ואחרי כן לכבוד תקחני משכתני אליך לכבוד ולתפארת : **[כה]** **מי לי בשמים**. שום מלאך שבחרתי לי לאלוה לא בחרתי אלא אותך : **[כז]** **כלה שארי**. נתאוה בשרי ולבבי לך : **כלה שארי**. לי תאוה כמו (לקמן קי"ט) כלתה לתשועתך נפשי : **[כז]** **זונה ממך**. נפרד ממך : **[כח]** **מלאכותיך**. שליחותיך רוח הקודש הבא בלבי לאמר :

תהילים פרק-עד

[א] **יעשן אפך**. כל הכועס נחיריו מוציאים עשן : **[ב]** **קנית קדם**. לפני בריית עולם שנאמר (לקמן צ') מעון אתה היית לנו בטרם הרים יולדו : **זה שכנת בו**. תקון לשון הוא כמו (ישעיה מ"ב) זו חטאנו לו והוא כמו אשר שכנת בו : **[ג]** **הרימה פעמיך למשואות נצח**. הגבה פעימות ובהלות שלך שיהו לאויביך למשואות נצח על כל אשר הרע האויב בבית המקדש, כן חברו מנחם עם ותפעם רוחו, למשואות לשון חורבן כמו שאיה (שם ו'), תשאה שממה (סא"א) : **[ד]** **מועדך**. הוא בית המקדש אשר נאמר בו ונועדתי לך שם : **שמו אותותם**. כשגברה ידם להחריבו אז שמו להם את אותות קסמיהם שהם אותות אמת ומה הם הקסמים קלקל בחצים שאל בתרפים : **[ה]** **יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות**. יודע האויב כשהיה מכה בשערי פתחי המקדש שהוא כמביא מכותיו למעלה ברקיע ומנין היה יודע שהרי היה רואה שהיה העץ מסבך ואוחז את הקרדומות ובולען כמו שאמרו רבותינו כולו בלעתיהו חד תרעא דירושלים, בסבך עץ קרדומות לשון נאחז בסבך (בראשית כ"ב), העץ סובך אותם והם נסבכין בו : **[ו]** **ועתה**. אע"פ שהיה רואה שלפני הקב"ה קשה לא נמנע מלהלום כל פתחיה וכל שעריה יחד : **בכשיל וכילפות**. כלי משחית של נגרים הם ובקרדומות באו לה תרגום יונתן בכשיליא, כילפות לשון ערבי הוא כך פירש דונש והוא מכלי הנגרים : **יהלומון**. האויבים : **[ח]** **אמרו בלבם נינם יחד**. נינם מושליהם וכן (לעיל ע"ב) ינון שמו, ואחריתו יהיה מנון (משלי כ"ט) כל מושליהם מחשבה אי להם הראשונים כאחרונים להזדווג לפטרונם של ישראל תחלה ואח"כ יזדווגו להם ותדע שהרי שרפו כל מועדי אל שהיו בארץ כל בתי וועד שלו, פלשתים החריבו שילה נבכדנאצר החריב בית ראשון ואחרים החריבו בית שני : **[ט]** **אותותינו**. שהבטחתנו ביד נביאך אין אנו רואים אותם בימים רבים שאנו בגולה נתנבא אסף על ימי הגלות : **עד מה**. עד מתי נהיה בצרה זו : **[יא]** **מקרב חיקך כלה**. השליכה והוצא אותה מתוך חיקך והלחם באויביך, כלה לשון גרש כמו (שמות י"א) כלה גרש יגרש : **[יב]** **ואלהים מלכי מקדם**. והרי

אתה תשועתנו מקדם : **[יג] ראשי תנינים**. הם מצרים שנקראו תנינים שנאמר (יחזקאל כ"ט) התנים הגדול וגו' : **[יד] ראשי לויטן**. פרעה נקרא כן שנאמר (ישעיה כ"ז) יפקוד ה' בחרבו הקשה על לויטן וגו' : **תתנו מאכל לעם לציים**. נתת ממונו לעם ישראל לאוכלו לציים לכתות וצבאות שהוצאת, ציים סיעות כמו (במדבר כ"ד) וצים מיד כתים כתרגומו וסיען : **[טו] אתה בקעת**. לישראל מן הצור מעיינות : **אתה הובשת**. ירדן שהוא נהר איתן : **[טז] לך יום**. גאולתם של ישראל : **אף לך לילה**. ועמד היו בצרות הלילה : **אתה הכינות מאור ושמש**. אתה הכינות להם מאור התורה : **[יז] אתה הצבת**. להם כל גבולות ארצם בכל טוב : **קיץ וחורף אתה יצרתם**. הרי זה דוגמת (ירמיה ה') שבועות חוקות קציר ישמור לנו, לא שנית לנו סדר השנים : **[יח] זכר זאת אויב וגו'**. ואחרי שכל תשועתנו בך זכור זאת אשר האויב חרף אותך בהשמידו אותנו : **[יט] אל תתן לחית**. לגדודי האומות כמו (ש"ב כ"ג) ויאספו פלשתים לחיה : **נפש תורדך**. תור שלך וי"ת לשון תורים ובני יונה התור הזה משמת הזכר בן זוגה אינה מזדווגת לאחר אף ישראל לא החליפוך באל אחר אע"פ שרחקת מהם והיו כאלמנה : **חית ענייך**. נפש ענייך : **[כ] הבט לברית**. אשר כרת את אבותינו : **נאות חמס**. נוה חמס לשון מדור : **[כא] אל ישוב דך נכלם**. אל ישוב דך מלפניך בתפילתו נכלם : **[כב] חרפתך**. גדופיך כמו זאת אויב חרף :

תהילים פרק-עה

[א] אל תשחת. את ישראל : **[ב] הודינו לך אלהים**. על הטובה הודינו אף על הרעה וקרוב בפינו שמך תמיד : **ספרו**. דורותינו נפלאותיך תמיד : **[ג] כי אקח מועד**. כשיש לנו יום טוב אין אנו עסוקים בנבול פה וקלות ראש : **אני מישרים אשפוט**. אנו נותנין אל לבנו להללך ולשבחך מעין המאורע ליום : **[ד] נמוגים ארץ וכל יושביה וגו'**. ביום מתן תורה כשהיו נמוגים הארץ וכל יושביה מתנאי שהתנית עם מעשה בראשית אם לא יקבלו וכו' תחזרו לתוהו ובהו : **תכנתי עמודיה**. כשאמרתי נעשה ונשמע : **[ה] להוללים**. לרשעים המערבבים את ישראל : **[ז] כי לא ממוצא**. השמש וממערבו ולא מן המדברות שאתם מפרשים בשיירא להרבות ממון לא בכל אלה להרים קרן : **[ח] כי אלהים שופט**. על כל הרעה שעשיתם : **זה ישפיל וזה ירים**. הגבוהים ישפיל והנמוכים ירים : **[ט] כי כוס**. התרעלה בידו : **ויין חמר**. חזק ווינו"ש בלע"ז : **מלא מסך**. הכוס מלא מזג למזוג ולהשקות את כל הגוים : **ויגר מזה**. מזה הכוס יפיץ ויקלח את משתייהם לי כמים מוגרים (מיכה א') : **[י] ואני אגיד לעולם**. מאז והלאה את נקמתו וגבורתו : **[יא] וכל קרני רשעים**. של עמלק : **אגדע**. כענין שנא' (יחזקאל כה) ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל

ישראל יגדעו קרן עמלק וגוי ואז תרוממני קרנות צדיקו של עולם ישראל
שהם שבחו של הקב"ה :

תהילים פרק-עו

[ד] שמה שבר רשפי קשת. של סנחריב ואוכלוסיו, רשפי קשת אין רשפי קשת לשון רשפי אש שאין לשון רשפי אש נופלים בקשת וזה רפי ורשפי אש דגוש ורשפי קשת לי ולחומי רשף (דברים ל"ב) דמתרגמינן עוף, ובני רשף יגביהו עוף (איוב ה') וכן ומקניהם לרשפים (לקמן עח) לצפרים, וכן ובני רשף בני עפיפה הם שדים יגביהו לעוף אף זה לשון חצים המעופפים כענין שנאמר ומחץ יעוף יומם, שמה שבר רשפי קשת חצים שהקשת מעופף, וכל המזמור הזה מדבר במפלת סנחריב שלא מצינו אויב נופל בירושלים אלא הוא : **[ה]** נאור אתה אדיר. לשון נאר מקדשו (איכה ב') נארת ברית עבדך (לקמן פט) מנאר את אויביך וקמך ומטאטאן מן העולם, נאור על שם מעשיו נקרא כמו חנון ורחום וקנא על שם שהוא חונן שהוא מרחם שהוא מקנא : **אדיר מהררי טרף.** חזק מענקים טורפים הגבוהים כהרים ולנגדך אין גבורת' נודעת : **[ו]** אשתוללו. כמו השתוללו כמו (דה"י ב' כ') ואחרי כן אתחבר אחזיה וגוי' כמו התחבר ונגזר אשתוללו מגזרת (איוב יב) מוליך יועצים שולל, והוא לשון משגה ושלו כשוטים שוגים והתי"ו נופלת בלשון המתפעל באמצע התיבה בכל תיבה שתחילתה שי"ן : **נמו שנתם.** נרדמו בשינה לשון תנומה : **ולא מצאו.** ידיהם וכחם כשבאת ליפרע מהם : **[ז]** נרדם ורכב וסוס. וי"ו של ורכב טפילה היא כמו (בראשית לו) אלה בני צבעון ואיה וענה וי"ו של ואיה טפילה היא : **[ח]** מאז אפך. משעה שאתה כועס : **[ט]** משמים השמעת דין. כשנתנבא ישעיה על פורענותו של סנחריב ונתקיים בו, ארץ ישראל שיראה ממנו ומאוכלוסיו אז שקטה : **[י]** בקום למשפט אלהים. לעשות משפט מאויביו להושיע חזקיהו וסיעתו : **[יא]** כי חמת אדם תודך. כעסן של רשעים גורם שהבריות מודים להקדוש ברוך הוא כשהם מראין כעסם והקב"ה נפרע מהם הכל מקלסין לפניו ואף הם עצמם מקלסין לפניו כשרואין שאין כעסן כלום כמו שמצינו בנבוכדנצר כשהשליך חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש מה נאמר שם יהא שמיה דאלהא מברך וגוי ועי"י כן שארית החמת תחגור תעכב ותחדול שאר הרשעים מעוכבים ונמנעים מלהראות גאותם וחמתם, תחגור לי עכבה בלשון משנה פגימת הסכין כדי שתחגור בו הצפורן, ושמעתי משמו של רבי אלעזר הגאון ברי יצחק שהיה מביא המקרא הזה עדות לאותה משנה, ויש עוד לפתור חגירה זו כמשמעה לשון חגורה ופירושו לך נאה לחגור חימה ולעטות קנאה כי הכח והיכולת שלך ולשון שארית זה הוא מאחר שחמת אדם אינו כלום נשארו כל חגורות חימה לך : **[יב]** נדרו ושלמו. נדריכם : **כל סביביו.** השומעים תשועה זו וכן עשו כמ"ש (ישעי' יט) יהיו חמש ערים

בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה' צבאות : **יובילו שי למורא**.
למה לפי שבעת חפצו : **יג** **יבצור רוח**. גסה של נדיבים ממעט גאותם,
יבצור ימעט כמו (בראשית יא) לא יבצר מהם :

תהילים פרק-עז

א **על ידותון**. על הדתות ועל הדינין העוברים על ישראל : **ג** **ידי**. מכתי
: **לילה נגרה**. בגלות זה שהוא כלילה היא נגרה ליחה ומרה : **ולא תפוג**.
ולא תדמה נגרתה : **ד** **אזכרה אלהים**. החסד שהיה רגיל לעשות לי בימי
חבתי : **אשיחה**. באותן חסדים וטובות : **ותתעטף רוחי**. פשמיי"ר בלע"ז
: **ה** **אחזת שמורות עיני**. שמורות לשון אשמורות הלילה שאדם נעור
משנתו ודעתו מיושבת ולבו חוזר עליו ואני איני כן בלילה זו של גלות
תמיד עיני נדבקות כאדם נרדם מאוטם לב בצרות שאני רואה נפעמה
רוחי ואין הדבור בי : **ו** **חשבתי ימים מקדם**. לזכור החסדים שעשית
עם אבותינו : **ז** **אזכרה נגינתי בלילה**. בימי הגלות הזה הדומה ללילה
אני זוכר את נגינותי שהייתי מנגן בימי קדם בב"ה : **עם לבני אשיחה**.
אני מחשב ורוחי מחפש מה היא כן מדתו של הקב"ה ואני תמיה
הלעולמים יזנח : **ט** **האפס**. שמא כלה חסדו : **גמר אומר**. גזירת עולם
שלא ישוב מחרונו עוד : **י** **השכח חנות**. להיות חונן, חנות כמו עשות
ראות, ל"א חנות חנינות : **אם קפץ באף רחמיו סלה**. לשון לא תקפוץ ידך
(דברים טו) כלומר אם סגר הרחמים לעולם בשביל החמה : **יא** **ואמר**
חלותי היא. מחשבתי אומרת כי אין זאת אלא להחלותי וליראני לשוב
אליו, חלותי כמו לחלותי לשון חולי וחיל : **שנות ימין עליון**. את אשר
נשתנית ימין עליון שהיתה נאדרי בכח רועצת אויב ועכשיו השיב אחור
ימינו : **יג** **והגייתי בכל פעלך**. שעשית לנו כבר : **יד** **בקדש דרכך**. דרך
מדתך לקדש את שמך בעולם לעשות דין ברשעי : **יז** **ראוך מים**. רבים
כשנגלית על הים : **יח** **זורמו מים עבות**. שחקים נטפו זרם מים עבים :
יצ **חציץ**. כמו חציך : **יט** **בגלגל**. כמו כגלגל, קול רעמד כגלגל על הים
להום את מחנה מצרים : **כ** **ועקבותיך לא נודעו**. אין הפסיעות נכרות
על המים, ועקבותיך טרצ"ש בלע"ז :

תהילים פרק-עח

ב **במשל פי**. הם דברי תורה : **ד** **לא נכחד מבניהם**. וגם אנו לא נכחד
מבניהם של אבותינו מלהודיעם מה שספרו לנו : **ז** **כסלם**. תוחלתם וכן
אם שמתו זהב כסלי (איוב לא) : **ח** **כאבותם**. שהיו במצרים ובמדבר :

[ט] בני אפרים. שיצאו ממצרים בזרוע לפני הקץ ובטחו בגבורתם ובחזיהם וסופם הפכו לנוס ביום קרב כמפורש בדברי הימים והרגום אנשי גת הנולדיו בארץ : רומי. משליכין וזורקין, כמו רמה בים (שמות טו) : **[יב]** נגד אבותם עשה פלא. אחרי כן כשהגיע הקץ אף הם ויוסיפו לחטוא לו כמו שמסיים והולך : נגד אבותם. אברהם יצחק ויעקב באו על הים והראם הקבי"ה היאך הוא גואל את בניהם : **[יג]** כמו נד. תל גבוה כדמתרגמינן נצבו כמו נד (שם) קמו כשור : **[טו]** יבקע צורים. והכית בצור וגוי' (שם יז) : וישק כתהומות רבה. אף כשהיו הולכים בתוך הים שמימיו מלוחים המתיק להם מעיינות בתוך התהום : **[טז]** ויורד כנהרות מים. שהיו נוזלין מן הבאר והנשיאים היו עושין שרטוט במשענותם והמים נמשכים אחריהם לכל חניית שבט ושבט כענין שנאמר במחוקק במשענותם כמו שמפורש בארבעים ותשע מדות : **[יז]** למרות. להקניט כמו ממרי' הייתם (דברים ט) : **[כ]** שאר. בשר : **[כא]** ואש נשקה ביעקב. כמו ובערו והשיקו (יחזקאל לט) שהוא לי' היסק ותבערה כדכתיב ותבער במ אש ה' : **[כה]** לחם אבירים. לחם של מלאכים, ד"א אבירים איברים שהיה נבלע בכל האברים ולא היו צריכים לנקביהם : **[כו]** יסע קדים. ורוח נסע מאת ה' ויגז שלום (במדבר י"א) : **[כז]** שאר. בשר : **[ל]** לא זרו מתאותם. לא נעשו זרים מתאותם כי כל תאותם השיגו : עוד אכלם בפיהם. ואף ה' חרה בעם, דבר אחר לא זרו מתאותם לא נתרחקו מתאותם עד שבאת להם הפורענות : **[לא]** ובחורי ישראל. נבחרים שבהם והאספסוף הם הזקנים שנאמר בהם אספה לי (שם) : **[לד]** אם הרגום ודרשוהו וגו'. אף היא לא באמת אלא בפתוי בפה וכזבו בלשונם : **[לז]** ולבם. לא כפיהם נכון ואף עפ"כ והוא רחום להם ומכפר עונם תמיד ולא השחיתם : **[לח]** והרבה. פעמים רבות : להשיב אפן. מהם ואף אם נפרע מהם לא העיר עליהם כל חמתו כי אם מעט מעט לפי שזכר כי בשר המה ויצר הרע טמון בלבם והוא רוח הולך כשימותו ולא ישוב אותו רוח בהם לעולם הבא כשיחיו אין יצר הרע שולט בהם ולא יתכן לפרש רוח הולך ולא ישוב רוחם של חיים בהם שאם אמרת כן כפרת בתחית המתים וכן מפורש באגדת תהלים : **[מ]** כמה. פעמים ימרוהו תמיד במדבר : **[מא]** התוו. לשון סימן כמו והתוית תו (יחזקאל ט') וסימן הוא לשון מופת ונסיון בקשו ממנו אות וסימן היש ה' בקרבנו אם אין (שמות י"ז) : **[מה]** ותשחיתם. שומטין את ביציהם : **[מז]** בחנמל. שם ארבה, ומדרשו בא חן ומל היה מולל את ירק העץ והעשב ואוכלו : **[מח]** ויסגר לברד בעירם. כשהתחיל הברד לירד המצרי מברית צאנו לבית והברד נעשה למולו כמין כותל והמצרי שוחטו ונותנו על כתיפו להוליכו לבית ולאוכלו והעוף בא ונוטלו הימנו וזה ומקניהם לרשפים לעופות כמו ובני רשף יגביהו עוף (איוב ה') זה מדרשו ולפי פשוטו לרשפים רשפי אש כדכתיב (שמות ט') ואש מתלקחת בתוך הברד : **[נ]** יפלס נתיב לאפן. אע"פ שבאף נשתלחו המכות לא שמשו אלא שליחותם מה שנצטוו להמית המיתו ולא הכל בנתיבותם הלכו, בפירושים אחרים מצאתי כן יפלס נתיב לאפן כשהכה כל בכור במצרים הורה דרך למשחית באף לבוא אל בתי מצרים ולא לבתי בני ישראל :

וחיתם. גופם : **[נה]** **ויגרש מפניהם.** ז' אומות : **באהליהם.** של גוים : **[נו]** **וינסו וימרו.** בימי השופטים : **[נז]** **כקשת רמיה.** שאינה זורקת חץ למקום שהמורה חפץ : **[סא]** **ויתן לשבי עוזו.** מסר הארון והלוחות ביד פלשתים : **[סג]** **בחוריו אכלה אש.** עברתו : **לא הוללו.** לא נכללו לאפריון וחופה שמתו הבחורים במלחמה : **הוללו.** לשון הלולא בארמית, ורבותינו דרשוהו על נדב ואביהוא, ואין לבי מתיישב לפרשו כן שהרי כבר התחיל במשכן שילה : **[סד]** **כהניו בחרב נפלו.** חפני ופנחס : **ואלמנותיו לא תבכינה.** אף אלמנתו לא ניתנה לבכותו שאף היא מתה ביום השמועה כמו שנאמר (ש"א ד') ותכרע ותלד כי נהפכו עליה ציריה : **[סה]** **מתרונו.** מתעורר ומתגבר בדבור להקיץ מיינו, מתרונו לשון רנה הוא : **[סו]** **ויך צריו אחור.** מכות אחורים בעפולים ובטחורים והוא חרפת גדוף להם עולמית : **[סז]** **וימאס באהל יוסף.** הוא שילה שהוא בחלקו של יוסף : **[סט]** **ויבן כמו רמים מקדשו וגו'.** כמו שמים וארץ שנאמרו בהם שתי ידים שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימינו טפחה שמים (ישעיה מ"ה) אף בית המקדש בשתי ידים שנאמר (שמות טו) כוננו ידיך, ד"א כמו רמים מקדשו כארץ יסדה מה שמים וארץ אין להם חליפין אף מקדש אין לו חליפין להשרות שם שכינה : **[ע]** **ממכלאות צאן.** דירי צאן כמו (סוף חבקוק) גזר ממכלה צאן : **[עא]** **מאחר עלות הביאו.** שהיה רועה לאביו הצאן המניקות שהיה רחמני ומוציא הגדיים תחלה ומאכילן ראשי עשבים העליונים שהם רכים, ומוציא התיישים אחריה' ואוכלין אמצע העשבים ואחר כך מוציא הזקנות ואוכלות השרשים אמר הקב"ה ראוי הוא זה להיות רועה את עמי :

תהילים פרק-עט

[א] **לעיים.** לגלים ומהו מזמור והלא קינה היא אלא לפי שנאמר (איכה ד') כלה ה' את חמתו ובמה כלה ויצת אש בציון מזמור ושיר הוא ששפך חמתו על עצים ועל האבנים ולא עשה כליה בבניו : **[ב]** **בשר חסידידך.** והלא רשעים היו אלא משקבלו פורענותם הרי הם חסידים וכן הוא אומר (דברים כה) ונקלה אחיך כיון שלקה אחיך הוא, כן מפורש באגדה : **[ד]** **וקלס.** לשון דבה לדבר בס כמו למשל : **[ה]** **עד מה.** עד מתי : **תאנף.** תקצוף : **קנאתך.** חמתך שאתה מקנא להנקם לי אל קנא (שם ד') אנפרנמני"ט בלע"ז : **[יא]** **הותר.** פתח אסירים ממסגר שלהם כמו (לקמן קמ"ו) מתיר אסורים, שלח מלך ויתירהו (לקמן ק"ה) : **בני תמותה.** בני הנהרגת עליך, תמותה אנמוריניד"א בלע"ז, ויש דוגמתו בלשון חכמים מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותה שחוטה ואל יאכלו בשר תמותה נבילה ופירושו בשר מסוכנת ששחטה, במסכת קידושין :

תהילים פרק-פ

[א] אל שושנים. אל ישראל : **עדות לאסוף מזמור.** מזמור של עדות שרמו להם בו שלש גליות והתפלל עליהם שהרי נאמר במזמור זה שלש פעמים השיבנו האר פניך ונושעה ורמו להם בו צרות העתידות לבא להם בימי בית יהוא ממלכי ארם שנאמר (מלכים ב' י"ג) בימי יהוא כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש : **[ב] רעה ישראל.** מנהיגם ופרנס שלהם יוסף וכל ישראל נקראים על שם יוסף לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב : **יושב הכרובים.** כמו שנאמר (שמות כ"ה) ונועדתי לך שם וגוי' : **הופיעה.** הראה גבורתך : **[ג] לפני אפרים ובנימן ומנשה.** כשיהיו צריכים לתשועתך אע"פ שהם רשעים ואינם כדי עוררה גבורתך להם ולמה כי לכה לישועתה לנו לך נאה ועליך להושיע בין חייבים ובין זכאים כמו שנאמר למשה במצרים (שמות ג') ראה ראיתי את עני עמי שתי ראיות הללו למה רואה אני שהם עתידים להכעיסני ואעפ"כ ראיתי את ענים מפני השבועה שנשבעתי לאברהם : **אפרים.** במלחמת ארם כשצר על שומרון (מלכים א' כ') ושלח מלאכים לאחאב כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם : **מנשה.** בימי יהואש בן יהואחז שנאמר (שם ב' י"ג) כי ראה ה' בעני ישראל כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש והכו שלש פעמים במלחמה שנאמר שם שלש פעמים הכהו יואש והשיב את ערי ישראל, בפירושים אחרים מצאתי שנאמר שלש פעמים תכה את ארם ואשר השיב את ערי ישראל בנימין בימי אחשורוש שהיו מרדכי ואסתר בסכנה וכל הדור תלוי בהם. ולכה לישועתה לנו. אין זה לשון הליכה אלא כמו לך וכן הוא במסורת ולכה איפוא דיעקב (בראשית כ"ז) ולכה אין בשורה מוצאת (ש"ב י"ח) שמלה לכה קצין תהיה לנו וגוי' (ישעיה ג) : **[ד] השיבנו.** בגלות בבל שהיה מרדכי שם : **[ה] עד מתי עשנת.** בצרות מלכי יון שהרעו מאד לישראל : **[ו] האכלתם לחם דמעה.** במצרים : **ותשקמו בדמעות שלישי.** בבבל שהיו שבעים שנה שהוא שלישי של מאתים ועשר של מצרים, זו למדתי מיסודו של רבי משה הדרשן, ויש לפתור על שם שמלכות יון היתה הצרה השלישית, וא"ת רביעית היא שהרי פרס ומדי קדמו כל שבעים שנה של בבל אינה אלא גלות אחת ומנחם פירש שלישי שם של כלי ששותין בו וכן פ"י (ישעיה מ') וכל בשליש עפר הארץ, ורבותינו פירשוהו על ג' דמעות שהוריד עשו שנאמר בו (בראשית כ"ז) ויצעק צעקה הרי אחת, גדולה הרי שתיים, ומרה הרי שלש, ועליהם זכה לחיות על חרבו והיה כאשר תריד וגוי' (שם) : **[ז] תשימנו מדון.** אתה שם אותנו מדון לכל שכנינו שנתגרו בנו יון : **[ח] השיבנו ונושעה.** מבני יון : **[ט] גפן ממצרים תסיע וגו'.** חזר ורמו על גלות ארמיים גפן ישראל אשר הסעת ממצרים עקרת משם כמו (איוב י"ט) ויסע כעץ תקותי ואח"כ גרשת שבעה גוים ונטעתם בארצם : **[י] פנית לפניך.** את היושבים שם : **ותשרש שרשיה.** השרישה שרשיה : **[יא] וענפיה.** כמו ארזי אל, ארזים חזקים כלומר מלכים אדירים :

[יב] **תשלח קציריה**. שלחה פאורותיה כמו ועשה קציר (שם י"ד) : **עד ים**. עד הים הגדול היה גבולה : **ואל נהר יונקותיה**. רחבו של ארץ ישראל ממדבר עד הנהר נהר פרת : **[יג]** **למה**. עתה : **פרצת גדריה**. של אותה הכרם : **וארוה כל עוברי דרך**. לקטוה כל הבא כמו (שיר ה') אריתי מורי עם בשמי וכן בלשון משנה כמלא אורה וסלו : **[יד]** **יכרסמנה חזיר מיער**. כמו שדה שקרסמוה נמלים בלשון משנה והוא ל' נתיקה : **מיער**. העיין תלויה (וכאילו נכתב בא"ף) זכו ישראל הרי עשו אויבם כחית היאור שאין להם כח לעלות ביבשה ובזמן שהפורענות נגזר עליהם מתגבר כחית היער שהיא משחתת והורגת, וחזיר מיער הוא עמלק כמו דכתיב (בדניאל ז') אכלה ומדקה ושארא ברגלה רפסה ויש לו (לחזיר) מקצת סימני טהרה אף עמלק יש לו זכות אבות : **וזיז שדי**. כל רמש השדה ולשון זיז שהוא זז ממקומו והולך : **ירענה**. רועה עליה וענפיה ואוכלן : **[טז]** **וכנה אשר נטעה ימינד**. המבוססת והמיושבת ל' והשיבך על כנד (בראשית מ'). **ועל בן אמצת לך**. ועל עשו שהיה בן חביב לאביו שהיה קורא אותו בני אמצת גפן יעקב לך שנאמר (שם כ"ז) ואת אחיך תעבוד עכשיו : **[יז]** **שרופה באש**. כסוחה לשון לא תזמור (ויקרא כ"ה) ת"א לא תכסח : **יאבדו**. תמיד הם הולכין ואובדין מגערת פניך וזעפך : **[יח]** **תהי ידך על איש ימינד**. תשיב מכותיך על עשו שהוא איש העומד להפרע ימינד ממנו : **ועל בן אדם**. אשר אמצת לך להיות מושבו משמני הארץ : **[יט]** **ולא נסוג ממך**. ואל תגרום לנו להיות נסוגים ממך : **תחיינו**. מן הגלות ונזכיר טובתך וגבורתך ואז נקרא בשמך : **[כ]** **ה' אלהים צבאות**. כאן נאמרו שלש אזכרות (של שמות) ובאמצעי שתי אזכרות ובראשון אזכרה א' הכל לפי חוזק הגליות והצרה והגאולה :

תהילים פרק-פא

[א] **על הגתית**. כלי שיר הבא מגת : **[ב]** **הריעו**. בר"ה : **[ג]** **כנור נעים עם נבל**. ר' חייא בר אבא אומר הוא נבל הוא כנור, ורבי שמעון אומר נימין (ויתידות) יתירות שבין זה לזה למה נקרא שמו נבל שהוא מנבל כל מיני זמר : **[ד]** **בחדש**. בחדוש הלבנה : **בכסה**. יום מועד קבוע לכך וכן (משלי ז') ליום הכסא יבוא ביתו למועד הקבוע : **[ה]** **כי חק**. הוא לישראל מאת הקב"ה לתקוע באותו היום והוא יום המשפט להקב"ה : **[ו]** **עדות ביהוסף שמו**. בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים : **שפת לא ידעתי אשמע**. מפורש במסי' סוטה שלמדו גבריאל שבעים לשון : **[ז]** **מדוד**. מעבודת עבדות לבשל קדירות כדרך שאר העבדים, מדוד קדירה כמו (ש"א ב') והכה בכיור או בדוד : **[ח]** **בצרה קראת**. לי כלכם קראתם מצרת עבודת סבלות מצרים ואחלץ אתכם : **אענך בסתר רעם**. אתה קראתני בסתר ביני ובינך ואני עניתך בקול רעם הודעתי גבורות ונוראות בפרהסיא : **אבחנך על מי מריבה סלה**. ואע"פ שגלוי ובחון לפני

שאתם עתידים להמרותי במי מריבה, כך שנויה במכילתא : **[ט]** שמע עמי. אחרי שכל זאת עשיתי לך כדאי אתה לשמוע לי : **[יא]** הרחב פיך. לשאול ממני כל תאות לבך : **ואמלאהו**. ככל אשר תשאל אמלא : **[יג]** **בשרירות לבם**. במראית לבם כמו (לעיל ה') למען שוררי : **[יד]** לו עמי שומע לי. עדיין אם היו רוצין לשוב לי ולשמוע אלי : **[טו]** כמעט אויביהם אכניע. בשעה מועטת הייתי מכניע אויביהם : **אשיב ידי**. אשיב מנתי מעליכם לתת אותה עליהם ואז : **[טז]** **משנאי ה' יכחשו לו ויהי עתם**. פורענותי לעול' : **[יז]** **ויאכילהו**. לישראל : **ומצור**. השביעם דבש כשהלכו בדרכיו כענין שנאמר (דברים ל"ב) ויניקהו דבש מסלע :

תהילים פרק-פב

[א] **אלהים נצב בעדת אל**. לראות אם אמת ישפוטו ואתם הדיינים עד מתי תשפטו עול : **[ג]** **הצדיקו**. אם זכאי הוא בדינו אל תהפכו דינו לטובה בשביל לשאת פני רשעים : **[ה]** **לא ידעו**. הדיינין המעוותים את הדין : **ולא יבינו**. את אשר בשביל העון הזה יתהלכו בחשכה (על דרך כי השוחד יעור וגו') וימוטו על כך מוסדי ארץ : **[ו]** **אלהים אתם**. מלאכים כשנתתי לכם את התורה נתתיה לכם ע"מ שאין מלאך המות שולט עוד בכם : **[ז]** **אכן כאדם תמותון**. אכן כאדם הראשון תמותון אחרי שחבלתם מעשיכם כמוהו : **וכאחד השרים**. הראשונים שמתו כן תפולו, ומדרש אגדה כאחד השרים של מעלה שנאמר (ישעי כ"ד) יפקוד ה' על צבא המרום במרום : **[ח]** **קומה אלהים**. אסף התחיל להתפלל שיקום ויכרית אותם הדיינין המקולקלין מישראל : **כי אתה**. הוא הנוחל הגוים, והכל בידך לשפוט :

תהילים פרק-פג

[ב] **אל דמי לך**. אל תתן שתיקה לעוותתינו שאויבינו מריעים לנו : **[ו]** **עליך ברית יכרותו**. ברית זו אינה אלא עליך להשכיח את שמך שאין אתה קרוי אלהים אלא לנו אלהי ישראל ומאחר שלא יזכר שם ישראל אף שמך הגדול אינו נזכר כך מצאתי : **[ט]** **גם אשור**. אף אשור שהיה נזהר עד היום משאר עצה סכלה ולא יתחבר עם מרעים כמה דאת אמר (בראשי ד') מן הארץ ההיא יצא אשור שיצא מעצת דור הפלגה, כאן נלוה עמם ועזרם לרעה. (בפירושים אחרים מצאתי כן), גם אשור נלוה עמם וגו'. גם זה שהיה מחבב מתחלתו מע"ט שפירש מעצת נמרוד שנאמר מן הארץ ההיא יצא אשור אף הוא חזר להיות רשע לכך נשתתף להחריב

ביתך, בראשית רבה : היו זרוע. כל אלה נתנו כח ועזרה למואב עמון שכנינו לבא עלינו : [\[י\]](#) עשה להם כמדיון. עיי גדעון : כסירא. עיי ברק : [\[יא\]](#) נשמדו בעין דאר. איני יודע איזו מן המלחמות היתה בעין דאר של גדעון או של ברק : היו דומן. זבל מפוזר, תיי : [\[יג\]](#) אשר אמרו. הגוים האלו האמורים למעלה אדום וישמעאל וכל חבריהם : נירשה לנו את נאות אלהים. את נוה בית אלהים : [\[יד\]](#) שיתמו כגלגל. וכקש הנדפים מפני רוח ומהו גלגל הוא ראשי קוצי השדה הקרויים קרדניש בלע"ז, וכשמגיעין ימי החורף ניתקים ונשחטים מאליהם ופורחין מעט מעט ודומה אותו הניתק מהם כמין גלגלי אופן עגלה והרוח מוליכתן : [\[טז\]](#) ובסופתך. טורביליון בלע"ז :

תהילים פרק-פד

[\[ב\]](#) מה ידידות משכנותיך. כמה אהובות וחביבות משכנותיך : [\[ג\]](#) נכספה. נחמדה : כלתה. נתאותה כמו (ש"ב י"ג) ותכל דוד המלך לצאת אל אבשלום : לחצרות ה'. כי חרבו ועל הגלות אמרה : לבי ובשרי ירננו. יתפללו על זאת : [\[ד\]](#) גם צפור מצאה בית. בחרבנו קננו בו הצפרים, ומדרש אגדה בבנינו מדבר והצפור היא כנסת ישראל : אשר שתה. שמה : [\[ה\]](#) אשרי. מי שיגיע עוד לישוב בביתך ועוד יהללך בתוכו : [\[ו\]](#) עוז לו בך. אשר שם אותך עוז מבטחו : מסלות בלבבם. מחשב בלבו מסלות דרכיו ליישר את דרכו : [\[ז\]](#) עוברי בעמק הבכא. אותם העוברים על דתך והנם בעומקה של גיהנם בבכי ויללה. מעין ישיתוהו. בדמעות עיניהם : גם ברכות יעטה מורה. מברכים ומודים לשמו ואומרים יפה דן אותנו ואמת דינו וברכות יעטה לנו המורים אותנו ללכת בדרך הטוב ולא שמענו לו : [\[ח\]](#) ילכו מחיל אל חיל. אותם הנזכרים למעלה יושבי ביתך אשר מסילות בלבבם : מחיל אל חיל. מבית המדרש לב"ה ויראה צבאם וחילם אל הקב"ה בציון : [\[ט\]](#) שמעה תפלתי. לבנות ביתך : [\[י\]](#) מגננו. הוא בית המקדש המגין עלינו : והבט פני. (דוד) משיחך. והסתכל בחסדיו ובטרחו אשר טרח וייגע על בנינו : [\[יא\]](#) כי טוב יום. אחד בחצריך ולמחר ימות מלחיות אלף שנים במקום אחר : בחרתי הסתופף. על הסף ועל המזוזות לשקוד : מדור באהלי רשע. מלהיות דר בשלוח באהלי עשו הרשע להדבק בהם : [\[יב\]](#) כי שמש ומגן. יש לפתור שמש כמשמעו, ומדרש תהלים פותרו לי שיני חומה :

תהילים פרק-פה

[ב] רצית ה' ארצך וגו'. אם שבת שבות יעקב ונשאת את עונם וכסית חטאתם ואספת עברתך מהם והשיבות עצמך מחרון אפך אז רצית ארצך ועולמך מתרצה וכל זמן שלא תעשה זאת אין ארצך ועולמך מתרצה : **[ה]** שובנו. שוב אתה והשיבנו : **[ז]** הלא אתה. סופך שתשוב תחיינו שהרי הבטחתנו כן על ידי נביאך : **[ט]** אשמעה מה ידבר. אזכה לשמוע מה ידבר הקב"ה כשידבר שלום אל עמו : **לכסלה**. לשטות לחטוא לפניו : **[יא]** חסד ואמת נפגשו. שיהיו ישראל דוברי אמת ומן השמים יפגוש בהם החסד : **צדק ושלום נשקו**. הצדקה שהיו ישראל עושים והשלום מאת הקב"ה יהיו נושקין זה לזה כלומר והיה מעשה הצדקה שלום (ישעיה ל"ב) : **[יב]** אמת מארץ תצמח וגו'. כשהיו ישראל דוברים אמת וישקפו מן השמים צדקה שהם עושים בארץ : **[יג]** גם ה' יתן הטוב. יפתח אוצרו את השמים לתת מטר כדי לעשות ארצו את יכולה : **[יד]** וישם לדרך פעמיו. וישם הקב"ה את הצדק בדרכי פעמיו שיתנהג בהם את בניו :

תהילים פרק-פו

[ב] כי חסיד אני. שאני שומע גדופי וחרפתי ויכולת בידי להנקם ואני שותק, כך הוא באגדת תהלים, ד"א פירשו רבותינו בברכות ולא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבין בכבודן ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא וכו' : **[ג]** כל היום. כל הגלות שהוא יום לאומות ולילה לישראל כך מפורש באגדת תהלים : **[ד]** נפשי אשא. לבי אכוין : **[ח]** ואין כמעשיך. המקדים עליונים לתחתונים : **[י]** ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך. עד שלא נבראו המלאכים נבראו השמים והארץ לפיכך יכבדו כל הגוים לשמך : **[יג]** משאול תחתייה. דרך המנאפים להנתן בעומקה של שאול ומשם הצלתני שאמר לי נתן הנביא (ש"ב י"ב) גם ה' העביר חטאתך : **[יד]** זדים קמו עלי. דואג ואחיתופל : **ולא שמוך לנגדם**. לא זכרו אשר ראו שמשחני שמואל על פיך : **[טז]** לבן אמתך. בן האמה משפיל את עצמו לפני אדניו יותר ממקנת כסף שבן האמה יליד בית הוא וגדל בחיק אדוניו : **[יז]** עשה עמי אות לטובה. שיהא ניכר לאחרים שמחלת לי : **ויראו שונאי**. האות ויבושו, ולא שמע לו הקב"ה ליתן האות בימיו אלא בימי שלמה בנו כשדבקו השערים זה בזה ולא נפתחו עד שאמר (ד"ה ב ו') אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך :

תהילים פרק-פז

[א] יסודתי בהררי קדש. יסודת מזמור זה על הר ציון וירושלים יסדו המשורר : **[ג]** נכבדות מדובר בך. את ירושלים דברי כבוד נדברו בך מפי הקב"ה ומה הן הנכבדות שאת עיר האלהים סלה : **[ד]** אזכיר רהב ובבל ליודעי. עוד זאת דיבר עליך אזכיר את מצרים ואת בבל על יודעי להביא מנחה כענין שנאמר (ישעיה ס"ו) והביאו את כל אחיכם וגוי מנחה לה' וגוי : **הנה פלשת וצור עם כוש**. גם הם כמצרים ובבל יתנו לב לבקש ולזכור את כל א' וא' : **זה יולד שם**. זה היה ממשפחות הנולדים בציון כענין שנאמר (שם כ"ז) ואתם תלוקטו לאחד אחד : **[ה]** ולציון יאמר איש ואיש יולד בה. וכשיביאום מנחה לה' בציון יאמר להם על כל אחד ואחד זה מאותם שגלו ממך ומתולדותיהם, ענין אחר המשורר אומר אזכיר לעמי וליודעי את גדולות מצרים ובבל שהם רואים עתה את גדולתם הנה פלשת וצור עם כוש מפני שהם סמוכים לרהב ובבל מנשאים אותם כל האומות ואומרים עליהם זה יולד שם במצרים ובבל : **ולציון יאמר וגוי**. והשבח הזה שהוא עכשיו לרהב ובבל יסוב לציון ועליה יהו אומרים פלוגי יולד בה : **והוא יכוננה עליון**. והקב"ה יכוננה למעלה מכל העיירות : **[ו]** ה' יספור בכתוב עמים וגוי. מקרא מסורס זה וסלה האמור לסופו מוסב כלפי ראשו ה' יספור בכתוב עמים סלה כלומי לעתיד כשיכתוב הקב"ה הע"ג לדראון ימנה את ישראל הנבלעים בתוכם ואת הנאנסים ביניהם ויוציאם מתוכם ויאמר זה יולד מאותם של ציון ויברור אותם לו וזה שאמר ישעיה (שם ס"ו) וגם מהם אקח לכהנים וללויים מן הגוים המביאים אותם מנחה אקח הנבלעים בתוכם ויהיה בהם כהני ולויים שאינם נכרים ולפני גלויים הם אמר ה', והיכן אמר (דברים כ"ט) הנסותרות לה' אלהינו : **[ז]** ושרים כחוללים. על זאת, כחוללים לשון מחוללי : **כל מעיני**. כל קרבי : **בך**. בישועתך :

תהילים פרק-פח

[א] על מחלת לענות. על חולת אהבה וענויה שהיא מעונה ביסורי הגלות : **משכיל**. כל מקום שנאמר משכיל ע"י תורגמן נאמר שהיה הנביא מעמיד תורגמן לפניו וכשרוח הנבואה באה לו אומר את הנבואה לתורגמן והוא משמיעה : **להימן האזרחי**. א' מן המשוררי בכלי שיר ויסדוהו בני קרח את המזמור הזה שיאמרהו הימן על הדוכן : **להימן האזרחי**. מבני זרח בן יהודה היה שהוא מיוחס (בד"ה א' ב') ובני קרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה היו חכמים גדולים כמו שנאמר בשלמה (מלכים א' ד') ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול ויסדו מזמורים ונקבעו בספר תהלים לכך נקראו בני מחול, כך מצאתי בפירושים מדוייקים : **[ב]** יום צעקתי. וגם בלילה אני נכון נגדך : **[ד]** כי שבעה ברעות נפשי. על כנסת ישראל הוא אומר : **[ה]** אין איל. אין כח כמו (לעיל כ"ב) אילותי לעזרתי חושה : **[ו]** במתים חפשי. הנני

בין המתים חפשי מן העולם וכל שהם המתים חפשים מן העולם. **מידך** נגזרו . ממצותיך נגזרו מן העולם : **זי** **בבור תחתיות**. הוא הגלות : **ח** **סמכה**. נשענה ותלה עלי : **וכל משברך ענית סלה**. משברים לשון גלי הים הם כל סערת אפך בכלם ענית אותי תמיד : **ט** **שתני תועבות למו**. האומי שהייתי חשובי בעיניה' עכשיו אני נמאסת להם : **כלא**. נחבש בכלא ואיני יכול לצאת : **יא** **הלמתים**. הירשעים שאף בחייהם קרוין מתים הלהם אתה עושה פלא ונסים : **אם רפאים יקומו יודוך**. שמא אלו האומות שריפו ידיהם מעבודתך ומתורתך יקומו ויודוך בתמיה : **יב** **היסופר בקבר חסדך**. אם נמות ביד אויבנו כלום נוכל לספר שבחך בקבר : **טז** **וגוע מנוער**. מת מתוך תשנוק מיתה חטופה, כמו (שמות י"ד) וינער ה' וינער פירש מנחם ל' חביטי' כמו (ישעיה ל"ג) נוער כפיו מתמוך בשוחד, (שם נ"ב) התנערי מעפר קומי שבי (שם א') והיה החסון לנעורת (איוב ל"ח) וינערו רשעים ממנה (נחמיה ה') ככה יהא נעור וריק : **אפונה**. מיושבת ומבוססת אימתך בלבי. אפונה לשון (משלי כ"ה) דבר דבור על אפניו על מכוניו : **יט** **מיודעי מחשך**. נחשכתי ונחדלתי מהם :

תהילים פרק-פט

א **לאיתן האזרחי**. גם הוא אחד מן חמשה אחים המשוררי', ורבותינו פירשוהו באברה' אבינו על שם מי העיר ממזרח : **ב** **אודיע אמונתך בפי**. את שידעתך שאתה שומר הבטחתך ומאמין דבריך : **ג** **כי אמרתי עולם חסד יבנה**. כי אמרתי עד עולם יבנה בחסד כסא דוד כמ"ש (ש"ב ז') והכינותי כסא ממלכתו וגו', ד"א סבור הייתי שיהא העולם בנוי בחסדך ותכין אמונתך בשמים שתהא נכונה ומקוימת ומה היא האמונה אותה ההבטחה שהבטחת את דוד ע"י נתן הנביא לאמר כרתי ברית לבחירי להכין עד עולם זרעו (שם) : **ו** **ויודו שמים פלאך**. אם היית שומר הבטחתך : **אף אמונתך**. אמונת דבריך יודו בקהל קדושים : **ז** **יערוך לה'**. יהא נערץ כמותו : **ח** **בסוד קדושים רבה**. בסוד רב של מלאכים : **י** **בשוא גליו**. בהנשא גליו : **אתה תשבחם**. תשפילם וכן (משלי כט) וחכם באחור ישבחנה (וכן לעיל סה) משביח שאון ימים : **יא** **רהב**. מצרים : **טז** **יודעי תרועה**. שיודעין לרצות את בוראם בראש השנה בתרועה שמסדרים עליה מלכיות זכרונות ושופרות : **יח** **וברצונך**. שאתה מתרצה להם אפימאני"ט בלע"ז : **כ** **לחסידיך**. נתן הנביא וגד החוזה : **שוייתי עזר**. על דוד לעזור לו תמיד : **כג** **לא ישיא אויב בו**. לא יגבור עליו להיות לו כנושה : **כח** **בכור אתנהו**. גדול אתנהו : **לג** **ופקדתי בשבט פשעם**. כך אמר לו נתן הנביא על שלמה (ש"ב ז') אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים, זה רזון בן אלידע שעמד לשטן לו ובנגעי בני אדם זה אשמדאי שהשדים בני אדם הראשון היו : **לו** **אם לדוד אכזב**. לשון לא יכזבו מימיו (ישעיה נח) פיילנצ"א בלע"ז :

[לח] ועד בשחק נאמן. הירח והשמש עדים לו שכל זמן שהם קימים יתקיים מלכותו כמו שנאמר (ירמיה ל"ג) אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה גם בריתי תופר את דוד עבדי : **[לט]** ואתה זנחת. דקדקת אחר בניו לחשוב עונם עד אשר זנחתם ומאסתם בימי צדקיהו : **[מ]** נארתה. בטלת : **[מא]** כל גדרותיו. שבנה בירושלים : **[מבצרינו]**. הר הבית ומצודת ציון : **[מד]** אף תשיב צור חרבנו. השבות אחור והפכת את חידוד חרבו כמו (יהושע ה) חרבות צורים, וכן (ישעיה נד) כל כלי יוצר עליך : ולא הקמותו. ולא העמדתו מלפול : **[מה]** השבת מטהרו. זריחתו כמו צהרים דמתרגמינן טיהרא וכמו (שמות כד) וכעצם השמים לטוהר : לארץ מגרתה. השפלת והשחת, כל לשון שחייה בתרגום יונתן מגר : **[מח]** זכר אני מה חלד. מה זקנה יש לי הלא מעט ימי ודי לך שאתה נפרע ממני במותי קצר ימים : על מה שוא. לחנם ולהבל בראת כל בני אדם : **[נא]** שאתי בחקי כל רבים עמים. בגולה אני נושא סבלם ומשאם : **[נב]** עקבות משיחך. סופי מלך המשיח ולשון משנה הוא בעקבות המשיח חוצפא יסגא : **[נג]** ברוך ה' לעולם. על כל אשר עשה לנו :

תהילים פרק-צ

[א] תפלה למשה. אחד עשר מזמורים מכאן עד לדוד מזמור כלם משה אמרם כנגדם ברך אחד עשר ברכות לאחד עשר שבטים בזאת הברכה : מעון אתה היית לנו. מעון מדור ומנוס לבא שם היית לנו. **[בדר ודר]**. מעולם כי אתה מקדם הכל היית : **[ב]** בטרם הרים יולדו. נבראו ובטרם חוללת ארץ ותבל ומעולם ראשון ועד עולם אחרון אתה אל : **[ג]** תשב אנוש עד זכא. מביא אתה יסורין על האדם עד שאתה מחזירו להיות תשוש כח וקרוב למות, ותאמר לו ביסורין שובו בני אדם מדרכיכם הרעים : **[ד]** כי אלף שנים בעיניך. אלף שנים של בני אדם הם כיום אחד של הקב"ה ועוד מן הלילה עמו כי יום א' של הקב"ה ומעט מן הלילה של הקב"ה הם אלף שנים שהרי לא אמר הכתוב שיהא יומו של הקב"ה אחד כאלף שנים אבל כשיצא מעט מן הלילה עמו אז יומו שלם והוי אלף שנים ולכך מת אדם הראשון תוך אלף שאם היה חי אלף היה יותר מיומו של הקב"ה ושמא שיעור אותה אשמורה הוא כמו שיש ממיתת אדם הראשון עד אלף שנים ואנן לא ידעינן כמה הוי אותה אשמורה כי אם מסברא. (מצאתי) כי אלף שנים בעיניך וגוי. וכשעלתה תשובה בדעתך מתחלה יפה דנת ובראת אותה וראוין היו השנים לכך לפי (שלא) היו ימי בני אדם רבים שלא היו אלף שנים בעיניך אלא כיום הולך שעבר וחלף ומעט מן הלילה עמו שהרי אמרת לאדם הראשון (בראשית ב) כי ביום אכלך ממנו מות תמות וחיה תשע מאות ושלשים שנה נמצאו אלף שנים עולים ליום שלם ומעט מן הלילה עמו : כיום אתמול כי יעבור. שכבר עבר : **[ה]** זרמתם שנה יהיו. עכשיו חטפתם לאותם השנים והבאתם לימים

מועטים שאינם אלא כשנת תנומה ששני הדורות שבעים שנה הם, כמו שמפורש בסוף הענין ימי שנותינו בהם שבעים שנה, והם חשובים שינה אחת כענין (לקמן קכ"ז) בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים ועל שבעים שנה של גלות בבל נאמר שהיה שבעים שנה : **זרמתם**. לשון שטיפה כמו (חבקוק ג) זרם מים : **בבקר כחציר יחלוף**. הנולד בלילה מת בבוקר לסוף השינה. ואם (ו) בבקר יציץ. מיד חלף ועד בא הערב ימולל ויבש, למה : **ז** **כי כלינו באפך וגו'**. ועל כל זאת : **ח** **שתה עונותינו לנגדך**. ואת עלומינו את חטאת נעורינו שמת למאור פניך. עלמינו. נעורינו כמו (שמואל א יז) בן מי זה העלם : **למאור פניך**. למולך להביט בהם : **ט** **פנו בעברתך**. ופנו ונבערו והלכו להם בעברתך : **כמו הגה**. כדבור הממהר לכלות : **י** **ימי שנותינו בהם שבעים שנה**. שנותינו אלה בעונותינו אלה ובעלומינו אלה שבעים שנה הם : **ואם בגבורות**. ואם הרבה גברו ימיו שמונים שנה הם : **ורהבם עמל ואון**. וכל הגדולה והשררה שיש לו לאדם בימים האלה אינם אלא עמל ואון ולמה שהרי כי גז חיש ונעופי בתוך עברה מהר אנו עפים ומתים : **גז**. לשון העברה כמו נגוזו ועבר (נחום א) ויגז שלוים מן הים (במדבר יא) : **יא** **מי יודע עז אפך**. בימים מועטים כאלה מי יקנה לו לב לדעת את עז אפך ליראה אותך. ואתה כיראתך עברתך. כשם שאתה יראוי כן עברתך קשה ונפרע מן החוטאים : **יב** **למנות ימינו כן הודע**. כאשר בתחלה הודע בעולם את מנין ימינו ארוכים וכיון שנאריך ימים נוכל לקנות לב ונביא בתוכם לבב חכמה, ונביא לשון הבאה, (וי"א למנות ימינו כן כמנין כ"ן שבעים שנה ונמות לפי שיעור ימינו שהן מעט כן תייסר אותנו וכן ויודע בהם אנשי סוכות) (שופטים ח) (סא"א) : **יג** **שובה ה'**. מחרון אפיך : **והנחם**. חשוב מחשבה טובה על עבדיך : **יד** **שבענו בבקר חסדך**. ביום הגאולה והתשועה שהוא בקר לליל הצרה והאנחה והחשיכה : **ונרננה ונשמחה בכל ימינו**. כלומר בכל הצרו' שעברו עלינו בימינו אלה : **טו** **שמחנו כימות עניתנו**. שמחנו לימות משיחנו כמנין ימות שעניתנו בגליות וכמנין שנות אשר ראינו רעה : **יז** **ויהי נועם אד' אלהינו**. שכונתו ותנחומיו : **ומעשה ידינו כוננה עלינו**. לשון תחינה הוא, כוננה כמו שמרה שפטה : **כוננהו**. כונן אותו, ושני פעמים ומעשה ידינו כוננהו א' על מלאכת המשכן שבירכן לישראל והתפלל שתשרה שכינה במעשה ידיהם במשכן ואחת שתהא ברכה במעשה ידיהם :

תהילים פרק-צא

א **יושב בסתר עליון**. מי שהוא חוסה בסתר כנפי השכינה הוא יתלונן בצלו שהקב"ה מגין עליו הרי משה רבינו זה משיא את בני האדם לחסות בכנפי השכינה : **יושב בסתר עליון**. כמו (שה"ש ב) בצלו חמדתי וישבתי : **שדי**. לשון חוזק : **ב** **אומר לה' מחסי**. הוא ומצודתי והכל ילמדו ממני

ולמה אני אומר כן : **[ג]** **כי הוא יצילך מפח יקוש וגו'.** לכל אחד ואחד הוא אומר יושב בסתר עליון : **[ד]** **באברתו.** כנף : **יסך.** יסוכך : **תחסה.** תתכסה : **צנה וסחרה.** הוא צנה המקפת את האדם קרוב לארבע רוחותיו, סוחרה לשון סחור סחור : **[ה]** **לא תירא.** אם תבטח בו : **מחץ יעוף יומם.** שד המעופף כחץ : **[ו]** **מדבר, ומקטב.** שמות שדים הם, זה מזיק בלילה וזה מזיק בצהרים : **ישוד.** ישודד : **[ז]** **יפול מצדך אלף.** לשון חנייה כמו (בראשית כ"ה) על פני כל אחיו נפל : **מצדך.** משמאלך יחנו אלף שדים ואלו לא יגשו להזיק : **[ח]** **ושלמת.** כליון, ולמה : **[ט]** **כי אתה.** אמרת : **ה' מחסי.** והרי זה מקרא קצר : **עליון שמת מעונך.** את הקב"ה שמת מעון מבטחך : **[י]** **לא תאנה.** לא תקרה וכן והאלהי' אנה לידו (שמות כא) : **[יב]** **פן תגוף.** פן תכשל וכן כל לשון נגיפה אצופי"ר בלע"ז :

תהילים פרק-צב

[א] **מזמור שיר.** של לוי (נביאים) : **ליום השבת.** שאומרי' אותו בשבתות והוא מדבר בענין העולם הבא שכולו שבת : **[ג]** **להגיז בבקר חסדך.** בעת הגאולה : **ואמונתך בלילות.** ובעוד צרת הגלות להאמין בך שתשמור הבטחתך כל זה נאה וטוב : **[ד]** **עלי עשור ועלי נבל.** כנור של עשרה נימין : **[ז]** **איש בער לא ידע.** את האמור למטה : **[ח]** **בפרח רשעים כמו עשב.** אינם יודעי' שהפרחת' אינה אלא להשמידם עדי עד שמשלם לשונאיו על פניהם להאבידם : **[ט]** **ואתה מרום.** בכל משפטיך ידך על העליונה שהכל מצדיקים עליהם את דינך : **[יא]** **בלותי בשמן רענן.** לבלותי בשמן של שררה. בלותי כמו (במדבר טו) בלול בשמן : **[יב]** **בשורי.** בעוייני כמו בשוררי : **בקמים עלי מרעים.** על הרשעים הקמים עלי שמעו אזני מאחורי הפרגוד שלא יועילו לכלות אותנו, כך שמעתי : **[יג]** **צדיק כתמר יפרח וגו'.** כתמר לעשות פירות וכארז בלבנון להחליף גזעו : **[יד]** **שתולים.** יהיו הצדיקים בבית ה' : **[טו]** **ינובון.** יצמחון : **דשנים.** שמנים ורעננים יהיו ואז יגידו כי ישר ה' :

תהילים פרק-צג

[א] **ה' מלך.** יאמרו לעתיד : **אף תכון תבל.** במלכו תשמח הארץ : **[ג]** **נשאו נהרות ה'.** לשון צעקה וקובלן הוא זה אהה ה' הנה האומי' השוטפים כנהרוי נשאו קולם יהמיון ואת דוך עמקי נבכיהם ישאו ויגביהו תמיד להתגאות נגדך, כל לשון דכא לשון עומק ושפלות :

[ד] מקלות מים רבים וגו'. ידעתי אני כי יותר מקולות המים הרבים אשר יהמיון עלינו ומאדירי משברי הים הזה אתה אדיר במרום ה' וידך תקיפה עליהם : **[ה]** עדתיך. שהעידו והבטיחו נביאך לביתך שהוא נאווה קודש : **נאמנו מאד לביתך**. ולאורך ימים הוא מצפה להם ואע"פ שארכו הימים נאמנים הם לה' מאד : **נאווה**. כמו (לעיל טו) נאות אלהים לשון נאווה ותדע שכל נוה שבמקרא אינן מפקין אל"ף לפי שהם לשון נוי וזה מפיך אל"ף :

תהילים פרק-צד

[א] הופיע. הראה וגלה לנו את נקמתך : **[ד]** יתאמרו. ישתבחו כמו (דברים כו) האמרת והאמירך : **[ח]** בינו בוערים בעם. קצת שוטים שבעולם : **[ט]** הנוטע און. שמא הקב"ה שנטע און לא ישמע צעקת עמו ועניו : **[י]** הלא יוכיח. ייסר אתכם על כך : **[יא]** ה' יודע. מחשבותיכם שאתם סבורין להתגאות בנזר המלוכה ותדעו כי הבל הם : **[יב]** אשרי הגבר. אשריהם הצדיקי המעוניי תחת ידיכם ובלבד שיהו עוסקין בתורה ובמצות : **[יג]** להשקיט לו מימי רע. כי היסורין גורמין לו להשקיט להם מימי דין גיהנם עד שיראה שיכרה לרשע שחת : **[טו]** כי עד צדק ישוב משפט. היסורין שלהם עד שיצדקו בשבילם ואחר המשפט כל ישרי לב יתקבצו כי יטלו שכרם : **[טז]** מי יקום לי. זכות מי יעמד לנו בין המריעים הללו : **[יז]** דומה. דומיה : **[כ]** היחברך כסא הוות. היוכל להדמות לך האומות היוצרים צלמים ומסכות של עמל : **עלי חק**. בשביל חק להיותו חק להם עבודתם : **[כא]** יגודו. יאספו גדודים על נפש צדיק להרוג : **ירשיעו**. יחייבו בדין להורגו : **[כג]** אונם. אונסם כמו (איוב כא) יצפון לבניו אונו :

תהילים פרק-צה

[ד] ותועפות. לשון גובה כעוף המעופף : **[ו]** נברכה. לשון ויברך את הגמלים (בראשית כד) : **[ז]** היום. בעולם הזה אם בקולו תשמעו : **[ט]** בחנוני. חנם : **גם ראו פעלי**. במצרים : **[י]** ארבעים שנה. קטתי בהם, רבתי עמהם לשון נקטה נפשי בחיי (איוב י) נלחמתי בס ארבעים שנה להמיתם במדבר כי אמרתי תועי לבב הם : **[יא]** אל מנוחתי. לארץ ישראל ולירושלים אשר קראתים מנוחה שנאמר (לקמן קלב) זאת מנוחתי עדי עד :

תהילים פרק-צו

[א] שיר חדש. מזמור זה על העתיד וסופו מוכיח כי בא לשפוט את הארץ, בכל מקום שיר חדש על העתיד : **[ז]** הבו לה' משפחות עמים. ומה תתנו לו הבו לה' כבוד ועוז : **[י]** ה' מלך. לעתיד לבא יהא שיר זה : **ידין עמים במישרים**. אותם שיהפוך להם שפה ברורה : **במישרים**. זכיות : **[יא]** ירעם הים. להרים קול בתחלה : **[יב]** כל עצי יער. כל שלטוני האומות :

תהילים פרק-צז

[א] ה' מלך. בנטלו המלוכה מעמלק ומזרעו : **תגל הארץ**. זהו שאמר (יחזקאל לה) כשמוח כל הארץ שממה אעשה לך, על עמלק נתנבא כן : **[ג]** אש לפניו תלך. במלחמת גוג ומגוג דכתיב במלחמתו (שם לח) ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף ואבני אלגביש אש וגפרית : **[ד]** ברקיו. זהרוריו, לשון למען היה לה ברק מורטה (יחזקאל כא) : **ותחל**. ביום ההוא יהיה רעש גדול על אדמת ישראל ורעשו מפניו דגי הים : **ותחל**. לשון חיל כיולדה (מיכה ד) : **[ה]** כדונג נמסו. דכתיב ונהרסו ההרים ונפלו המדרגות : **כדונג**. כשעוה : **[ז]** יבשו כל עובדי פסל. דכתיב (ישעיה ב) והאלילים כליל יחלוף : **המתהללים**. המתפארים לעיג : **[ח]** משפטיך. נקמתך : **[יא]** אור זרוע לצדיק. זריעה ממש מוכנת לצמוח להם :

תהילים פרק-צח

[א] שירו לה'. כל אלה לעתיד : **[ח]** נהרות ימחאו כף. הנביאים דברו בלשון שהאוזן שומעת לא שיהא לנהרות כף אלא לשון שמחה וחדוה :

תהילים פרק-צט

[א] **ירגזו עמים**. מדבר במלחמת גוג ומגוג, ואז ירגזו עמים כענין שנאמר (זכריה יד) וזאת תהיה המגפה וגו' : **תנוט**. לשון נטיו רגלי : **[ג]** **יודו שמך**. יודו את עז מלך האוהב משפט : **[ד]** **ועז מלך**. מוסב על מקרא העליון : **אתה כוננת מישרים**. פשרה ושימת שלום בין אנשים כוננת באמרך (שמות כג) כי תראה חמור שונאך רובץ וגו', כי תפגע שור אויבך ומי הוא שיראה את שונאו גומל לו חסד שלא ידבנו לבו לחבקו ולנשקו, תנחומא : **[ז]** **בעמוד ענן ידבר אליהם**. אף עם שמואל וזה הוא שנאמר (שמואל א ט) היש בזה הרואה ותעננה אותם ותאמרנה יש, ראו הענן קשור על פתחו, כד"א ויש אשר יהיה הענן (במדבר י) : **שמרו עדתיו וחק נתן למו**. וחוק אשר נתן למו : **[ח]** **אל נושא**. עון ישראל : **היית להם**. בשבילים : **ונוקם**. היית על עלילותם, משה ואהרן (שם כ) שמעו נא המורים, שמואל על שלא הדריך בניו בדרך טובה מת בחור : **[ט]** **כי קדוש ה' אלהינו**. על אשר הוא מדקדק עם הצדיקים הוא מקודש בעולם, וכן הוא אומר (שמות כט) ונקדש בכבודי, במכובדי :

תהילים פרק-ק

[א] **מזמור לתודה**. להודיה לאומרו על זבחי תודה : **[ב]** **עבדו את ה' בשמחה**. וכל כך למה דעו כי ה' הוא האלהים כשמשלם שכר פעולתכם אבל עובדי ע"ג אין להם לעבוד בשמחה שאין משלמין שכר : **[ג]** **הוא עשנו ולא**. כשלא היינו בעולם : **[ד]** **בתודה**. בהודייה : **[ה]** **ועד דר ודר**. קיימת אמונתו כל לשון אמת ואמונה אמונת הבטחה שמאמין ומבטיח הבטחתו :

תהילים פרק-קא

[א] **חסד ומשפט אשירה**. כשאתה עושה עמי חסד אקלסך ברוך הטוב והמטיב וכשאתה עושה בי משפט אני אשיר ברוך דיין האמת בין כך ובין כך לך ה' אזמרה : **[ב]** **אשכילה**. אתן לב על דרך התמים : **מתי תבא אלי**. הדרך הישרה להתהלך בה ואתהלך בתם לבבי אף בקרב ביתי בהצנע כמו בפרהסיא : **[ג]** **סטים**. לשון כי תשטה אשתו (במדבר ה') לסור מן הדרך דישטול"מנט בלע"ז : **[ד]** **רע לא אדע**. לא אהב לא אכיר בדבר רע : **[ה]** **אותו לא אוכל**. שיהא חבירי שלא אלמד ממעשיו : **[ח]** **לבקרים אצמית**. מדי יום יום אכרית מעט מעט רשעי ישראל המחויבין מיתה :

תהילים פרק-קב

[א] תפלה לעני. ישראל שהם עם עני : **כי יעטף**. בהתעטף נפשם בצרה :
[ד] נחרו. הנו"ן משמשת כמו נעשו נקנו והוא לשון יובש כמו (איוב ל)
ועצמי חרה מני חורב, נחר מפוח (ירמיה ו) : **[ז]** דמיתי לקאת מדבר.
לקאת שם עוף הוא : **ככוס חרבות**. שם עוף כמו (ויקרא יא) את הכוס
ואת השלך ואת הינשוף : **חרבות**. מדברות דמיתי לקאת מדבר כך אנו
נדודים ממקומנו ללכת בגולה : **[ח]** שקדתי. התבוננתי בעצמי והנני
כצפור הבודד על גג יושב לבדו באין זוג : **בודד**. יושב בודד : **[ט]** מהוללי.
המתלוצצים בי לי הוללות : **בי נשבעו**. ראו ברעתי ונשבעים בי ואומרים
אם לא יארע בי כמו שאירע לישראל כה יעשה לי כמו לישראל : **[י]** בבכי
מסכתי. בדמעה מזגתי : **[יא]** כי נשאתני. תחילה והגבהתני ועתה
השלכתני משמים ארץ ואם לא נשאתני תחילה לא היתה חרפתי רבה כל
כך : **[יב]** כצל נטוי. לעת ערב כשהצללי נוטים וכשחשיכה אין נכרים
אלא כלים והולכים : **[יג]** ואתה. אשר לעולם תשב ונשבעת לנו בדך כשם
שאתה קיים יש עליך לקיימנו, לפיכך : **[יד]** אתה תקום תרחם ציון כי
עת לחננה. כי בדך הבטחת (דברים לב) כי יראה כי אזלת יד והרי אזלת יד
: **[טו]** כי רצו. אהבו אף את אבניה ואת עפרה ומדרש אגדה כשיצא
יכניהו וגלותו נשאו עמהם מאבני ירושלים ועפרה לבנות להם בבבל בית
הכנסת : **[טז]** וייראו גוים. את שמך כשתושיע את עמך : **[יח]** הערער.
הצועק כמו (ישעיה טו) זעקת שבר יעטרו, ד"א ערער הרוס ונשחת כמו,
(לקמן קלז) ערו ערו : **[יט]** תכתב זאת. כך יאמרו רואי הישועה תכתב
הישועה הזאת לספר אותה לדור אחרון : **ועם נברא**. שנעשה בריה חדשה
לצאת מעבדות לחרות מאופל לאור גדול : **[כ]** אל ארץ הביט. לראות
בעני עמו : **[כא]** תמותה. חולה למות אנמוריני"דא בלע"ז : **[כד]** ענה
בדרך כחי. חוזר לקבלו הראשון כי נשאתני ותשליכני ימי כצל נטוי ענה
בדרך אויבי כחי : **[כה]** אומר. להי : **אלי**. אתה : **אל תעלני בחצי ימי**.
אל תסלק אותנו להשמידנו מן האדמה ביד אויבינו בחצי ימינו ומה הם
ימינו כל ימות דור דורים שנותיך, הבטחת לקיימנו לפניך כמו שאמר
בסוף המזמור ושנותיך לא יתמו וזרע עבדיך לפניך יכון : **[כז]** לפנים.
מתחלה : **[כז]** כלבוש תחליפם. כאדם ההופך לבושו לפושטו :
[כח] ואתה הוא. העומד וקיים :

תהילים פרק-קג

[א] **ברכי נפשי**. חמשה ברכי נפשי יש כאן כנגד חמשה עולמוי שאדם דר בהם כמו שאמרו רבותינו במסכ' ברכות דר במעי אמו ינק משדי אמו וכן כלם : **[ה]** **תתחדש כנשר נעוריכי**. כנשר הזה שמחדש כנפיו ונוצה משנה לשנה, ויש מדרש אגדה על מין נשר שכשמזקין חוזר לנערותו : **[ז]** **יודיע דרכיו**. מודיע דרכיו למשה : **[יד]** **זכור כי עפר אנחנו**. זכור הוא ולא שכח שאנחנו עפר ויודע שאנוש כחצר ימיו וגו' : **[טז]** **רוח עברה בו**. אם עברה חולי של מיתה : **[יט]** **משלה**. מושלת : **[כב]** **ברכו ה' כל מעשיו**. אשר הם בכל מקומות שממשלתו שם :

תהילים פרק-קד

[ב] **עוטה אור**. ברקיע כשלמה : **[ד]** **עושה מלאכיו רוחות**. עושה את הרוחות שלוחיו : **[ו]** **תהום כלבוש כסיתו**. זה דוגמת האמור במקום אחר (איוב ל"ח) בשומי ענן לבושו וגו' : **תהום**. הוא הים : **על הרים יעמדו**. מי אוקיינוס גבוה מכל העולם עומד על ההרים, וכן הוא אומר (עמוס ה ט) הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ אין שפיכה אלא מלמעלה למטה : **[ז]** **מן גערתך ינוסון**. כשאמרת (בראשית א) יקוו המים ומאותו הקול יחפזון ונקוו אל מקום אשר יסדת להם : **[ט]** **גבול שמת**. להם החול אשר סביב שפתו : **[יב]** **עליהם עוף השמים ישכון**. על המעינות : **מבין עפאים**. ענפי אילנות וכן (דניאל ד) עפיה שפיר : **[יד]** **מצמיח חציר וגו'**. (טו) ויין. אשר ישמח לבב אנוש גם אותו יוציא מן הארץ : **ושמן**. להצהיל בו פנים : **ולחם**. אשר לב אנוש יסעד : **[טז]** **עצי ה'**. בגן עדן : **[יז]** **צפרים יקננו**. ישראל ישכנו שם : **יקננו**. לשון קן צפור : **[יח]** **הרים הגבוהים**. ברא ליעלים : **מחסה**. כל לשון מחסה לשון צל ומחבא שאדם מתכסה שם מן הזרם ומן המט' אבר'יי בלע"ז : **[יט]** **למועדים**. למנות בו זמנים ורגלים : **שמש ידע מבואו**. אבל ירח לא ידע מבואו פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה : **[כ]** **תשת חשך ויהי לילה**. בכל יום אתה מחשיך ומעריב את השמש והיה לילה ובו תרמוש כל חיתו יער : **[כב]** **תזרח השמש יאספון**. במסתרים ונחבאים שם מבני אדם ואז כל אדם יוצא לפעלו : **[כד]** **קניניך**. מקנה קנין שלך כמו (בראשית יד) קונה שמים וארץ הכל קנוי לך : **[כה]** **ורחב ידים**. רחב מקום לריי"ש בלע"ז : **[כז]** **לשחק בו**. שלש שעות ביום כך אמרו רבותינו במסכת ע"א וכך מפורש בספר איוב התשחק בו כצפור : **[כט]** **תוסף רוחם**. לשון כליון כמו (לעיל עג) ספו תמו : **[ל]** **תשלח רוחך**. בתחיית המתים : **[לב]** **יגע בהרים ויעשנו**. כמו שמפורש בסיני (שמות י"ט) והר סיני עשן כולו : **[לג]** **בעודי**. כמו בעודני חי (דברים ל"א) : **[לה]** **יתמו חטאים**. חוטאים :

תהילים פרק-קה

[א] עלילותיו. מעלליו : **[ג]** התהללו בשם קדשו. התפארו במעוז שם קדשו שיש לכם פטרון כמוהו, התהללו פורוונטייץ ווי"ש בלעי"ז : **[ה]** דבר צוה לאלף דור. התורה אשר צוה להודיעה בעולם לאחר אלף דור וראה שאין העולם מתקיים בלא תורה והעביר מהם תשע מאות ושבעים וארבעה דורות, ויש לפתוי כפשוטו זכר לישראל את בריתו אשר צוה והבטיח לשמור להם לאלף דור כענין שומר הברית והחסד לאהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור : **[יא]** לאמר לך אתן את ארץ כנען וגו'. הוא הברית אשר כרת להם : **[יג]** ויתהלכו מגוי אל גוי. אברהם גר בארץ פלשתים ובמצרים ובארץ כנען וכן יצחק וכן יעקב כולם גלו מגרות לגרות : **[יד]** ויוכח עליהם מלכים. וינגע ה' את פרעה (בראשית י"ב) כי עצור עצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך (שם כ) : **[טו]** אל תגעו במשיחי. בגדולי, כל משיחה ל' שררה וגדולה : **[טז]** ויקרא רעב. כדי להגלותם למצרים (מצאתי) : **[יז]** שלח לפניו איש. (שם מ"ה) וישלחני אלהים לפניכם ואיזה איש יוסף שנמכר : **[יח]** ברזל באה נפשו. א"ר הונא בר אידי שרתוע עשתה לו תחת זקנו שאם ירכין פניו השרתוע מכהו, שרתוע פ"י שפוד : **[יט]** עד עת בא דברו. של הקב"ה לקיים גזירתו שיתגלגל הדבר וירדו ישראל למצרים : אמרת ה' צרפתהו. בחנתהו ליוסף שנתנסה וכבש את יצרו באשת אדניו ועליה נתייסר ונצרף ביסורין לתתו אל בית הסוהר : **[כ]** שלח מלך ויתירהו. שלח פרעה מלך מצרים שלוחיו ויתירהו, שלח מושל עמים הוא פרעה ויפתחהו : **[כב]** לאסור שריו בנפשו. לשון חבה הוא זה כמו (ש"א י"ח) ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד, כשפתר החלום חבבוהו כלם, אמר רבי אידי שרו כתיב זה היה פוטיפר : **[כד]** ויפר. הקב"ה את עמו, הפרה והרבה אותם : **[כה]** ולא מרו את דברו. המכות שצוה עליהם באו במצותיו ולא שינו את דברו : **[ל]** שרץ ארצם צפרדעים. אמר רבי יוחנן בכל מקום שהיו רובצים מים היו רובצים צפרדעים : **[מ]** שאל ויבא שליו. שאל ישראל בשר ויבא לו הקב"ה שלום : **[מא]** הלכו בציות נהר. הלכו נהרות מן הבאר בארץ ציה : **[מב]** כי זכר. הקב"ה את דבר קדשו אשר עם אברהם עבדו שהבטיחו (בראשית ט"ו) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ודור רביעי ישובו הנה :

תהילים פרק-קו

[ד] ברצון עמך. בהרצותך לעמך : **[ז]** וימרו על ים. היו מקטני אמנה אמרו כשם שאנו עולים מכאן מצד זה אף המצריים עולים מצד אחר ויבואו אחרינו עד שרמז הקב"ה לים והקיאם ליבשה אז וירא ישראל את

מצרים מת על שפת הים (שמות טו) לפיכך ויאמינו בה', אבל מתחלה לא האמינו (מצאתי) : **[ט]** **ויוליכם בתהומות כמדבר**. ים סוף היה במדבר דכתיב סגר עליהם המדבר וגוי (שם י"ד) דרך שלשת ימים וגוי (במדבר י') : **[יג]** **לא חכו לעצתו**. לא קוו לו : **[יד]** **ויתאו תאוה**. מי יאכילנו בשר (שם י"א) : **[טו]** **וישלח רזון בנפשם**. ואף ה' חרה בעם (שם י"א) : **[טז]** **ויקנאו למשה**. במדבר הכעיסוהו כמו קנאוני בלא אל (מצאתי) : **[יז]** **תפתח ארץ וגו'**. נראה שחלק כבוד לבני קרח מלהזכיר אביהם תלה הקלקלה בדתן ואבירים : **[יח]** **ותבער אש**. ותאכל את מקריבי הקטרת (במדבר טז) : **[כ]** **אוכל עשב**. אין לך מתועב ומשוקץ מן השור בשעה שהוא אוכל עשב שהוא מוציא פרש רבה והוא מלוכלך בה, ס"א רירו : **[כד]** **וימאסו בארץ חמדה**. בשלוח מרגלים והוציאו דבה על הארץ (שם יג) : **[כז]** **וישא ידו**. בשבועה : **[כז]** **ולהפיל זרעם בגוים**. מאותו שעה נגזר עליהם חורבן הבית שהרי ליל ט' באב בכו ואמר הקב"ה הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות : **[לג]** **כי המרו**. משה ואהרן את רוחו בשמעו נא המורים : **ויבטא בשפתיו**. שבועה לכן לא תביאו את הקהל הזה וגוי (שם כ) : **[לד]** **לא השמידו**. בימי יהושע : **את העמים**. אשר אמר ה' להם (דברים כ') לא תחיה כל נשמה לא ישבו בארץ והם הניחום לשבת בקרבם למס עובד : **[מא]** **ויתנם ביז גוים**. בימי השופטים בין שופט לשופט כגון עגלון וכושן רשעתים וסיסרא ופלשתים ומדין, (מצאתי) : **[מג]** **פעמים רבות יצילם**. כמה פעמים מכעיסים והוא מאריך אפו ומצילים : **וימכו בעונם**. נעשו שפלים בעונם : **[מד]** **וירא בצר**. מתוך תפלה : **בשמעו את רנתם**. מתוך זכות אבות : **[מה]** **ויזכור להם בריתו**. מתוך תשובה : **וינחם כרב חסדיו**. מתוך הקץ בשמעו הושיענו וגוי אף משה כללם בפסוק אחד בצר לך ומצאוך וגוי (דברים ד') : **[מז]** **הושיענו**. גם עתה ה' אלהינו : **[מח]** **מן העולם ועד העולם**. מן עלמא הדין ועד עלמא דאתי (סא"א) :

תהילים פרק-קז

[א] **הודו לה'** : **[ב]** **יאמרו גאולי ה'**. כשיפדם מיד צר : **[ד]** **תעו במדבר וגו'**. והולכי מדברות אף הם צריכין להודות שהרי פעמים שהם תועים ורעבים וצמאים : **[ז]** **וידריכם**. וינהגם לפיכך יודו לה' חסדו : **[י]** **יושבי חשך וצלמות**. אף האסורים בבית הסוהר צריכים להודות כשיוצאין מבית אסוריהם : **[יא]** **כי המרו אמרי אל**. אין פורענות באה על האדם אלא בעונו : **[טז]** **כי שבר דלתות נחשת**. שהיו נעולים בפניהם : **[יז]** **אוילים מדרך פשעם**. אשר מעונותיהם יתענו ביסורי חלאים אף הם מן הצריכין להודות, יש סמניות בפי זו (כלומר כתיבות שש נוני"ן הפוכין) ובאין לידרש במקום אכין ורקין למעט, לומר צעקו קודם גזר דין נענין לאחר גזר דין אינם נענין : **[כז]** **יחוגו**. לשון שבר הוא וכן בחגוי הסלע

(שה"ש ב') וכן והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא (ישעיה י"ט) :
[ל] **וישמחו כי ישתקו**. הגלים : **וינחם**. וינהגם : **מחוז**. לשון גבול, ומנחם
חברו עם וחזותכם את שאול (שם כ"ח) גבולינו שלא יכנס בגבולינו וכן
מחזה אל מחזה שלש פעמים (מלכים א ז') בתנחומא, מצאתי :
[לב] **וירוממוהו בקהל עם**. צריך לאודויי באפי בי עשרה : **ובמושב
זקנים**. ותרין מנייהו צורבא מרבנן : **[לג]** **ישם נהרות למדבר**. כלומר
נותן יישובי האומות לחרבן : **[לד]** **למלחה**. להיות כארץ מלחה מעשות
פרי : **[לה]** **ישם מדבר לאגם מים**. נותן יישוב חרב לבניין ומחזירו
לקדמותו : **[לט]** **וימעטו וישוחו**. והם מתחלה היו שוחין ומועטין מעוצר
רעה ויגון : **[מא]** **וישם כצאן משפחות**. וישם האביון משפחת זרעו כצאן
רבים : **[מב]** **קפצה**. סתמה כמו לא תקפוץ את ידך (דברים ט"ו) :

תהילים פרק-קח

[ב] **נכון לבני**. נאמן עמך : **אף כבודי**. הוא מה שאני משורר לך. ד"א אף
כבודי. אף לפי כבודי לא אמנע לשורר לו ולא אחלק לעצמי כבוד :
[ג] **אעירה שחר**. דרך שאר מלכים השחר מעוררם ואני מעורר את השחר
שאני קם חצות לילה שהנבל והכנור מעוררני כמו שאמרו רבותינו כנור
היה תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצי הלילה רוח צפונית
מנשבת בו והוא מנגן מאליו : **[ה]** **מעל שמים**. וכתוב אחד אומר (לעיל
נ"ז) עד שמים פירשו רבותינו כאן בעושיין לשמה כאן בעושיין שלא לשמה
: **[ז]** **וענני**. שכל עמך וידידיך תלויין בי : **[ח]** **אלהים דבר בקדשו**.
שאמלוד ויבא העת ואעלוז בדברו, (עיין לעיל פרשה ס' פסוק ח) : **אחלקה
שכם**. אחלקה ארץ אויבי לישראל, שכם חלק כמו (בראשית מ"ח) שכם
אחד על אחיך, (ועמק סכות אמדד) : **[י]** **מואב סיר רחצי**. כלומר עבדי
ושמשי ככלי תשמיש שמשותמשין בו : **על אדום אשליך**. עבודתי שיהיו
מלכיהם נוטלין מנעלי ברגלי : **אתרועע**. אריע להם קול ליראם מפני :
[יא] **מי יובילני**. לימות המשיח לפשוט יד בעשו בערי מבצרים, מי שנחני
כבר על אדום שהכיתי בהם בגיא מלח שמנה עשר אלף :

תהילים פרק-קט

[א] **אלהי תהלתי אל תחרש**. על כל ישראל נאמר : **[ב]** **כי פי רשע**. עשו
: **[ד]** **תחת אהבתי**. אותך ישטנוני : **ואני תפלה**. ואני מתפלל אליך תמיד
(מצאתי) : **[ה]** **רעה תחת טובה**. שבעים פרים אני מקריב בכל שנה
בשביל שבעי' אומי' ומבקש לגשמים והם מריעים לי (בשחר טוב) :

[ז] **בהשפטו**. לפניך יצא מדינך מחויב ורשע : **[ח]** **פקודתו**. גדולתו פרבושטיא"ה בלע"ז כמו ויפקד המלך פקידים (אסתר ב ד) : **[י]** **ושאלו ודרשו מחרבותיהם**. הכל ישאלו עליה' מה נהיתה בפלוגי ופלוגי מתוך קול חורבה שיצא עליהם : **ודרשו**. משמע מאת אחרים שהרי נקוד חטף קמץ וכן ושאלו מפי אחרים הוא משמע שישאלו אחרים עליהם, ויש לפתור ושאלו ממשקל חזק יהיו משאלים על הפתחים : **[יא]** **ינקש נושה לכל אשר לו**. אדם הטורח מחזיר ולהוט לעשות דבר נופל בו לשון מתנקש כלומר מוטרף ומתלבט כמו (דניאל ה) וארכובתיה דא לדא נקשן וכן פן תנקש אחריהם אף כאן יהיה הנושה בעשו את עבודתו שנאמר ורב יעבד צעיר, ל"א יהיה הנושה נוגע ונקרב לכל אשר לו ינקש שייטאצופיי"ץ בלע"ז יהי משפט הנושה נוקש ונשען על כל ממונו וזהו יעקב הנושה בעשו את עבודתו שנאמר ורב יעבד צעיר מצאתי בדור אחר שיבא אחר כורתו ימח שמו וטבעו שאפילו זכרון לא יפול עליו בפי הדור הנולד בעולי' לאחר שנשחת שמו שארטרימיר"א בלע"ז : **[יד]** **עון אבותיו**. עון שהעוה על אבותיו, לאברהם שגרע חמש שנים מחייו ולאביו גרם כהיון עינים : **וחטאת אמו**. שהשחית רחמה ושגרם להעלים יום קבורתה מן הבריות שלא יקללוה שיצא מכריסה עשו כמו שנאמר (בראשית ל"ה) ותמת דבורה מינקת רבקה וגומר אלון בכות בלשון יוני קורין לאחר אלון שאבל אחר היה ליעקב עם של דבורה שמתה אמו והעלימו מיתתה : **[טו]** **יהיו**. העונו' האלה נגד ה' תמיד : **ויכרת מארץ זכרם**. של עשו ואלופיו : **[טז]** **יען אשר לא זכר עשות חסד**. לעסוק באבל אביו כמו שעשה יעקב נזיד עדשים לנחם את יצחק שבאותו היום מת אברהם : **איש עני**. ישראל **[יז]** **ויאהב קללה**. קללתו של הקדוש ברוך הוא שכפר בו : **[יח]** **וילבש קללה**. הכניס עצמו בקללה ונוחה לו פריקת עול הקרבן וברכת כהנים וקללת האומות : **[יט]** **תהי לו**. הקללה מעטה כבגד (מצאתי) : **ולמזח תמיד**. חגורה, וכן ומזיח אפיקים רפה (איוב י"ב) אזור החזקים פתח : **[כג]** **כצל כנטותו**. לעת ערב : **ננערתי**. לשון תשנוק וטרוף ואוטם כארבה שהוא נודד ונע ומטורף, (מצאתי) : **[כט]** **ויעטו כמעיל**. העוטה ועוטף כל הגוף לכל לבוש :

תהילים פרק-קי

[א] **נאם ה' לאדני**. רבותינו דרשוהו באברהם אבינו ואני אפרשנו כדבריהם נאם ה' לאברהם שקראוהו העולם אדוני שמעני אדוני (בראשית כ"ג) : **שב לימיני**. התעכב לתשועתי והתחולל לה' אין ישיבה אלא עכבה וכן הוא אומר ותשבו בקדש (דברים א). לימיני. לתשועת ימיני : **עד אשית אויביך**. אמרפל וחביריו : **[ב]** **מטה**. לשון משען כמו (לעיל ק"ה) כל מטה לחם : **מטה עוזך ישלח ה' מציון**. כשתשוב מן המלחמה ואנשיך עייפים ורודפים ישלח לך ה' את מלכי צדק מלך שלם להוציא

לחם ויין (בראשית י"ד) : רדה. במלחמה : בקרב אויביך. לבטח :

[ג] עמך נדבות ביום חילך. כשתאסוף חיל לרדוף אחריהם יתנדבו עמך ואוהביך לצאת עמך כמו שמצינו (שם) וירק את חניכיו ילידי ביתו ולא יותר וענר ואשכול וממרא התנדבו מאליהם לצאת ללכת אחריו בעזרתו :

בהדרי קודש מרחם משחר. זאת תהיה לך בזכות הדרת קדושה שהיה בך מבטן אמך שהכיר בוראו בן ג' שנים : **מרחם משחר.** משנפלת מן הרחם כמו משילין פירות דרך ארובה ביו"ט ואיכא דתני משחירין : **לך טל ילדותיך.** לך יחשב ילדותיך דרכי יושר שהנהגת בהם בילדותיך יהיה לך לנועם כטל זה שהוא נעים ונוח : **[ד] נשבע ה' ולא ינחם.** לפי שהיה מתירא שלא יענש על האוכלסין שהרג נאמר לו (שם ט"ו) אל תירא אברם וגוי לא ינחם על הטובה אשר דבר עליך : **אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק.** ממך תצא הכהונה ומלכות להיות בניך יורשין את שם אבי אביך הכהונה והמלכות שנתנו לו : **דברתי מלכי צדק.** יו"ד יתירה כמו רבתי עם (איכה א), על דברת מלכי צדק על פקודת מלכי צדק. אתה כהן. יש במשמע כהן כהונה ושררה כמו (שמואל ב מ) ובני דוד כהנים היו :

[ה] אדני. אשר היה על ימינך במלחמה : **מחץ ביום אפו מלכים.** את ארבעה מלכים הוא ידן בגוים מלא גויות זו היא בשורת ברית בין הבתרים שנאמר לו על מצרים וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי (בראשית ט"ו) : **[ו] מלא גויות.** אסיפת פגרים, מלא לשון אסיפה כמו (ירמיה י"ד) קראו אחריו מלא, אשר יקרא עליו מלא רועים (ישעיה ל"א), והיכן דן מלא גויות את מצרים על שפת הים (שמות ט"ו) : **מחץ ראש על ארץ רבה.** זו היא דוגמת נבואת (חבקוק ג') מחצת ראש מבית רשע ראש פרעה שהיה ראש ושר על ארץ גדולה וחשובה על כל הארצות כמו שנאמר (לעיל ק"ה) מושל עמים ויפתחהו שהיו כל האומות תחת ממשלת מצרים : **[ז] מנחל בדרך ישתה וגו'.** מנילוס הנהר בדרך הליכתו היתה ארצו שותה ולא היתה צריכה למי גשמים על כן היה מרים ראש ומתפאר (יחזקאל כ"ט) לי יאורי ואני עשיתני, ענין אחר יש לפרש המזמור הזה בדוד : **[א*] נאם ה' לאדני.** על עסקי אדוני שאול כשהייתי נרדף מפניו. לאדני. על אדוני כמו ואמר פרעה לבני ישראל (שמות יד), וישאלו אנשי המקום לאשתו (בראשית כ"ו). שב לימיני. התעכב והמתן לישועתי : **[ב*] מטה עזך ישלח ה' מציון.** מעשים טובים המצויינין בידך, ד"א עוד תמלוך בציון ושם ישולח לך מטה עז ואז תרדה בקרב אויביך : **[ג*] עמך נדבות ביום חילך.** עם ישראל יתנדבו לעזרתך ביום שתעשה חיל כמו שמפורש (בדברי הימים א י"ב) שהיו נקבצים עליו מכל שבט ושבט בלכתו אל צקלג נפלו עליו ממנשה וגומר ומן הגדי נבדלו אל דוד וגומר (שם). בהדרי קודש מרחם משחר. בשביל הדרת קדושה שהיה בך מנעוריך. לך טל ילדותך. ילדות טובה ופרק נאה שהיה בך תהיה לך כטל שהוא נעים יערב ותעשה לך פירות להצליחך : **[ד*] נשבע ה' וגו'.** שהמלכות תהא שלך עולמית. אתה כהן לעולם. ואיזו מן הכהונות כהונה שהיא למעלה מכהונת מלכי צדק וזהו המלכות שהיא למעלה מכהונה גדולה בשלשים מעלות. על דברתי מלכי צדק. למעלה מכהונת מלכי צדק שהיה כהן לאל עליון וא"ת אף הוא מלך היה, מלוכת מלכי צדק אינה

מלוכה חשובה כנגד ישראל : [ה*] **אדני**. יהיה תמיד על ימינך להושיעך : **אשר מחץ ביום אפו מלכים**. שנלחמו עם אברהם ועם יהושע ועם ברק : [ו*] **ידין בגוים מלא גויות**. ועוד בימי יחזקיהו בנך ידן באוכלסי סנחריב קבוץ פגרים מתים וימחץ בסנחריב שהוא ראשה של נינוה ואשור שהיא ארץ רבה אשר מנחל בדרך היה שותה שנתפאר ששתו אוכלסיו מימי הירדן שנאמר (ישעיה ל"ז) אני קרתי ושתיתי מים ואחריב וגו' : [ז*] **על כן ירים ראש**. היה משתבח ומתפאר בגודלו :

תהילים פרק-קיא

[א] הללויה וגו'. מזמור זה הוסד באלף בית אות אחד בראש הפסוק ואחד באמצעותיו וכן כלם מאל"ף ועד תי"ו, וכמו כן מזמור השני, הראשון מדבר בשבחו של הקב"ה והשני מספר בשבחו של צדיק : **[ד] זכר עשה**. קבע לישראל שבתות ומועדים ומצות שנאמרו בהם וזכרת כי היית במצרים (דברים ט"ו) לפי שהוא חנון ורחום על בניו וחפץ להצדיקם : **[ה] טרף נתן**. מזון : **[ו] כח מעשיו הגיד לעמו**. כשנתן להם נחלת גוים הודיעם כחו וגבורתו, ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו ובידו להושיב בה כל מי שירצה ולעקור אלו ולהושיב אחרים שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם שכבשתם ארץ שבעה גוים : **[ח] סמוכים**. הם פקודיו על סמך עז מחוזקין בעונשין ואזהרות והפרשיות קבועות זו על זו כסדר ולדרוש וזהו שאמר שלמה שוקיו עמודי שש וגו' (שה"ש ה') :

תהילים פרק-קיב

[ב] דור ישרים. אשר יבורך יהיה זרעו : **[ד] זרח בחשך אור**. כמו הזריח, ומדרשו הוא עצמו כביכול נעשה להם אור כמו ה' אורי וישעי (לעיל כ"ז) : **[ה] טוב איש חונן ומלוה וגו'**. שחונן דלים ומלוה להם ואינו מדקדק לומר אין יכולת בידי, ואת דבריו הצריכין לו במאכל ובמשתה ובכסות מכלכל במשפט ובמדה וחס על נכסיו : **יכלכל דבריו במשפט**. מנהיג חפציו : **[ז] נכון לבו**. נאמן לבו ליוצרו : **[ח] סמוך לבו**. נשען ובטוח על הקב"ה : **[י] רשע יראה וכעס**. ל' פעל כמו ויכעס לפיכך נקוד חציו קמץ וחציו פתח וטעמו למטה :

תהילים פרק-קיג

[ה] מי כה' אלהינו. בשמים ובארץ שהוא מגביהי לשבת ומשפיל לראות, מגביהי משפילי מקימי להושיבי מושיבי כלם יו"ד יתירה בהם : **[ט]** עקרת הבית. ציון שהיא כעקרה יושיבנה : **אם הבנים שמחה**. כי חלה גם ילדה ציון את בניה, (ישעי' סו) :

תהילים פרק-קיד

[א] מעם לועז. עם שפת לשון אחר שאינו לה"ק, וחבירו את עם נועז לא תראה עם עמקי שפה וגוי (שם לג), ונו"ן ולמד נחלפות זו בזו כמו נשכה שהוא לשכה בספר עזרא (נחמיה יג) : **[ב]** היתה יהודה לקדשו. לקח יהודה לגורל חבלו וקדושתו ואף הם קדשו שמו בירידת הים כענין שנאמר (לעיל ס"ח) שרי יהודה רגמתם וכמו כן נדרש באגדה מקרא זה היתה יהודה לקדשו שקפץ נחשון לתוך הים ואמר אני ארד תחלה וזהו שאמר היתה יהודה לקדשו : **[ג]** הירדן יסוב לאחור. שכל מימי בראשית נבקעו : **[ד]** חולי ארץ. המחולל ארץ, יו"ד יתירה בו, כמו מגביהי משפילי וההפכי : **[ח]** למעינו מים. וי"ו יתירה כמו וי"ו של וחיתו יער (לעיל קי"ד) :

תהילים פרק-קטו

[א] לא לנו. לא בשבילנו ובכושר מעשינו תעשה עמנו : **כי לשמך תן כבוד**. כדי שלא יאמרו איה נא אלהיהם : **[ז]** ולא ימישון. לשון ימושני אבי (בראשי' כ"ז) : **[יא]** יראי ה'. אלו הגרים :

תהילים פרק-קטז

[א] אהבתי כי ישמע ה' את קולי. כך אמר דוד לאחר שנפטר שאול והוא מלך, שובי נפשי למנוחיכי כי ה' גמל עליכי חסד ולך קוני אני מתאוה כי חלצת נפשי ממות. אהבתי כי ישמע ה'. תאבתי שישמע ה' את קולי (סא"א) : **[ב]** ובימי אקרא. בימי צרתי אקראנו ובימי גאולתי אשבחנו :

ג חבלי מות. חבורות אויבינו המבקשים להמיתני : **חבלי מות**. חבלי שאול כלם ל' חבורות הם כמו (ש"א י') חבל נביאים : **ומצרי שאול**. גבולי שאול : **ט** בארצות החיים. ארץ ישראל שגרשוני אויבי ורודפי ממנה בימי שאול ועל כרחם חזרתי : **י** האמנתי כי אדבר. האמנתי את דברי ציבא שאמר על מפיבושת כשאדבר (שם ב' ט"ז) הנה לך כל אשר למפיבושת אז אני עניתי מאד דברתי קשה ונעניתי לך : **יא** אני אמרתי בחפזי. לנוס מפני אבשלום : **כל האדם כוזב**. ובוגד באוהב בו כי ראיתי את בני בוגד בי ומבקש את נפשי וכל ישראל גומלים לי רעה תחת טובה לפיכך האמנתי לציבא ואמרתי אף מפיבושת כוזב ובוגד בי כל לשון כזב אינו אלא ל' חסרון מבטח שבטחו עליו פילנ"צא בלע"ז, כמו (ישעיה כ"ח) אשר לא יכזבו מימיו, ויש פותרין אותו אני אמרתי בחפזי בסלע המחלקות שהיו שאול ואנשיו עוטרין עלי ואל אנשי לתפשני ושם נאמר ויהי דוד נחפז ללכת (שמואל א כג) כל אדם כוזב, אף שמואל הנביא שהוא נאמן לנביא אף הוא כוזב שמשחני למלך (מצאתי) : **יג** כוס ישועות אשא. אביא הנסכים על התודות שנדרתי כמו שאמר לך אזבח זבח תודה ועל אותו הכוס בשמך אקרא על הישועה זו, שכן אין הלוי אומר שירה אלא על היין : **יד** נגדה נא לכל עמו. נגד כל עמו : **טו** יקר בעיני ה'. הראני הקב"ה שדבר קשה וכבד הוא בעיניו להמית את חסידיו. **המותה**. המות כמי הביתה החוצה (בראשי ל"ט) : **טז** עבדך בן אמתך. אינו דומה תרבות עבד הלקוח מן השוק לילוד משפחה שבבית : **פתחת למוסרי**. התרתה מעל צוארי מוסרות ומוטות : **יז** זבח תודה. זבחי הודייה על הנסים שעשית לי : **יח** נדרי. קרבנות שנדרתי : **יט** בתוככי. כמו בתוכך :

תהילים פרק-קיז

ב כי גבר עלינו חסדו. כלומר ואף כי אנחנו אשר גבר עלינו חסדו : **ואמת ה' לעולם**. ששמר הבטחתו שהבטיח את האבות :

תהילים פרק-קיח

א הודו לה' וגו'. (ב) יאמר נא ישראל. לפי שלעולם חסדו : **ד** יראי ה'. אלו בני לוי שכתוב בהם מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי (שמות ל"ב) במעשה העגל ונלחמו עם ישראל כשאמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה (במדבר יד) : **ה** טוב לחסות בה' וגו'. חסיון זה אינו אלא לשון חסיון צל ודבר מועט הוא : **מבטח**. דבר בריא וסמך חזק ואעפ"כ לחסות בה'

טוב מהבטחת בני אדם : **[י]** כל גוים סבבוני. מדבר במלחמות גוג ומגוג שכל הגוים יהיו שם, כמו שנאמ' ואספתי את כל הגו' אל ירושלים למלחמה (זכריה י"ד) : **אמילם**. אכריתי לשון ימולל ויבש (לעיל ב') : **[יב]** **דענו כאש קוצים**. כל לשון דעיכה נופל על לשון קפיצה ונתור ממהר להיות נתר ונתק ממקומו על כן הוא נופל על לשון אש ועל לשון מים כמו נדעכו ממקומם (איוב ו') וכן ימי נדעכו (שם יז) וכן נרו עליו ידעד (שם יח) כדרך שלהבת הנתקת מן הפתילה ועולה למעלה כשהיא כבה : **[יג]** **דחיתני לנפול**. אתה אויבי : **[יד]** **עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה**. עזי וזמרי גבורת הקב"ה היה לי לישועה, עזי יו"ד יתירי כי לא מצינו במקרי עזי נקוד חטף קמץ אלא שורק חוץ משלשה מקומות שהוא סמוך אצל וזמרת וע"כ וזמרת דבוק לתיבת השם ואינך יכול לפרשו וזמרתי, ואל תתמה על ויהי לי שלא אמר היה לי לישוע' שהרב' כאלה במקרא, ואשר לא שם לבו וגו' ויעזוב את עבדיו וגו' (שמות ט') היה לו לכתוב עזב : **[טו]** **קול רנה וישועה**. תהיה לעתיד באהלי צדיקיי ומהו קול הרנה ימין ה' עשה חיל ימין ה' רוממה וגו' : **[טז]** **ימין ה' רוממה**. מדרש אגדה עליונים ברא הקב"ה בימין לפיכך לא שלטה בהם מיתה, שנאמר אף ידי יסדה ארץ (ישעי' מה) זה שמאל וימיני טפחה שמים זה ימין וכן אמר המשורר ימין ה' רוממה שבראת אותם שברומו של עולם היא ימין ה' שתעשה חיילות של צדיקים לע"ל וגם בה יחי אותי ויחיו לעולי ואז לא אמות כי אחיה לעולם : **[יז]** **לא אמות**. אני כנ"י כע"ג מיתת עולם כי אחיה וגו' : **[יח]** **יסור יסרני יה**. בגלות ושם נתכפרו כל עונותי ולמות לא נתנני : **[יט]** **פתחו לי שערי צדק**. ואלו הן שערי צדק : **[כ]** **זה השער**. של בית המקדש שהוא לה' והצדיקים יבואו בו ושם אודך כי עניתני מן הגלות : **[כב]** **אבן מאסו הבונים**. עם שהיו שפל בין האומות : **[כג]** **מאת ה' היתה זאת**. כך יאמרו הכל : **[כד]** **ברוך הבא בשם ה'**. יאמרו למביאי הבכורי ולעולי הרגלים : **[כה]** **ברכנוכם**. ברכנו אתכם : **[כז]** **אסרו חג בעבותים**. הזבחים והחגיגות שהיו נקיים ובדוקין ממום קושרין בכרעי מטותיהם עד שיביאום לעזרה בקרנות המזבח, ויש לפתור כל סוף המזמור הזה מלא אמות כי אחיה בדוד עצמו : **[יח*]** **יסור יסרני יה**. על מעשה בת שבע ביסורין כגון תחת הכבשה ישלם ארבעתים (שמואל ב י"ב) ששה חדשים נצטרע דוד. ולמות לא נתנני. שנאמר גם ה' העביר חטאתך לא תמות (שם) : **[יט*]** **פתחו לי שערי צדק**. ואלו הן שערי צדק אותם השערים של בתי כנסיות ומדרשות אשר הם לה' והצדיקים באים בהם : **[כא*]** **אודך כי עניתני**. מכאן ואילך אמר דוד ושמואל וישי ואחי דוד כמו שמפורש בערבי פסחים מי שאמר זה לא אמר זה :

תהילים פרק-קיט

ג **אף לא פעלו עולה.** אשריהם אם כל זה בהם : **בדרכיו הלכו.** אע"פ שלא פעלו עולה אין שכרם שלם אא"כ בדרכיו הלכו וכן הוא אומר (לעיל לה) סור מרע ועשה טוב אע"פ שאתה סר מרע אין הכל שלם אלא אם כן תעשה טוב (מדרש אגדה) : **ה** **אחלי יכונו דרכי.** אל"ף יסוד בתיבה הנופל ממנו לפרק"י כמו אל"ף שבאחותי באזניכם (איוב ג) ואל"ף של אסוך שמן (מלכים ב ד) אחלי תפלותי אלו הן שיכונו דרכי וכן (שם ה') אחלי אדני לפני הנביא אשר בשמרון וגו' צורכי אדוני להתפלל שילך לפני הנביא אשר בשומרון ולשון אחליות שוהי"ט בלע"ז כאדם האומר הלואי והייתי נביא וחכם : **יא** **בלבי צפנתי.** לא נתתיה להשתכח ממני : **טז** **אשתעשע.** אתעסק כמו ישעה האדם על עושהו (ישעיה י"ז) ואל ישעו בדברי שקר (שמות ה') : **יז** **גמול על עבדך.** דבר שאחיה בו בגמול חסדך : **יח** **נפלאות מתורתך.** דברים המכוסים בה שאינם מפורשים בה : **מתורתך.** נפלאים מפירושי תורתך שאינם מפורשים בה (מצאתי) : **יט** **גר אנכי בארץ.** ימים מועטים : **אל תסתר ממני.** מצותך הנעלמות שאוכל לקיימם שאם לא עכשיו אימתי : **כ** **גרסה.** משתברת נפשי מחמת תאוה כמו (ויקרא ב) גרש כרמל, ומנחם חבר לתאבה עם מתאב אנכי את גאון יעקב (עמוס ו') ושניהם לשון שבר : **כב** **גל מעלי.** לשון גלגול כמו ויגל את האבן (בראשית כט) : **כג** **בי נדברו.** אע"פ שמלכי אומות העולם מתלוצצים עלי שאני עוסק בתורה : **כד** **שעשועי.** עסקי : **כה** **חיני כדברך.** כמו שהבטחתי על ידי נתן הנביא טובה : **כו** **ספרתי.** לך את צרכי ואת חטאתי ואתה עניתני : **כח** **זלפה נפשי.** נטפה כלומר נחסרת והולכת : **ל** **משפטיך שויתי.** שמתני עצמי למשפטיך ודבקתי בעדותיך לבחור בדרך אמונה לך אני שואל דרך שקר הסר ממני : **לג** **ואצרנה עקב.** אשמרנה בכל מעגלותיה ועקבי נתיבותי ל' עקבי טראצ"ש בלע"ז : **לה** **הקם לעבדך אמרתך.** אשר הבטחתיני : **אשר ליראתך.** שאהיה אני וזרעי יראי שמך שעל מנת כן הבטחתיני אם ישמרו בניך את דרכם וגו' (מ"א ב') : **לט** **העבר חרפתי.** מחול לי על אותו עון ושוב לא יוכלו אויבי לחרפני בו : **כי משפטיך טובים.** וכבר אני מקבל עלי לשלם הכבשה ארבעתים : **מא** **ויבואני.** תשועתך תבא אלי כאמרתך שהבטחתיני : **מג** **ואל תצל מפי דבר אמת.** ואל תבדל מפי דבר אמת כמו ויצל אלהים את מקנה אביכן (בראשית ל"א) (מצאתי) : **דבר אמת עד מאד.** בכל הוראותי ובכל דיני שלא אכשל בהם : **יחלתי.** קויתי : **מה** **ואתהלכה ברחבה.** בהלכה מרווחת ופושטת בישראל : **דרשתי.** בקשתי : **מט** **זכר דבר.** אשר יחלתיני ע"י נתן הנביא לעבדך : **נב** **משפטיך מעולם.** שאתה מביא יסורין וחוזר מחמתך וסולח ועל כן אתנחם : **נה** **זכרתי בלילה.** בעת צרה ואפילה : **נו** **זאת היתה לי.** עטרת ההולמת אותי לי לעדות ולזרעי הראוי למלוך בשכר שפקודיך נצרתני כך דרשוהו חכמי ישראל (מצאתי) : **נז** **לשמר דבריך.** קיים דבריך שיחלתיני בכך אתה חלקי : **נח** **חליתי פניך.** בלשון חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו (איכה ג') : **נט** **חשבתי דרכי.** הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה לפיכך ואשיבה רגלי אל עדותיך כי ראיתי שהיא הטובה שבכולן : **סא** **חבלי רשעים עודוני.** סיעות של

רשעים שללוני כמו (בראשית מט) יאכל עד, כך חברו מנחם, ויש לפותרו לשון עוד כלומר נוספו ורבו עלי : **[סז]** **טרם אענה**. אותך במצותיך טרם הגיתי בהם בבתי מדרשות אני שוגג בהם וחוטא ועתה משנעניתי בהם תורתך שמרתי שהמדרש מלמדני לסור מן העבירה לכן אני מבקש ממך טוב טעם ודעת למדני : **אענה**. לשון שונה והוגה בבית המדרש הוא כמו תען לשוני אמרתך וכן (מלאכי ב') יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב ער בחכמים ועונה בתלמידים : **[סט]** **טפלו עלי שקר**. חברו עלי שקר וכן ותטפל על עוני (איוב יד) : **[עא]** **טוב לי כי עניתי**. שנתיסרתי ועוניתי למען אשוב מדרך רעה ואשמור חקיך, בפירושים אחרים מצאתי כן טוב לי כי עניתי וגו', טוב היה בעיני כשהייתי סובל יסורים כדי ללמוד תורה בצער : **[עד]** **יראיך יראוני**. בטובה וישמחו כי כגמולי גמולם שהרי מיראיך אני ולדברך יחלתי : **[עה]** **ואמונה עניתני**. בדין עניתני : **[עח]** **כי שקר עותוני**. כי על חנם הרשיעוני (מצאתי), אומר אני על לבן פנים שאומר לו הבא על אשת איש מיתתו במה והוא לא חטא : **[עט]** **ישובו לי יראיך**. שפירשו הימנו סנהדרין כשנצטרע מאותו עון אף אם גרושה היא נתן עיניו בה כל הנוגע לא ינקה : **[פא]** **כלתה וגו' נפשי**. אותה : **[פב]** **כלו עיני**. צופים תמיד עד כי כלו : **[פג]** **כנאז בקיטור**. כנאז של עור המתייבש בעשן : **[פד]** **מתי תעשה**. שאראה בימי : **[פה]** **כרו לי זדים שיחות**. שלא כתורה הבאים לפסלני : **[פו]** **שקר רדפוני**. לשוא רדפוני אויבי : **כל מצותיך אמונה**. מואבי ולא מואבית והם על שקר רדפו לאסרני : **[פז]** **כמעט כלוני**. כלא הייתי אהיה בארץ ואני עמדתני על בוריי, וכן לי קוו רשעים לאבדני מבא בקהל : **[פח]** **לכל תכלה וגו'**. לסלסל ולפלפל בה וכן פתחת למוסרי (לעיל ק"ח) : **לכל תכלה**. לכל סיום דבר יש קץ גבול אבל מצותיך אין קץ וגבול לתכליתם (מצאתי) : **[פח]** **מאויבי תחכמני מצותיך**. על דואג ואחיתופל אמרו דלא אתיא להו שמעתא אליבא דהלכתא לעולם סוד התורה בידי שכן מכל מלמדי השכלתי מזה למדתי קצת ומזה למדתי קצת (לאחר שלמדתי מרבי מובהק) : **[פט]** **שיחה לי**. כל שיחתי היתה בם : **[קא]** **כלאתי רגלי**. מנעתי כמו (ש"א כ"ה) אשר כליתני היום מבוא בדמים : **[קג]** **נמלצו**. נמתקו : **[קה]** **נר לרגלי דברך**. כשאני בא להורות הוראה אני רואה בתורה והיא מפרשת אותי מן האסור כנר המציל את האד' מן הפחתים : **[קז]** **נעניתי**. נעשיתי עני ושפל כמו לענות מפני (שמות י') וענה גאון ישראל בפניו (הושע ה') תרגום יונתן וימאך, ועני חשוב כמת לפיכך חייני כדברך. נעניתי, חולי הוא שמטרף את הדעת ושמו עניה בלשון משנה : **[קח]** **נדבות פי**. דבר רצוי שפי מתנדב לך, כל נדבה לשון רצון הוא : **[קט]** **נפשי בכפי תמיד**. הרבה נסתכנתי בסכנות רבות קרובות למיתה ואעפ"כ אני תורתך לא שכחתי (ע"ד חש בראשו יעסוק בתורה). **[קיב]** **לעולם עקב**. על מעגלותם ועל נתיבותם : **[קיג]** **סעפים שנאתי**. חושבי מחשבות און כמו (איוב כ') לכן שעפי ישיבוני, (מלכים א י"ח) על שתי הסעיפים כשאתה קורא סעיפים הוא שם המחשבה וכשאתה קורא סעפים נופל הלי על החושבים אותם : **[קיז]** **ואשעה בחקיך**. ואתעסק כמו ואל ישעו בדברי שקר (שמות ה') ד"א ואשעה לשון ספור ושנון כדמתרגי

ולשנינה ולשועין: **קית** **סלית**. רמסת נתתם למרמס כמו סלה כל אבירי ה' (איכה א): **קכ** **סמר**. כמו (איוב ד') תסמר שערת בשרי כאדם שעמד שערותיו הריצייר בלע"ז. ומשפטיך יראתי. מפורענו גזרותיך: **קכב** **ערב עבדך**. ל' הצלה גרנטיי"ה בלע"ז היה ערב בשבילי לנגד הרעה (כלומר היה ערב שאשמור פקודיך). **קכג** **ולאמרת צדקך**. הבטחה שהבטחתי. **קכד** **עת לעשות לה' וגו'**. מוסב על מקרא שלפניו הבינני ואדעה עדותיך להבין עת לעשות לשמך איך יעשו אותם שהפרו תורתך למצוא רצון וסליחה ותמצא להם ואעשה כן על כל עבירה שבידי, ורבותינו דרשו ממנו שעוברין על דברי תורה כדי לעשות סייג וגדר לישראל כגון גדעון ואליה בהר הכרמל שהקריבו בבמה, עוד ראיתי נדרש באגדה פי איש פנוי וטיילן העושה תורתו עתים מפר ברית, שאדם (פנוי) צריך להיות יגע בתורה כל שעות היום. **קכז** **על כן אהבתי**. על אשר אהבתי מצותיך ראוי לך ללמדני עת רצון ומה אעשה לך ותרצני, יש על כן הרבה שפתרונו על אשר כמו כי על כן ראיתי פניך (בראשית ל"ג) כי על כן ידעת חנותינו (במדבר י'), על כן יתרה עשה (ישעיה טו). **קכח** **כל פקודי כל ישרתי**. כל פקודי כל דבר אשר צוית בתורתך: **ישרתי**. ישרו בעיני ואמרת עליהם ישרו כל זה כדאי אני שתמחול ותרצה לי. **קכט** **פלאות עדותיך**. מכוסים הם ונפלאים עדותיך מבני אדם יש מצות קלות שהרבית במתן שכרן כגון שלוח הקן: **על כן נצרתם נפשי**. כלם כי לא נודע איזה יכשר: **קל** **פתח דבריך יאיר**. תחילת דבריך האירו את לב ישראל שאתה המבין פתאים באמרך (שמות כ) אנכי אשר הוצאתיך הודעתם בטובה שעשית להם שקניתם מבית עבדים לדעת כי אדון אתה להם ויקבלו אלהותיך עליהם לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' ואח"כ גזרת גזרותיך, ד"א פתח דבריך יאיר תחילת דבריך במעשה בראשית יהי אור: **מבין פתיים**. משם יבינו הכל ויפתחו (להתחיל ולפתוח) בדברי תורה, תנחומא: **קלא** **ואשאפה**. ל' בליעה כמו (ירמיה ב') שאפה רוח: **קלד** **פדני מעושק אדם**. מיצר הרע העושק את הבריות בפירושים אחרים מצאתי פדני מעושק אדם, פדני מעושקו של אדם: **קלט** **צמתתני קנאתי**. הקנאה שאני מקנא לשמך על השוכחי דבריך היא צומתה אותי ומקנטת אותי בהם, (מצאתי): **קמא** **צעיר אנכי ונבזה**. כד"א (שמואל א יז) ודוד הוא הקטן, נבזה אני להקטין עצמי אצל עוסקי תורה להתלמד כי פקודיך לא שכחתי מלסלסל ומלפלפל בהם בצדקתך שבתוכן צדק ואמת עולמית ואף כי מצאוני צרות היו הם עסקי ולעולם הבינני צדקם ואחיה בהם כי היא חייך וגומר (דברי' ל'): **קמו** (הסימן של עדותיך דמה בן פריץ הוי"ו חולם אבל משאר עדותיך הדלי"ת חולם): **קמת** **אשמרות**. חצי הלילה שתי אשמורות, ולדברי האומר שלש משמרות הוי לילה היה דוד עומד ממטתו בשליש הלילה הראשונה ועוסק בתורה עד חצות כמו שנאמר לשיח באמרתך, ומחצות ולהלן עוסק בשירות ותושבחות כמו שנאמר חצות לילה אקום להודות לך: **קנ** **קרבו רודפי זמה**. עצת חטאים הולכים בעצת חטאיהם, ומתרחקים מתורתך ליקרב אל עצת רעתם: **קנא** **קרוב אתה**. לרחוקים הללו המתרחקים מתורתך אם ישובו מדרכם: **קנב** **קדם ידעתי**

מעדותיך. קודם היות הדבר ידעתיו מתוך עדותיך קדם ירשו את הארץ צוית להם על הבכורים ותרומות ומעשרות וקדם הניחות להם מאויביהם צוית להם והיה בהניח ה' אלהיך לך וגוי' (שם כ"ה) להעמיד מלך ולהכרית עמלק ולבנות בית הבחירה : **כי לעולם יסדתם**. כי על כל הדברים העתידים להיות לסוף העולם יסדת עדותיך : **{קס} ראש דברך אמת**. סוף דברך הוכיח על הראש שהוא אמת שכששמעו האומות אנכי ולא יהיה לך ולא תשא אמרו הכל להנאתו ולכבודו כיון ששמעו כבד, לא תרצח, לא תנאף, הודו על ראש דברך שהוא אמת : **{קסב} שש אנכי על אמרתך**. על הבטחתך הבטחתי, ד"א על אחת מאמרותיך הסתומות כשאני מבין בה, ורבותינו דרשו על המילה שהיה דוד בבית המרחץ וראה עצמו בלא ציצית ובלא תפילין ובלא תורה אמר אוי לי שאני ערום מכל מצות כיון שנסתכל במילה שמח ואמר בצאתו (מבית המרחץ) שש אנכי על אמרתך המילה שמתחלה נתנה במאמר ולא בדבור שנאמי' (בראשית יז) ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור : **{קסד} שבע ביום**. שחרית שתים לפני קריאת שמע ואחת לאחריה ובערב שתים לפני ושתיים לאחריה : **על משפטי צדקך**. על ק"ש שהיא דברי תורה : **{קסו} שברתי**. הוחלתי : **{קסח} כל דרכי נגדך**. אתה יודע כל דרכי : **{קסט} כדברך הבינני**. דברי תורתך כהלכתך וכהווייתך : **{קעא} תבענה**. תדברנה : **{קעב} תען לשוני**. כל עניה לשון קול רם הוא ואב לכולם וענו הלויים ואמרו (דברים כז) :

תהילים פרק-קכ

{א} שיר המעלות. שיאמרו הלויים אותו על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל עד עזרת נשים ויש כאן ט"ו מזמורים של שיר המעלות, ורבותינו אמרו שיסדן דוד להעלות את התהום כמו שמפורש במסכת סוכה, ולפי אגדה פתרונו שיר למאה עולות : **{ב} משפת שקר**. זרעו של הרשע שצדין את הבריות בפיהם בעלילות רשע : **{ג} מה יתן לך**. הקב"ה : **ומה יוסיף לך**. שמירה ומחיצות הרי את נתונה לפנים משתי מחיצות : **{ד} חצי גבור שנונים**. והרי את הורגת במקום רחוק כחץ : **עם גחלי רתמים**. כל הגחלים כבו מבחוץ כבו מבפנים ואלו כבו מבחוץ ולא מבפנים ד"א מה יתן לך מה סופו של הקב"ה לגזור עליך חצי גבורים עם גחלי רתמים חצים מלמעלה וגיהנם מלמטה : **{ה} אויה לי**. אמרה כנסת ישראל כי כבר לקית בגליות רבים הרי גרתי משך עם בני יפת במלכות פרס ויוון ומשך : **{ו} אני שלום**. עמהם : **וכי אדבר**. עליהם שלום המה באים להלחם בי :

תהילים פרק-קכא

[א] שיר למעלות. הפשט כשהיו הלויים מתחילין לעלות במעלות אמרו שיר זה אע"פ שזה השיר לא נכתב בראשונה אין מוקדם ומאוחר (ס"א מצאתי) : שיר למעלות. רמז במזמור שני למעלות העולות לצדיקים לעתיד לבא מתחת עץ החיים לכסא הכבוד דתניא בספרי שיר המעלות אין כתוב כאן אלא שיר למעלות שיר למי שעתיד לעשות מעלות לצדיקים לעתיד לבא, וזהו שיסד הקליר (בסילוק דיוצר של יום ב' דסוכות שיסד ר' אליעזר הקליר שהוא בנו של רשב"י בחגיגה פ' אין דורשין ע"ש) ומתחתיה שלשים מעלות זו למעלה מזו עד כסא הכבוד טסות ועולות בשיח נעימות שיר המעלות :

תהילים פרק-קכב

[א] שמחתי באומרים לי. שמעתי בני אדם שאומרים מתי ימות אותו זקן וימלוך שלמה בנו ויבנה בית המקדש ונעלה לרגל ואני שמח : **[ב]** עומדות היו רגלינו. במלחמה בכל מקום בשביל שעריך ירושלים שעוסקין בהן בתורה : **[ג]** ירושלים הבנויה. כשיבנה שלמה בני בית המקדש בתוכה תהא בנוי בשכינה ומקדש וארון ומזבח : כעיר שחוברה לה. כשילה שדימה הכתוב זו לזו שנאמר (דברים י"ב) אל המנוחה ואל הנחלה מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים, ורבותינו אמרו יש ירושלים הבנויה בשמים ועתידה ירושלים של מטה להיות כמותה : **[ד]** ששם עלו שבטים. אשר שם בשילה עלו שבטים כשעלו ממצרים ונקבע המשכן בתוכה. שבטי יה שהוא עדות לישראל. לפי שהיו האומות מליזין אחריהם כשיצאו ממצרים ואומרים עליהם שהם ממזרים אם בגופם היו שולטין המצרים בנשותיהם לא כל שכן אמר הקב"ה אני מעיד עליהם שהם בני אבותיהם הטיל שמו עליהם הראובני השמעוני (במדבר כ"ו) הוסיף עליהם אותיות השם אחת מכאן ואחת מכאן נמצא השם הזה יה עדות לישראל : **[ה]** כי שמה ישבו וגו'. כי גם בירושלים תשרה השכינה וישבו שם כסאות לשפוט בהם את האומות וכסאות מלוכה לבית דוד : **[ו]** שאלו שלום ירושלים. ואמרו לה ישליו אהביך ויהי שלום בחילך : **[ח]** למען. ישראל אחי ורעי : אדברה נא. אני דוד המלך שלום בך :

תהילים פרק-קכג

[א] שיר וגו' היושבני. יו"ד יתירה : **[ד]** הלעג השאננים. לעג הגוים
השאננים שבענו : **הבוז**. שבזו את גיא היונים היא ירושלים : **לגאיונים**.
כתיב חד וקרינן תרין :

תהילים פרק-קכד

[ג] בחרות אפס בנו. כשחרה אפס בנו : **בחרות**. כמו בעשות : **[ד]** נחלה.
לשון חולי : **[ז]** נפשינו [**כצפור**] **נמלטה**. מהם כצפור אשר נמלטה מפח
יוקשים :

תהילים פרק-קכה

[א] שיר המעלות הבוטחים בה'. לא ימוטו כהר ציון אשר לא ימוט כי
כאשר ירושלים הרים סביב לה כן הקב"ה סביב לעמו : **[ג]** כי לא ינוח
שבט הרשע על גורל הצדיקים. (כי לא יתן הקב"ה את ממשלת הרשעים
לנוח על הצדיקים) למען כי הצדיקים נזהרין מלשלוח ידיהם בעולה :
[ה] **והמטים עקלקלותם**. על הבריות למצוא עלילות רשע יוליכם ה' את
פועלי און :

תהילים פרק-קכו

[א] **בשוב ה' את שיבת ציון**. מגלות בבל היינו כחולמים : **[ד]** **כאפיקים
בנגב**. כאפיקי מים בארץ יבשה שמלחלחין אותה כך נהיה מרטיבין
בשובך את שבותינו אשר הזורעים בה בארץ ציה בדמעה דואגים
שסבורים שמא לא תצמח, ברנה קוצרין על ידי אפיקי המים כשהם
משולחין בה : **[ו]** **הלוך ילך ובכה וגו'**. כך ישראל זורעין לפני הקב"ה
צדקה בדמעה בגלות וברנה יקצורו כשתשלם משכורתם לעתיד :

תהילים פרק-קכז

[א] שיר המעלות לשלמה. שיר זה אמר דוד על שלמה בנו שצפה ברוח הקודש שעתיד לבנות בית המקדש ובו ביום ישא שלמה את בת פרעה ועל זה נאמר (ירמיה ל"ב) כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה לכך אמר המזמור הזה למה לך בני לבנות בית ולסור מאחרי המקום מאחר שאינו חפץ בה לשוא עמלו בוניו בו : **שוא שקד שומר**. על חנם צופה בה השומר : **[ב]** שוא לכס. בעלי האומניות המשכימים ומאחרים למלאכתם ומתפרנסים בעצבון וביגיעה בלחם העצבים של טורח : **כן יתן**. הקב"ה פרנסה למי שמנדד שנת מעיניו בשביל לעסוק בתורה : **לידידו שוא**. למנדד מעיניו שינה : **[ג]** הנה נחלת ה'. לאותו האיש : **בנים**. אלו התלמידים שהוא מעמיד שהם לו כבנים : **שכר פרי הבטן**. שכר פרי התורה שבלב שנאמר (משלי כ"ב) כי נעים כי תשמרם בבטןך : **[ד]** כחצים ביד גבור. להלחם במ את אויביו : **כן בני הנעורים**. התלמידים שאדם מעמיד מנעוריו : **[ה]** אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו. מאותם חצים, אשפה תיק החיצים שקורין קויכריין בלע"ז : **לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער**. תלמידי חכמים שמנצחין זה את זה בהלכה ונראים כאויבים זה לזה (תוספות) :

תהילים פרק-קכח

[א] שיר המעלות אשרי כל ירא ה'. כל אלו תוכחות ומוסרים לפי שכתוב אשרי האיש אשרי איש, לכך נאמר כאן כל לרבות אשה : **[ב]** יגיע כפיך. הנהנה מיגיע כפו נוחל שני עולמות (במס' ברכות) : **[ג]** כגפן פוריה. בניה מרובין : **בניך כשתילי זיתים**. מה זיתים אין להם הרכבה כך אין בבניך פסול : **[ה]** מציון. שהוא שער השמים : **בטוב ירושלים**. ושמחת בכל הטוב : **[ו]** וראה בנים לבניך. ולא יבואו לקטטה עבור חליצה ואז שלום על ישראל תוספות : **בנים לבניך**. ירשו נחלה ואין אשה זקוקה ליבם אז שלום בעולם :

תהילים פרק-קכט

[ג] חרשים האריכו למעניתם. הוא תלם המחרישה כבחצי מענה צמד שדה : **[ו]** שקדמת שלף יבש. שקודם שישלפוהו ויתלשוהו ממקומו הוא יבש : **[ז]** וחצנו. כמו (ישעיה מ"ט) והביאו בניך בחוצן איישי"לא בלע"ז, וכן גם חצני נערתני :

תהילים פרק-קל

[ד] כי עמך הסליחה. לא נתת רשות לשליח לסלוח כמו שנאמר (שמות כג) כי לא ישא לפשעכם : **למען תורא**. על זאת שלא יהא אדם בטוח על סליחת אחר : **[ה]** קויתי ה' קוטה נפשי. קווי אחר קווי כעין (לעיל כ"ז) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה כעין משומרים לבקר שומרים לבקר : **[ו]** נפשי לה' משומרים לבקר. הריני מן המצפים לגאולה : **שומרים לבקר**. מצפין וחוזרין ומצפין קץ אחר קץ, (מצאתי) :

תהילים פרק-קלא

[א] ה' לא גבה לבי וגו'. לא נהגתי שררה, לא עשיתי גדולות תענוגות בנינים ונטיעות כעין שעשה בני הנני עליך כמי שאין לו ידים ורגלים כגולם מוטל לנגדך (סא"א) : **[ב]** שויתי ודוממתי. עליך נפשי כגמול שהוא נתון עלי אמו, גמול יונק שדים : **כגמול עלי נפשי**. נפשי בקרבי לנגדך כיונק שדי אמו :

תהילים פרק-קלב

[א] שיר המעלות זכור ה' לדוד את כל ענותו. ענוי נפשו אשר טרח ועמל למצוא לך מקום : **[ה]** עד אמצא מקום. עד שיודע היכן יהיה מקום מקדש (מצאתי) : **[ו]** שמענוה. הבשורה : **באפרתה**. במקום החשוב והמעולה כמו (ש"א א') בן תחו בן צוף אפרתי חשוב אבגיננס, ד"א שמענוה באפרתה בספר יהושע (ט"ו) שבא מאפרים, בכל התחומין הוא אומר (שם) ועלה הגבול ותאר הגבול וכאן הוא אומר ועלה הגבול אל כתף היבوسی ירושלים נמצאת ירושלים גבוה מכל הארצות והוא ראוי לבית המקדש שנאמר (דברים יז) וקמת ועלית אל המקום וגו' מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל כך נדרש בשחיטת קדשים : **מצאנוה בשדי יער**. בגבול בנימן שנמשל לחית העיר שנאמר בנימן זאב יטרף (בראשית מ"ט) : **[ז]** נבואה. שמה למשכנותיו : **[י]** אל תשב פני משיחך. שלמה בבואו להכניס שם את הארון : **[יב]** ועדותי זו אלמדם. זו אשר אלמדם : **[טו]** צידה. מזונה : **[יח]** יציץ. יאיר כמו ונוצצים כעין נחושת (יחזקאל א') :

תהילים פרק-קלג

[א] שיר וגו'. הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, כשישב הקב"ה בבית הבחירה עם ישראל הקרויין אחים ורעים ויהיה גם הוא יחד עמהם : **[ב]** כשמן הטוב. שנמשח בו אהרן הכהן : שירוד. מראשו אל זקנו אל פי ראש הכתונת שלו שהזקן שוכב ע"פ הכתונת כן נעים טל חרמון שגבוה על הררי ציון והטל יורד מחרמון להררי ציון כשם ששמן המשחה לגדולה כך הר ציון לתפארת ולכבוד לישראל כשם ששמן הטוב כן טל חרמון כזה כן זה כמו והיה כעם ככהן (ישעיה כ"ד), ורבותינו דרשו שבת אחים משה ואהרן לענין מעילה בשמן המשחה במסכת הוריות כל המזמור אבל יש בדברי תורה וקבלה משל ומליצה ודברי חכמים וחידותם ועיקר שיר המעלות על בית המקדש נאמר :

תהילים פרק-קלד

תהילים פרק-קלה

[א] הללויה הללו את שם ה' וגו'. **[ז]** ברקים למטר עשה. הם זהרורי הרקיע המבריקים ומאירים לפני המטר שקורין אשליילד"ש בלע"ז : מוצא. ל' מציאה כלומי אוצרות תקן לרוח ושם הם מצויים לו לשלחם במשלחתו : **[ט]** בתוככי. כמו בתוכך : **[יג]** ה' שמך לעולם. כגדולתך וכממשלתך אז כן הוא גם עתה והיכולת בידך לדון ולנקום נקמתנו : **[יד]** כי ידין ה' עמו. ישפוט משפטם מאויביהם : יתנחם. יתעשת (יתעכב) : **[יז]** אף אין יש רוח בפיהם. גם רוח אין בפיה' אפילו כבהמה זו כל שכן שלא ידברו כאדם ומאחר שאין בהם רוח אין צריך לפרש רוח החוטם, אף זה פתח, ואף להם ולא יריחון קמץ (סא"א) : **[כ]** יראי ה'. אלו הגרים (מצאתי) :

תהילים פרק-קלו

[ד] לעשה נפלאות גדולות לבדו. בראשונה לא נברא מלאך כשעשאן לנפלאות הללו השמים והארץ השמש והירח : **[י]** למכה מצרים בכוריהם. בכוריהם לא נאמר אלא בכוריהם עמדו בכורים וקפחו שוקן של אביהם המעכביי בישראל כששמעו נגע עשירי מפי משה : **[יג]** לגזרים. ייב קרעים לי"ב שבטים : **[יז]** מלכים גדולים. כאן רמז ל"א מלכים והשוה להם פרעה וחילו ומכת מצרים למלכים אדירים קשים מהם שקול סיחון כנגד כלם כל אחד לעצמו וכן פירש למעלה לסיחון מלך האמרי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען, כן באגדה : **[כג]** שבשפלנו זכר לנו. במצריי זכר לנו : **[כד]** ויפרקנו. מתוכם והפליא לנו כל זה : **[כה]** נותן לחם. רמז כאן חסד (כל המעשים) : **[כו]** הודו לאל השמים. המכין בהם מזון לכל בריה, עשרים וששה כי לעולם חסדו נאמרו במזמור זה כנגד עשרים וששה דורות שהיה העולי בלא תורה ונתקיים בחסדו של הקב"ה :

תהילים פרק-קלז

[א] על נהרות בבל שם ישבנו. כשירדנו לגולה ושאלם נבוכדנצר שישירו לו כמו שהיו משוררין על הדוכן : **[ב]** על ערבים. ערבי נחל : **[ג]** ותוללינו שמחה. מיני כלי זמר על שם שהם תולין (שתולין) אותם, כך פירשו מנחם, ותוללינו שמחה ותוללינו של שמחה, ויש לפתור תוללינו אויבינו שהם מהוללים ומשטים בנו לשון ומהוללי בי נשבעו (לעיל קב) : **[ה]** אם אשכחך ירושלים. כנסת ישראל אומרת כן : **[ו]** אם לא אעלה את ירושלים. את זכרון אבל חורבנה אעלה להזכירו בראש כל שמחתי : **[ז]** ערו ערו. לשון חורבן וכן חומות בבל הרחבה ערער תתערער (ירמיה נא נט) וכן ערות יסוד (חבקוק ג') ואינו נופל אלא על דבר שעוקרין שרשיו מהארץ :

תהילים פרק-קלח

[א] נגד אלהים אזמרך. לעיני השרים (מלאכים) : **[ב]** כי הגדלת על כל שמך אמרתך. שמך בעל גבורות קנוא ונוקם ואמרת הבטחת טובך וחסדך הגדלת על כל שמך אמרתך שאתה מעביר לנו על מדותיך וסולח לנו : **[ג]** תרהיבני. הגדלתני : **[ד]** כי שמעו. כששמעו אמרי פיך לא תרצח לא תנאף הודו על אמרי פיך על אנכי ולא יהיה לך כדי הוא להקבילם עול מלכותו עליהם תחלה ואח"כ יגזור כל גזרותיו : **[ו]** יידע. ייסר כמו ויודע

בהם את אנשי סכות : **[ח]** יגמור בעדי. יסכים ע"י בקשותי : מעשי ידיך. בבית הבחירה שנאמר בו כוננו ידיך (שמות טו) :

תהילים פרק-קלט

[ב] בנתה לרעי מרחוק. בנתה מרחוק למושכני אל רעותך וחבתך : לרעי. לקרבני אליך : **[ג]** ארחי ורבעי זרית. דרכי ורבעי ושכני סבת מחיצה שאין לי לעשות דבר בלא ידיעתך, זרית לשון זר זהב סביב (שמות כה) וכן חברו מנחם, ורבותינו דרשו על טיפת תשמיש שהולד נוצר מן הברור שבה ופירושו זרית לשון זורה התבואה לברור את הפסולת שבה : הסכנתה. למדת : **[ה]** אחור וקדם צרתני. פני ואחורי : כפכה. אכפך ורדוייך דישטרוי"ט בלעז : **[ו]** פליאה דעת וגו'. מכוסה ונעלם ממני מקום לברוח מפניך (מצאתי) : **[ח]** ואציעה. מצע ומשכב : **[ט]** אשא כנפי שחר. אם אשא לי כנפים כשחר הזה המבהיק לפי שעה מסוף העולם לסופו כן אמהר לעוף עד אשר אשכון באחרית ים : **[י]** גם שם. אין לי מנוס כי כל חשך לא יחשיך ממך : **[יא]** ואמר אך חשך ישופני. אם אמרתי אהיה נסתר במחשך והחשך יחשיך עלי ולא תראני, ישופני לשון נשף : ולילה אור בעדני. והלילה יהי מאפיל לנגדי, אור זה לשון אופל הוא כמו (איוב לו) יפיץ ענן אורו וכן כל ככבי אור (לקמן קמ"ח) וכן ויאר את הלילה (שמות י"ד) : **[יב]** כחשיכה כאורה. שניהם שוין לך : **[יג]** כליותי. החושבים כל מחשבותי : תסוכני. תסוכני : **[טו]** עשיתי בסתר. בתשמיש : בתחתיות ארץ. במדור התחתון שבמעיי אמי : **[טז]** גלמי ראו עיניך. מאז בראת את העולם ראו עיניך את כל גולמי הדורות הבאים. גולמי. זהרתי ותבנית צורתני בטרם הולדתי ובטרם בואי לעולם ראו עיניך : ועל ספרך כולם יכתבו. וכל יצורי עולם כמוני כמוהם גם כלם בטרם הבראם יחדיו גלויים לפניך : ימים יצרו ולא אחד בהם. כל מעשה האדם ותכליתיהם גלויים לפניך כאילו יוצרו כבר אע"פ שלא היה אחד מכולם ולא היה עדיין כאחד בעולם ואלו הם פלאי מפעלות אלהים ומשפט גבורתו שעתידות גלויים לפניו טרם תבאנה וכן הוא אומר בטרם אצרך בבטן וגו' (ירמיה א) : ועל ספרך כלם יכתבו. ספר תולדות אדם שהראית לאדם הראשון : כלם יכתבו. כמו נכתבו : ימים יוצרו ולא אחד בהם. לסוף ימים רבים היו עתידין להבראות ולא היה עדיין אחד מהם נברא בהן לפי המסורת שכתוב ולא זהו פירושו, ולפי המקרא שהוא נקרא ולו כך פירושו ימים יוצרו הראהו ימים העתידים להבראות ולחלקו בירר אחד את יום השבת ד"א זה יום הכפורים לסליחה : **[יז]** ולי מה יקרו רעידך. כנסת ישראל אומרת מה נכבדו בעיני הצדיקים שבכל דור ודור ומה עצמו ראשיהם חשבון ספירותיה' לשון כי תשא את ראש בני ישראל (שמות ל') : **[יח]** אספרם מחול. אם באתי לספור את טוב מעשיהם מחול ירבון : הקיצותי ועודי עמך. הנני באתי עתה לקץ הדורות אשר קצבת

מאז עד היום ועוד דור זה עמך וביראתך ולא נטיתי מאחריך : **[יט]** **אם תקטל וגו'.** הלואי ותקטול את עמלק הרשע : **[כ]** **ימרוך למזמה.** מזכירים שמך על כל מחשבות רעתם ומכנים אלהותך לע"ג : **נשוא לשוא.** כמו נשאו לשוא : **עריך.** אויביך, נשאו לשוא אויביך את שמך : **[כז]** **אם דרך עוצב וגו'.** אם דרך מעצבה וקלקול בי :

תהילים פרק-קמ

[ג] **יגורו מלחמות.** יהיו מלחמות במגוריהם ובמושבותם : **[ד]** **חמת עכשוב.** חמת לשון ארס כמו (דברים לב) חמת תנינים יינם שאם תפרשהו לשון אף וכי לשון אף נופל אצל יין אלא לשון ארס ויצו"ש בלע"ז וכן נופל כאן לשון ארס תחת השפה : **עכשוב.** עכביש איריני"א בלע"ז : **[ו]** **וחבלים פרשו רשת.** דרך הרשת לקשור חבל ארוך בראשה והצידי כשרואה את העופות שוכנים תחת הרשת מושך החבל והרשת נופל על העופות : **ליד מעגל.** אצל נתיבתי ופעמי : **ליד.** אצל כמו (שמואל ב יד) ראו חלקת יואב על ידי : **[ט]** **מאוי רשע.** עמלק הרשע : **זממו אל תפק.** מחשבתו אל תצליח : **ירומו סלה.** כי יתגאו סלה, ורבותינו פירשו זממו לשון רסן הזומם את פי הגמל ולשון משנה הוא. אל תפק. אל תוציא מלחיו : **[י]** **ראש מסבי.** חבורת חשבון גדודי עשו האומרים להסב אותי מעליך עמל שפתייהם יכסם (מצאתי) : **[יא]** **ימוטו.** יהיו מוטים הגחלים עליהם ישכבו בהם עד שיתמוטטו ויכבו מאליהם נמצא הגוף כלה ואבד : **באש יפילם.** המפיל ונוקם גחלים של גיהנם במהמורות יפילם לבל יקומו עוד : **במהמורות.** במלחמות ותגר לי ממרים הייתם (דברים ט) : **[יב]** **איש לשון.** עשו כי ציד בפיו צד את אביו בפיו : **יצודנו.** הרע שהוא עושה הוא יצודנו : **[יג]** **ידעתי.** כי סוף הדברים יעשה ה' דין עני וינקום נקמת עבדיו : **[יד]** **אך.** ימהר ויעשה כדי שיוודו צדיקים לשמו :

תהילים פרק-קמא

[ב] **משאת כפי.** מה שאני נושא כפי אליך : **[ג]** **שיתה ה' שמרה לפי.** בהתפללי לפניך להיותי מדבר צחות שיהיו לרצון : **זל שפתי.** היא שפה העליונה (כמו דלתות שפתי) : **[ד]** **אל תט לבי.** אל יהיה נוטה לרע : **את אישים.** עם אנשים (מצאתי) : **ובל אלחם במנעמיהם.** ולא אהיה מיסב בסעודתם : **[ה]** **יהלמני צדיק חסד ויוכיחני.** טוב לי שיוכיחני וייסרני נביא אמת וצדק שכל מהלומיו ותוכחתו חסד : **שמן ראש אל יני ראשי.** שמן מלכות שהוצק על ראשי כמו שנאמר (לעיל כ"ג) דשנת בשמן ראשי

אל יסיר את ראשי מתוכחת הצדיק ללכת וללחום את פועלי און : **כי עוד**.
כי כל עוד ותפלתי בפי הרי היא בשביל רעותיהם של פועלי און שלא
אכשל בהם : **[ו] נשמטו בידי סלע שופטיהם**. כי דייניהם ומנהיגיהם
של אלו נשמטו מדרך הטוב ביד יצר הרע ולב האבן וקשה כסלע : **ושמעו**
אמרי. הנעימים שאני מדבר במצותיו של הקב"ה ואינם שבים מדרכם
הרעה ורבותינו בבריית' דסיפרא דרשוהו במשה ואהרן שמתו על ידי
הסלע אבל איני יכול ליישב המקרא סופו לראשו, ויש ליישבו ולומר
דומין אלו לעקשות לאותן שמתו משה ואהרן ע"י הסלע על ידיהם כי אף
אלו שמעו אמרי נעימים ואינם שבים : **[ז] כמו פולח**. עצים : **פולח**. לשון
בקוע כמו יפלח כליותי (איוב ט"ו) : **ובוקע בארץ**. כן נפזרו עצמינו להגיע
לפתח המות בשביל רעותיהם של עוברי עבירה : **[ח] כי אליך ה' אדני**
עיני. מוסב למקראות של מעלה שיתה שמרה לפי ואל תט כי עליך עיני
וגוי' : **אל תער נפשי**. אל תשלח נפשי מלפניך כמו ותער כדה אל השקת
(בראשית כד) : **[י] יפלו במכמוריו רשעים**. יפול הרשע עצמו במכמוריו
שהוא פורש לרגלי :

תהילים פרק-קמב

[א] במערה. שכרת בה כנף המעיל אשר לשאול : **[ד] ואתה ידעת**
נתיבתי. כמה מוקשים יש בה : **[ה] ואין לי מכיר**. אין בכל משרתי שאול
שימחה בידו : **[ח] בי יכתירו צדיקים**. בשבילי יכתירו צדיקים ויודו
לשמך שאתה סומך את יראיך :

תהילים פרק-קמג

[א] באמונתך. להאמין הבטחה שהבטחתי : **[ג] כי רדף אויב נפשי**.
כלומר אם חטאתי לך הרי לקיתי וכנגד כל ישראל נאמר מזמור זה :
[ד] ישתומם. לשון אוטם ותמהון כמו ואשב שם שבעת ימים משמים
בתוכם (יחזקאל ג') ותשב תמר ושוממה (ש"ב י"ג) : **[ה] זכרתי ימים**
מקדם. שהפלית לנו נסים רבי' : **[ו] כארץ עיפה**. בגולה : **[ז] כלתה**
רוחי. המתאוה ואינו משיג קרוי כליון עינים וכליון רוח : **[ח] בבקר**.
בצמוח הגאולה (מצאתי) : **הודיעני דרך זו**. נשאתי נפשי אליך שתקבל
שאלתי (סא"א) : **[ט] אליך כסיתי**. תלאותי אני מכסה מכל אדם
להגידם אליך :

תהילים פרק-קמד

[ב] **הרודד עמי תחתי**. הרוקע ושוטח את עמי לרבוץ במקומו כמו (איוב י"ב) שוטח לגוים מגדיל אותם, רודד תרגום של רוקע כדמתרגם וירקעו ורדידו, ויש פותרים הרודד עמים תחתי המחליש עמים תחתי אך בספר מדויק מוגה עמי ומסורה עליו ג' סבירין עמים וקורין עמי ועל תחתי יש מסורה עליו תחתי קרי : **[ג]** **מה אדם**. מה פרס וישמעאל לפניך כי ידעתם להרבות להם גדולה : **[ד]** **ימיו כצל עובר**. שלמה אמר ויעשם כצל (קהלת י') ולא פירש אם צל דקל או צל כותל שהם קבועים כבר פי' אביו כצל עובר צלו של עוף הפורח : **[ז]** **פצני**. הוציאני ולשון הצלה הוא וכן הפוצה את דוד עבדו (מצאתי) : **[ח]** **פיהם דבר שוא וגו'**. תלה הכתוב שוא בפה ושקר בימין, באו לספר בפה בודים גוזמא על שוא אף לשנות את הידוע, באו לפשוט ימינם לשבועה חדלו משוא שנתפס עליו כגנב אבל בשקר נשבעין שכך גורלם : **[י]** **הנותן תשועה למלכים**. מדבר על סלע המחלקות שהיה דוד קרוב ליתפש ביד שאול ובא מלאך אל שאול מהרה ולכה וגו' (ש"א כ"ג) הציל את שאול מהיות שופך דם נקי ואת דוד מהיות נהרג : **[יא]** **פצני והצילני**. כאשר פצית אז כן פצני עתה : **[יב]** **אשר בנינו וגו'**. כלומר גם עתה דור זה כשר הוא : **בנינו כנטיעים**. שאין בהם מום כל כך הם מנוקים מעבירה (מצאתי) : **מגדלים בנעוריהם**. בשם טוב זה שהם כנטיעים בנערותם גדלים כל ימיהם ואי אפשר לקיים כל שבח זה אלא בדורו של חזקיהו : **בנותינו**. גבוהות קומה נאה כזויות של בית אבנים שזויות אבן מכוונות כנגד חברתה ועולה למעלה עד שהזויות מיושרות : **מחטבות תבנית היכל**. מהוללות בפי רואיהן ומדמין אותם לתבנית קומת ההיכל, ורבותינו פירשו בנותינו כזויות מתמלאות תאוה כזויות מזבח המלאות דם ואינן נבעלות אלא לבעליהן : **[יג]** **מזוינו מלאים**. זויות אוצרותינו מלאים טוב : **מפיקים מזן אל זן**. מספיקים מזון משנה לשנה, מזן אל זן משעת אסיף מזון לשנה זו עד זמן אסיף לשנה אחרת, זן גובירני"ל בלע"ז : **מאליפות מרובבות**. לאלפים ולרבבו' עושו' פרי : **[יד]** **אלופינו מסבלים**. אלופים גדולים שבנו נסבלים על קטניהם שהקטנים נשמעים לגדולים ומתוך כך אין פרץ בנו : **ואין יוצאת**. אין שמועה רעה יוצאת למרחוק : **ואין צוחה**. ואין קול מהומות מלחמה : **[טו]** **שככה לו**. שכל טובה הזאת שלו :

תהילים פרק-קמה

[ד] **דור לדור ישבח מעשיך**. וגם אני הדר כבוד הודך אשיחה : **[ו]** **ועזוז נוראותיך יאמרו**. וגם אני גדולתך אספרנה : **[ז]** **זכר רב טובך יביעו**. דור

לדור גבורתך ידברו זה לזה לאמר טוב לנו להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו של הקב"ה (מצאתי) נו"ן חסרה מאלפ"א בית"א לפי שראה דוד בה מפלה קשה נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל (עמוס ו') וחזר וסמכה ברוח הקודש סומך ה' לכל הנופלים : **[טז]** ומשביע לכל חי רצון. כדי פרנסתו הוא משביע את טובו ואת רצונו ואת ברכתו. רצון. אפיימני"ט בלע"ז : **[כא]** תהלת ה' ידבר פי. וגם כל בשר יברך את שם קדשו לעולם ועד :

תהילים פרק-קמו

[ב] אזמרה לאלהי בעודי. בעוד אני חי : **[ד]** עשתונותיו. מחשבותיו : **[ה]** אשרי. מי שאל יעקב בעזרו, שהבטיחו הקדוש ברוך הוא הנה אנכי עמך ושמרתיך והשיבותיך (בראשית כ"ח) ולמה אשריו לפי שהוא עושה שמים וארץ ואת הים וכיון שהכל שלו יש בידו לשמרו בים וביבשה אבל מלך עו"ג אם שומרו ביבשה אינו יכול לשומרו בים : **[ו]** השומר אמת לעולם. לסוף דורות רבים הוא מקיים ושומר אמיתת הבטחתו : **[ט]** יעודד. לשון כח : **[י]** ימלך ה' לעולם. יקיים את מלכותו בשמירת בניו :

תהילים פרק-קמז

[א] כי טוב זמרה. כי טוב לזמר לו : **[ט]** לחמה. מאכלה : לבני עורב. פירשו רבותינו שהוא אכזרי על בניו והקב"ה מרחם עליהם ומזמין להם יתושין מתוך צואתם ונכנסין לתוך פיהם : **[י]** לא בגבורת הסוס יחפץ. הקב"ה : לא בשוקי האיש ירצה. ולא בקלות מרוצת שוקי האיש ירצה : **[יז]** חלב חטים. טוב חטים שמנים : **[טז]** כפור. גליז"א בלע"ז : **[יז]** משליך קרחו כפתים. המים מגלידים ונעשין פתיתין פתיתין, ומדרש אגדה כפתים הכל לפי משא הבריות העני לפי חוסר מלבושיו מיקל עליו : מי יעמוד. שלא יהא צונן בקרתו : **[יח]** ישלח דברו וימסם. לאותם פתים : ישב רוחו. רוח מערבי להשבית הקרח ויזלו מים :

תהילים פרק-קמח

[ג] כוכבי אור. כוכבי לילה : **[ו] חק נתן.** בהם, זה ישמש ביום וזה ישמש בלילה ולא יעבור אותו חק : **[ז] תנינים.** דגים גדולים : **[ח] וברד.** גלצי"א בלע"ז : **שלג.** נייף בלע"ז : **וקיטור.** ענין שואה שקורין ברואיני"ה בלע"ז : **רוח סערה.** העושה את דברו ושליחותו, ואמרו רבותינו שהדברים הללו היו תחלתם גנוזים בשמים ובא דוד והורידן לארץ לפי שהם מיני פורעניות ואין נאה להם להיות גנוזין במגוריו של הקב"ה :

תהילים פרק-קמט

[ו] רוממות אל בגרונם. והם לחרב פיפיות בידם : **[ח] בזקים.** שרשראות : **[ט] משפט כתוב.** ונתתי את נקמתי באדום וגומר (יחזקאל כ"ה), ואם תאמר עדיין לא נולד יחזקאל כשאמר דוד זאת נתנבא דוד על קץ הגאולה וכשיבא הקץ כבר כתוב הוא המשפט זה ימים רבים :

תהילים פרק-קנ

[ד] במנים ועוגב. מיני כלי שיר הם : **[ה] בצלצלי שמע.** מצלתים המשמיעים קול : **שמע.** שם דבר הוא כמו שמע בסגול ומפני האתנחתא הוא נקוד קמץ גדול ולכך טעמו למעלה תחת השי"ן : סליק ספר תהלים :